Go ithuta Molaotheo wa Repabliki ya Afrika Borwa (1996)

Molaotheo wa Afrika Borwa o swere melao ya maemo a godimo a naga ya Afrika Borwa. Melao ye e godimo ka maemo, go feta a mopresidente, a godimo ga dikgorotsheko tša godimo gape a ka godimo ga a mmušo.

Melao ye e lego Molaotheong wa naga, e hlaloša ka mokgwa wo batho ba swanetšego go swarana ka gona, gape le gore ba na le ditokelo dife le maikarabelo afe kgahlanong le batho ba bangwe. Molaotheo wa naga o swanetše go re šireletša ka moka gona bjale, o be o tle o šireletše bana ba rena ka moso.

Re se lebale mo re tšwago.	**Re se ke ra buše letša diphošo tša moo re tšwago.**	**Molaotheo wa rena o re thuša go akanya le go aga bokamoso bjo bokaone bja rena ka moka.**

Rena, batho ba Afrika Borwa;

Re elelwa ditlhokatoka tša rena tša maloba;

Re hlompha bao ba ilego ba hlokofaletšwa toka le tokologo nageng ya gaborena;

Re hlompha bao ba ilego ba katanela go aga le go hlabolla naga ya gaborena; ebile

Re dumela gore Afrika Borwa ke ya batho bohle ba ba dulago go yona;
re le ngata e tee le ge re fapana ka ditšo.

Ka fao, ka baemedi ba rena bao ba kgethilwego ntle le kgapeletšo,
re amogela molaotheo wo bjalo ka molaomogolo wa Repabliki gore re tlo—

Fodiša diphapano tša kgale mme re bope setšhaba seo se theilwego godimo ga dikelo tša temokrasi, toka setšhabeng le ditokelomotheo tša batho;

Aga motheo wa setšhaba se se lokologilego sa temokrasi moo mmušo o theilwego godimo ga thato ya batho gomme moagi yo mongwe le yo mongwe a šireleditšwego ke molao;

Kaonafatša khwalithi ya bophelo bja baagi ka moka le go lokolla bomakgoni bja motho yo mongwe le yo mongwe; le go

Aga Afrika Borwa ye e kopanego ya temokrasi yeo e ka kgonago go tšea maemo a yona a maswanedi bjalo ka setšhaba se se ikemetšego ka noši ditšhabeng tša lefase ka bophara.



Nyaka ditokelo tša gago bjalo ka Moafrika Borwa gomme o be le maikarabelo a go šireletša ditokelo tša ba bangwe.	**Tseba molao wa ditokelo tša gago le Molao wa Maikarabelo.**

E ke Morena a ka boloka setšhaba sa gešo.
Nkosi Sikelel' iAfrika. Morena boloka setjhaba sa heso.
God seën Suid-Afrika. God bless South Africa.
Mudzimu fhatutshedza Afurika. Hosi katekisa Afrika.

Rainbow WORKBOOKS

ISBN 978-1-4315-0108-3

SEPEDI HOME LANGUAGE
GRADE 5 – BOOK 2
TERMS 3 & 4
ISBN 978-1-4315-0108-3
THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.
11th Edition

Workbooks available in this series:

- *Grade R (in all official Languages);*
- *Literacy/Home Language Grades 1 to 6 (in all 11 official Languages);*
- *Mathematics Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages);*
- *Mathematics Grades 4 to 9 (in Afrikaans and English);*
- *Life Skills Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages); and*
- *Grades 1 to 6 English First Additional Language.*

Gr5 SEP HL B2_Cover.indd 1

SEPEDI LELEME LA GAE – Mphato wa 5 Puku ya 2

ISBN 978-1-4315-0108-3

E boeleditšwe ebile e sepelelana le CAPS



Mphato wa 5

SEPEDI LELEME LA GAE

Puku ya 2
Kotara ya 3 & 4

Leina:

Phaposi:

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

2020/08/12 11:29:04



Mdi. Angie Motshekga,
Tona ya Thuto ya
Motheo



Ngk. Reginah Mhaule,
Motlatša-Tona wa Thuto
ya Motheo

Dipukutšhomo tše di tšweleditšwe go thuša bana ba Afrika Borwa ka tlase ga boetapele bja Tona ya Thuto ya Motheo, Mdi. Angie Motshekga, le Motlatša-Tona wa Thuto ya Motheo, Ngk. Reginah Mhaule.

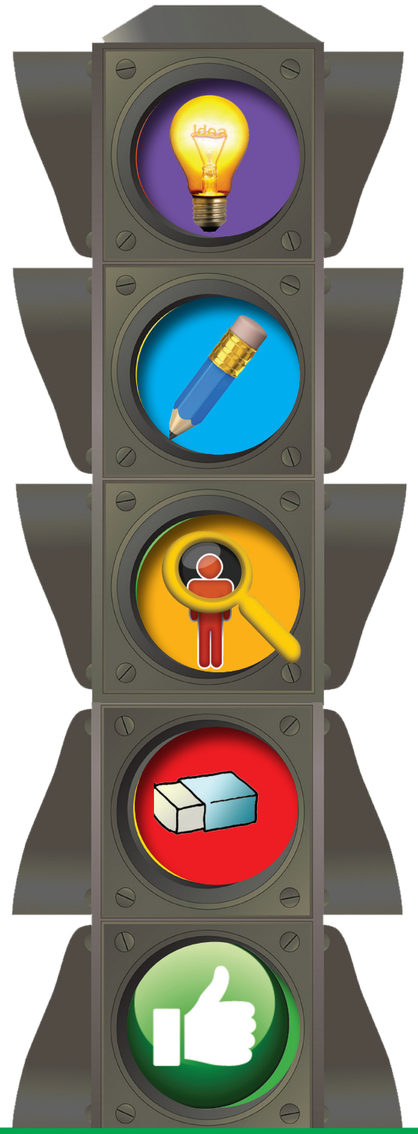
Rainbow Workbooks di bopa karolo ya mohlwaela wa tsenogare woo maikemišetšo a wona e lego go kaonafatša mošomo wa barutwana ba Afrika Borwa bao ba lego mephatong ye tshela ya mathomo. Projeke ye, bjalo ka ge e le ye nngwe ya dinepokgolo tša Dithulaganyo tša go Diragatša tša Mmušo, e kgonne go diragala ka thekgo ya mašeleng a go tšwa, ka ntle le go kgokgona go Sešegotlotlo sa Bosetšhaba. Se se kgontšhitše Kgoro go dira dipukutšhomo tše, ka maleme ka moka a semmušo, ka ntle ga gore Kgoro e lefe.

Re hutša gore barutiši ba tla holega ka dipuku tše mošomong wa bona wa tšatši ka tšatši wa go ruta, le go kgonthiša gore barutwana ba kgona go fetša lenanethuto. Re hlokometše gore re hlahle barutiši ditirong ka moka ka go tsenya maswao a ditaetši ao a laetšago seo morutwana a swanetšego go se dira.

Re tloga re hutša gore bana ba tla ipshina ka go dira mešomo ye e lego ka mo dipukwaneng tše ge ba dutše ba gola, ba ithuta, le gore wena, morutiši, o tla ipshina le bona mo lethabong la go ithuta.

Re kganyogela lena, barutiši, le barutwana ba lena, katlego, ka tšhomišo ya dipukutšhomo tše.

Tshepedišo ya go ngwala



Peakanyo

Tšea sephetho mabapi le hlogo ya gago. Bolela le sehlopha sa gago gore o kgoboketše dikgopolo. Šomiša mmepe wa monagano go otlolla dikgopolo tša gago ka ga thulaganyo, baanegwa le tikologo.

Mokgwarinyo

Ngwala mokgwarinyo wa gago wa mathomo.
Gopola batheeletši, sebopego le temana ye nngwe le ye nngwe.

Boeletša

Bala mokgwarinyo wa gago ka tsitsinkelo gomme o hwetše ditshwayatshwayo go tšwa go barutwana le morutiši.

Rulaganya

Rulaganya ka go lebelela ka šedi mopeleto le maswaodikga.
Ngwala ditokišo tša mošomo wa mokgwarinyo.

Gatiša

Ngwalolla ka bothakga mošomo wa mokgwarinyo wo o badilwego wa ba wa badišišwa gore o tšweletše sengwalwa sa gago sa mafelelo sa go hloka diphošo.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Eleventh edition 2021

ISBN 978-1-4315-0108-3

This book may not be sold.

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

GR3 SEP HL B2_Cover.indd 2 2020/08/12 11:29:10

Mphato wa 5

Rainbow WORKBOOKS

Leleme la gae

KA SEPEDI



Puku ye ke ya: _____

SEPEDI

Puku ya 2

TLHAHLO YA GO ŠOMIŠA PUKUTŠHOMO YE

Šomiša Pukutšhomo ye gammogo le methopo ye mengwe. Lebelela SEPHOLEKE(CAPS) sa sehlopha sa gare sa Leleme la gae.

Re a go amogela mo go Pukutšhomo ya Leleme la gae la Sehlopha sa gare.
Maikemišetšo a Kgato ya Leleme la gae la sehlopha sa gare ke go tšwetša pele bokgoni bja polelo ya barutwana ka go kgokagano bjo bo nyakegago maemong a leago le go tšweletša pele mabokgoni a bona a go kwešiša dithuto tše di lego bohlokwa dithutong ka moka tša lenanethuto. Re hutša gore Pukutšhomo ye, e tla go tšwela mohola ge o tšweletša pele mabokgoni a, a barutwana ba gago.

Pukutšhomo ye e rulagantšwe go ya ka leboo la bekepedi la SEPHOLEKE(CAPS). O tla hwetša kakaretšo ya seo se swanetšego go rutwa mo go ye nngwe le ye nngwe ya dibeke tšeo tše pedi, mo matlakaleng a, 1, 35, 69 le la 103 a Pukutšhomo ye. Leboo le lengwe le le lengwe la bekepedi le hlophilwe go akaretša mabokgoni a polelo a mane:



A re boleleng

1 Go theeletša le Go bolela (Bomolomo) – Diiri tše 2 mo go leboo la bekepedi

Barutwana ba swanetše go hwetša dibaka tša kgafetšakgafetša go tšweletša pele mabokgoni a go kgona Go theeletša le Go bolela gore ba kgone go kgoboketša tshedimošo, go rarolla mathata le go tšweletša dikgopolo le tebelelo ya dilo. Pukutšhomo e na le mešongwana ye mmalwa ya go akaretša ya go bolela le go theeletša yeo o ka e oketšago go kgonthiša gore barutwana ba ba le sebaka se sentši sa go ithuta go bolela.



A re baleng

2 Go bala le Go bogela – Diiri tše 5 mo go leboo la bekepedi

SEPHOLEKE(CAPS) se nyaka gore barutwana ba bale le go bogela dingwalo tše itšego le mehuta ya go fapana ya dingwalo mo go leboo le lengwe le le lengwe la bekepedi. Se se akaretša go bala: dikanegelokopana, dinonwane, dikanegelo tša maitemogelo a gago, mangwalo, diemeile, ditsenywa ka go pukutšatši, tiragatšo, diathekele tša dikuranta, diathekele tša dikgatišobaka, dipoledišano tša radio, theto, ditemana tša go kgodiša, dipapatšo, ditaelo, ditaetšo le ditshepetšo. Godimo ga fao, SEPHOLEKE se nyaka gore barutwana ba bale dingwalo tša tshedimošo tša diswantšho: mebepe, ditšhate, mananeo, dithalwa, mebepe ya monagano, ditšhate tša boso, diphoustara, ditsebišo, diswantšho le kerafo. O tla hwetša mohuta wo wa dingwalo ka bontši ka mo go Pukutšhomo ye. SEPHOLEKE(CAPS) se laetša tshepetšo ya go bala ya dikgato tše, go balelapele, go bala le go bušeletša go bala.

O tla hwetša ditlhalošo ka diswantšho tša go ba le mohola mabapi le tshepedišo ya go bala mo letlakaleng la ka gare la mathomong la puku ye.



A re ngwaleng

3 Go ngwala le Go hlagiša – Diiri tše 4 mo go leboo la bekepedi

SEPHOLEKE(CAPS) se nyaka gore barutwana ba fiwe sebaka kgafetšakgafetša sa go ithuta go ngwala mabapi le diteng tša go fapana. Pukutšhomo ye e na le mekgwa ya go ngwala ye mmalwa le dithulaganyo tša go hlopholla mokgwa wa go hlagiša dingwalo tša go ngwalwa, tša go bonwa le tša bophatlalatšintši. O tla hwetša mokgwa wa go hlaloša ka diswantšho tshepedišong ya go ngwala mo letlakaleng la mafelelo la bokagare bja khabara ya Pukutšhomo.



A re ngwaleng

4 Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo – Iri e 1mo go leboo la bekepedi

SEPHOLEKE(CAPS) se fa lenaneo la Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo tšeo di swanetšego go rutwa mphatong wo mongwe le wo mongwe. Pukutšhomo e akaretša mešongwana ye itšego mo go leboo la bekepedi ye nngwe le ye nngwe. Mo gontši mešongwana ye e akaretša 'temošo' yeo go yona go hlaloswago karolo ya polelo ye itšego.



Go hwetša tlhahlo ye nngwe, hle lebelela mošupatsela wa Pukutšhomo.

LELEME LA GAE

Diteng

Morero wa 5: Mehuta ya dingwalwa ya go fapana

Dikanegelo
Kotara ya 3: Dibeke 1 – 2

65 Nako ya go bala 2
Go bolela ka ga padi.
Go šupa moanegwa, thulaganyo le molaetša.
Go bala setsopolwa se se tšwago mo go padi.
Go fa tshwayotshwayo ka ga hlogo ya setsopolwa.
Go šupa tebelelo.

66 Dikamano 4
Go ngwala temana ya go ba le hlogo le mafoko a go e thekga.
Go ngwala kakaretšo.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.
Go šomiša mašalašupi.
Go šupa ditlhalošo tša tshwantšhanyo.

67 Go sekaseka puku 6
Go boledišana ka ga baanegwa, thulaganyo le tikologo ya puku.
Go bala tshekatsheko ya puku.
Go araba dipotšišo ka ga tshekatsheko.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.
Go ngwala mafoko ka go šomiša mantšu ao a tšwago go temana..

68 Go ngwala tshekatsheko 8
Go ngwala tshekatsheko ka go šomiša sebopego se se filwego.
Go fetola madiri a lefetile go a iša go madiri a lebjale.
Go ngwala mafoko ka go šomiša makopanyi a maleba.
Go arola mantšu go ya ka dinoko.

69 Go ngwala ka go pukutšatši 10
Go bolela ka ga pukutšatši.
Go bala pukutšatši.
Go araba dipotšišo ka ga ditsenywa tša pukutšatši.
Go šupa phapano gare ga padi, taodišophelo le ditsenywa tša pukutšatši.
Go šupa madiri a lefetile le mantšu a go kopanya.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.

70 A re hlagišeng dilo 12
Go ngwala tshekatsheko o šomiša sebopego.
Go šomiša mahlaodi, mahlathi le makopanyi go hlama mafoko.
Go šomiša mašalathuo.

71 Taodišo ya Nelson Mandela 14
Go boledišana ka ga diphapano gare ga boitaodišophelo le taodišophelo.
Go boledišana ka ga diphapano gare ga padi, ditsenywa tša pukutšatši le taodišophelo.
Go bala setsopolwa go tšwa go taodišophelo.
Go araba dipotšišo ka ga taodišophelo.
Go šupa mahlalošetšagotee.
Go šupa dintlhakgolo le dintlha tša go thekga ka go temana.
Laetša ditlhalošo tša mantšu le tša dikafoko.
Go fa kgopolo.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.

72 Taodišophelo 16
Go ngwala taodišophelo ka ga mogwera.
Go ngwala tshedimošo ka tatelano.
Go šomiša maswaodikga.
Go šomiša diema le dika.

Dingwalwa tša tshedimošo
Kotara ya 3: Dibeke 3 – 4

73 Boipiletšo bja papatšo 18
Go bolela ka ga mahlakore a go bapatša.
Go boledišana ka ga papatšo.
Go bala papatšo ka ga phadišano ya go hlama papatšo.
Go araba dipotšišo tše di itšego tše di theilwego godimo ga papatšo.
Go bala papatšo ka go e fetiša mahlo ka lebelo.

74 Hlama papatšo 20
Go beakanya, go hlama le go rulaganya papatšo.
Go šupa dikhutsofatšo.
Go ngwala sebopego sa maleba sa dikgato tša go bapetša tša mahlaodi.
Go tsenya maswaodikga a a latelago mo mafokong: fegelwana le ditsebjana.

75 Dijo, dijo tše di rategago! 22
Go bolela ka ga motswako wa mmamoratwa.
Go bala papatšo ka ga dijo tše di lego magare ga difihlolo le letena.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga papatšo.
Go ngwala mafoko ka polelosebodeledi.

76 Papatšo ya nose ya go dira todi 24
Go beakanya papatšo ya todi ya nose.
Go hlama papatšo ka go šomiša mantšu le dikafoko tše itšego.
Go ngwala mafokonolo.

77 Teatere ya bana 26
Go bolela ka diphapano gare ga paesekopo le tšweletšo ye go bonwago baanegwa ba diragatša bophelong bja nnete.
Go boledišana ka ga tšweletšo ye ba e bonego gomme a hlohleletša sehlopha gore se ye go e bona.
Go bala papatšo ka tiragatšo ya teatere.
Go araba dipotšišo ka ga papatšo.
Go hlalošo ditlhalošo tša dikafoko.

78 Sengwalwana sa ka sa teatere 28
Go beakanya papatšo ka ga tiragatšo/papadi ya sekolo.
Go ngwala papatšo ka ga tiragatšo ya sekolo.
Go rulaganya papatšo.
Go šupa madiri le mahlathi.

79 Phadišano ya go thopa khomphutha 30
Go boledišana ka ga go tsenela diphadišano.
Go bolela ka ga bohlokwa bja dikhomphutha.
Go bala papatšo ye e lego mabapi le go hlama khomphutha ye mpsha ya go fapana le tše dingwe.
Go araba dipotšišo ka ga papatšo.
Go nyalanya dikafoko le mantšu ao a šomišitšwego mo go papatšo.

80 Moakanyetšo wa ka 32
Go šupa ditlhalošo tša dikafoko tše di šomišitšwego mo go papatšo.
Go ngwala ka bokopana tlhalošo ya moakanyetšo wa gago wa khomphutha.
Go feleletša mafoko ka go ngwala sebopego sa maleba sa lediri.
Go beakanya, go hlama le go rulaganya papatšo ye e lego ya phadišano.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 1 2019/10/22 11:38:59

Nako ya go bala



A re boleleng

Botša ba mphato ka ga padi yeo o e balago. kgonthišiša gore o ba botša leina la padi, gore baanegwa ke bo mang, go direga eng ka mo pading, molaetša wa padi, le gore ke ka lebaka la eng o nagana gore batho ba ba lego ka phapošingborutelo ya lena ba swanetše go bala padi yeo.

Padi ke kanegelo yeo
e nago le tikologo – e
go botša gore neng,
le gona, kae – moo
kanegelo e diragalago
gona. Go na le baanegwa
(batho goba diphoofolo)
bao kanegelo e bolelago
ka ga bona; thulaganyo,
yeo e go botšago
gore go diragala eng ka
mo kanegelong; morero,
woo e lego molaetša wa
kanegelo; le "tebelelo",
yeo e go botšago gore
kanegelo e bolela ke
mang.



A re baleng

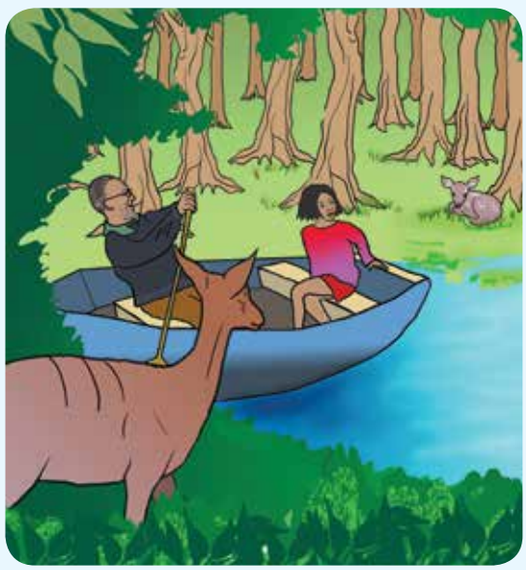
Go ya go ile Leruarua

Sarah Lean

Rakgolo o gogela dikota tša go hudua ka seketswaneng ge re dutše re batamela meetse a go phadima go fihla ge re kgeregela ka leribeng. Ka moka re be re beile menwana ya rena melomong ya rena, re sa nyake go botšana gore re homole, ka gore re homotše, ebile re nagana ka go swana. Ga ke tsebe gore Rakgolo o be a bone eng, ke be ke tseba fela gore ke a mo tshepa.

"Na o kgona go e bona, Hannah?" Rakgolo a hwenahwena.

Meriti yeo e šešerekanego, ya methalo, e be e sa bonagale go šišinyega mo mathapameng a mabotse a Lewedi; gape, ga ke bone selo mo tlhakatlhakanong ya mabjang le mahlaka. Ke šikinya hlogo.



"Tšwela pele go lebelela," Rakgolo a hwenahwena.

Ke lebelela mahlo a gagwe gore a bolela eng, eupša go ntšea nako ye telele go bona ngwana wa kgama a koraletše a letile. Letlalo ga le fapane le ponagalo ya naga yeo e lego go yona. Ke kgona go bona go phadima ga nko ya yona ye ntsho, eupša e a tseba gore e swanetše go no fela e rile tu, le go šikinyega e sa šikinyege, gore e dule e bolokegile. Fela ge ke e bona, e bonagala gabotse.

Ka hebehebetša, "Rakgolo, na ngwana wa kgama o lokile ge a le noši?" O dumela ka hlogo ya gagwe a lebišitše thokong ya modikela wo mongwe wa leriba. Kgama e re lebeletše, ka phišego ka gobane ga e nyake gore šedi e be go ngwana wa yona, yo a kgaogantšwego le yona ke kanale ya meetse. Rakgolo o myemyela a le noši.

"O a šala goba o tlile go ruthela ka thoko yela?" O bolela bjalo tše ekego yena le kgama ye ba hlwa ba dira dilo mmogo.

"Hannah, ke nyaka gore o nkgopotše selo se sengwe se bohlokwa go nna, ka gore mohlomongwe, nka lebala." Ge e le wena, Rakgolo, nka dira eng goba eng," ka realo.

Rakgolo o tšea seatla sa gagwe sa go laetša botšofadi, sa mašošo, a se bea pankeng gare ga ka le yena, ka go iketla. Sa ka seatla, se boreledi bjalo ka mmepe wa go se be le maeto, gomme ka

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 2 2019/10/22 14:39:01

se bea godimo ga sa gagwe. Ke ile ka bea diatla tša ka godimo ga gagwe, gomme le yena a dira bjalo ka tša gagwe diatla. “Nkgopotše maeto a magolo a go swana le le. Matšatši a le a bohlokwa, ao a dulelago sa ruri ka megopolong ya rena, ao a re dirago seo re lego sona.”



A re ngwaleng

O nagana gore ke ka lebaka la eng puku ye e ile ya bitšwa “*Go ya go ile Leruarua*”? O nagana gore leina la padi ye le lokile? Efa lebaka.

Hannah le Rakgoloagwe ba bolela ba le kae?

Ba be ba beile menwana ya bona melomong ya bona. Lebaka?

Kgama ye nnyane e be e ahlogantšwe le mmago yona. O nagana gore ye ye nnyane e be e ikwa bjang? O nagana gore mmago yona o be a ikwa bjang?

Rakgolo o be a nagana gore seo ba bego ba se bone e be e le selo se sengwe sa go ikgetha. Ke ka lebaka la eng a be a nagana gore ke sa go ikgetha?

Rakgolo wa Hannah o tsofetše. Ke sekafoko sefe se se go botšago taba ye?

Rakgolo wa Hannah o re matšatši a go ikgetha ao a lego karolo ya dikgopolo tša rena, a re dira seo re lego sona. O nagana gore o ra eng?

Na o kile wa ba le matšatši a go ikgetha ao o tlago go fela o a gopola? Ngwala temana yeo go yona o hlalošago letšatši la go ikgetha.

O nagana gore ke mang a anegago kanegelo ye? O tseba ka eng?

SEP HL G3 BK2_THS.indd 3 2019/10/22 11:39:01

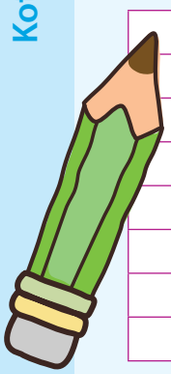
Dikamano





Baanegwa ka go kanegelo ba ahlogana gabedi ka dinako tšeo ba phetšego ka tšona , le ge go le bjalo ba na le kamano ya go ikgetha.

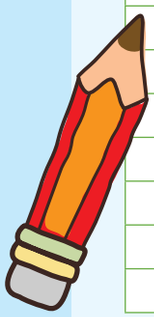
Ngwala temana ka ga kamano ya go ikgetha yeo o nago le yona le rakgoloago goba makgoloago goba motho yo mongwe yo mogolo. Kgonthišiša gore o ba le lefoko leo le tšweletšago sererwa le mafoko ao a thekgago lefoko leo, ao a bolelago kudu ka lefoko leo le tšweletšago sererwa.





Bolela se se bolelwago ke setsopolwa se se tšwago go "*Leruarua go ya go ile*". Bolela gore go diregile eng, ke bomang ba ba bego ba amega, le gore bofelo bja sererwa bo bile eng. Ipotšiše gore na e ka ba o akareditše fela tshedimošo yeo e nyakegago le gore na motho yo mongwe yo a balago papetšafoko o tla kwešiša dintlhakgolo. Ngwala mafoko a mahlano.

Ge o akaretša goba o dira papetšofoko ya selo se sengwe, o ngwala dintlhakgolo tša temana yeo ka mantšu a gago. Ka meñla o tla dira kakaretšo ya **kanegelo ka moka** ga yona gomme wa dira papetšofoko ya **temana ye nnyane ya go tšwa go kanegelo.**





Na mantšu ao a kotofaditšwego a ra eng? Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa go lenaneo le le lego ka go la mmagoja. Ngwala mantšu ao a kotofaditšwego ka pukuntšung ya gago.



SEP HL G5 BK2_TH5.indd 4 2019/10/22 11:39:02

borui	leihlwana
bolotadingwalwa	felo
sekele	go tonya
botšididi	ntikološa
lerontho	thuo ya diphoofolo
tikologo	diakhaebe





A re ngwaleng

Kopanya mafoko a, ka go šomiša: **se** le **yo.**

Rakgolo o na le seketswana. Segolo sa go lekana batho ba babedi.

Yo ke rakgolo. Bohlale kudu.

Re ile sehlakahlakeng. Sebotse kudu.

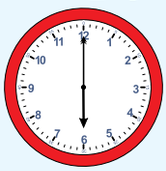
LEŠALAŠUPI

Re šomiša lešalašupi, re era leina leo le tšweletšego peleng leo ka lona re fago tshedimošo ye e oketšegilego. Re a šomiša go kopanya mafoko a mabedi goba go feta.

Re ka šomiša: yoo, ge re bolela ka motho, yeo ge re bolela ka selo, ya mang ge re laetša leruo. Go bohlokwa go tseba gore lešalašupi bjalo ka mašala a mangwe le nyalelana le hlogo ya leina. Ke gore a laolwa ke magoro a maina.



A re ngwaleng



Hannah o re **maotwanakhuduo a kgapšhaganya meetse ka morethetho wa go swana le wa tšhupanako ge e roropa ka go iketla.**

Tshwantšhanyo e bapetša dilo tše pedi ka go šomiša **bjalo ka**, e le go dira seswantšho ka mantšu.

O bapetša maotwanakhuduo le tšhupanako ye e roropago ka go iketla. Papišo e hlaloša gore maotwanakhuduo a bethabetha ka go iketla, gape, ka morethetho wa meetse.

Go na le tshwantšhanyo ye nngwe mo kanegelong: *Seatla sa ka se boreledi bjalo ka sefahlego sa lesea.*

O swantšha seatla sa gagwe le eng?

Tshwantšhanyo ye e laetša eng?

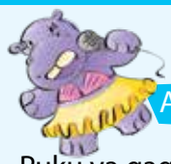
Na o nagana gore seatla sa gagwe se fapana bjang le sa rakgoloagwe?



SEP HL G5 BK2_TH5.indd 5 2019/10/22 11:39:03

Go sekaseka puku





A re boleleng Šomang ka dihlopha.

Puku ya gago ya mmamoratwa ke efe? Botša ba mphato ka ga puku yeo: tikologo ya yona, baanegwa, thulaganyo le gore ke ka lebaka la eng go le bohlokwa go e bala.



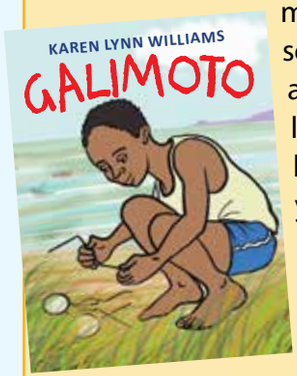
A re baleng Bala tshekatsheko ye e latelago ya puku.

Tshekatsheko ya puku e botša batho gore puku e mabapi le eng. Mosekaseki (motho yo a ngwalago tshekatsheko) gantši o bolela mengwaga ya sehlopha seo puku e ngwaletšwego sona. A ka no bolela ge eba puku e ngwadilwe gabotse goba ga se ya ngwalwa gabotse, ge eba e na le maatlakgogedi le ge eba polelo ye e šomišitšwego ke ye bonolo goba ye thata.

Galimoto

Mongwadi Karen Lynn Williams

Mošemanyana wa Malawi o bula lepokisana la gagwe la dibenyabenyane tše bohlokwa, a tšea motato gomme a tšea sephetho sa go aga galimoto (lentšu le, le ra sefatanaga ka Semalawi). Eupša ga a na motato wo o lekanego. Ka fao a tšwa a tšama a nyaka motato wo mongwe mo motseng. Na o tla hwetša wo o lekanego go dira sebapadišwa sa gagwe sa go ikgetha gomme ge go le bjalo, kakanyo ya gagwe e tla tšea sebopego sa mohuta mang ka metshophagano ya metato?



Babadi ba tla kgahlwa ke kgopolo ya lethabo, tokologo le kakanyo yeo mošemanyana a itemogelago yona ka go kanegelo eupša ba tla swabišwa ke mokgwa wo bontši bja batho ba bagolo ba bonagalago ba belaela ka maikemišetšo a gagwe a go tšama a nyaka ka mabenkeleng le dijarateng tša dithogorogo. Ke ile ka nagana gore mo motseng wo monnyane wa go swana le wo, o swanetše go ba a tsebega gomme badudi ba mo motseng ba ka se nagane gore maikemišetšo a gagwe ga se a go loka. Le ge go le bjalo se ke kanegelo ye botse ye e ngwalegilego gabotse. Ditshwantšhetšo ke tša mebala ye mebotse gomme di laetša mmadi gore Malawi ke ye bjang.



Go feta mowe, ke ile ka makatšwa ke ka mokgwa wo mošemanyana a thabilego ka gona le ge a se na dilo tše di lekanego – ka fao lepokisana la gagwe la dibenyabenyane le kopanago le kakanyo ya gagwe tša tlatša matšatši ka mokgwa wa go swana le ge motho a ile lebenkeleng la Toys 4 Us .ba bangwe ba tla re, go bile go kaone gomme ba re, go bonagala gore ge o na le dithoto tše di sego kae, di bohlokwa go feta. Eupša nna ke nagana gore e sa le nnete go bana gore ba tla kgetha sebapadišwa sa mmamoratwa goba tše pedi go sa lebelelwa gore ba na le tše kae: go bonagala eke ke tlhago ya ngwana go ba le selo sa go ikgetha gomme ke nagana gore se ke nnete ya go akaretša maikutlo a bana lefase ka moka. Maikutlo a mabjalo a bonagaditšwe gabotse ka mo pukung ye.



Ye ka nnete ke puku yeo bana ba mengwaga ye 9 go fihla go ye 11 ba ka e bonago gore e swanetše go balwa. Efa seswantšho sa batho le maphelo a bona. Tšhomišo ye nngwe ya polelo e ba bothata eupša mmadi o tla kgona go nagana gore mantšu a ra eng.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 6 2019/10/22 11:39:06





A re ngwaleng

Bala dipotšišo gomme o ngwale dikarabo.

Leina la puku ke eng?

Puku e mabapi le eng?

Mošemane yo o dula nageng efe?

Mošemane yo o tšere sephetho sa go dira eng?

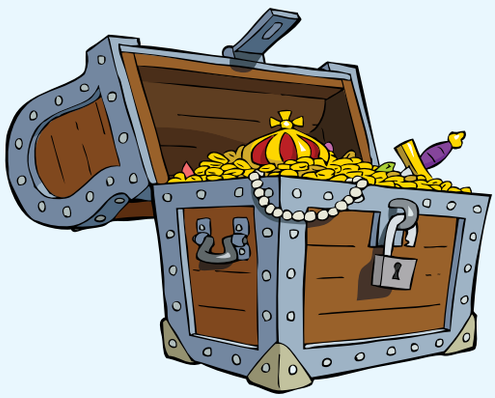
Na o kganyoga go bala puku ye? Ngwala temana moo go yona o hlalošago karabo ya gago.



A re ngwaleng

Mantšu ao a ngwadilwego ka bokoto a ra eng? Kgetha tlhalošo ya maleba go tšwa go lenaneo le la ka go la mmagoja. Ngwala mantšu ao a ngwadilwego ka bokoto ka pukuntšung ya gago, gomme o a šomišetše go hlama mafoko, a o itlhamelago ona.

letlotlo	digauta le ditaamane
thabišago	go kgokgonwa
leruo	go ba boima
dibenyabenyane	motho yo a balago
mmadi	lehumo
bothata	tše di tlišago lethabo
go belaela	diruiwa tše ntši



SEP HL G5 BK2_TH5.indd 7 2019/10/22 11:39:07

Go ngwala tshwayotshwayo ya puku



A re ngwaleng

O ile go ngwala tshwayotshwayo ka ga setsopolwa: *Leruarua go ya go ile*. Mongwadi ke Sarah Lean. Šomiša sebopego se sa ka mo fase go e ngwala.

Leina la puku

Mongwadi



Baanegwa: Ke bomang? O hweditše gore o a ba rata? Ba dirile gore o ikwe o le bjang?

Thulaganyo: Go direga eng? Go be go thabiša, go tšhoša, go hudua maikutlo ge o bala?

Dikgopolo tša gago: Karolo ya setsopolwa yeo o bego o e rata ke efe? Lebaka la gona ke lefe?

O nagana gore o ka rata go ba le puku ye? Lebaka?

Na o nagana gore kanegelo ye e na le thutasetho? Go na le se o ithutilego mo go setsopolwa se?

Na o ka reta puku ye, gomme wa hlohleletša mogwera wa gago gore a e bale? Lebaka? Ge o sa e rete, lebaka ke eng?

Ntšha maikutlo a gago ka ga setsopolwa, ka bokopana bja lefoko le tee, ka morago, phara setsopolwa se dipataka, ke gore o se fe maemo a naledi.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 8 2019/10/22 11:39:08

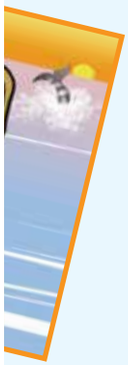
Letšatšikgwedi: _____





A re ngwaleng Thalela mafoko a lefetile a a thušago go hlama lefokofokwana, mo go temana ye.

Morutiši wa Jamal. Mdi. Sampson, o kgopetše batswadi ba gagwe gore ba tle kopanong. “Mna le Mdi Ngoma,” a realo. “Jamal o swanetše go šoma bokaone ka mopeleto, mmetse le dithuto tša leago. Ga a hlokomedišiše.” E be e le nnete. Jamal o bile le bothata bja go nagana ka karolotelele, bautolli ba lefase goba mopeleto. Karolo ye a e ratago kudu ya letšatši la sekolo ke khutšwana, ka nako yeo a bapalago ka kgwele ya gagwe ya *rugby*. Batswadi ba Jamal ba mmoditše gore a tlogele kgwele ya gagwe ya r*ugby* gae. O ile a fifala pelo. Ka ntle le kgwele ya gagwe o be a sa kgone go dira selo. O be a sa hlwe a bolela ka phapošing. Ka nako ya khutšwana, o be a ema ka mahlo a go hloka lethabo le magetla a go hlepha. Batswadi ba gagwe, ba be ba re, “Go swanetše go be le mokgwa wo mokaone go feta se.” Ba ile ba tla ka leano, gomme ba thoma ka lona sephiring.





A re ngwaleng Sebakeng sa madiri a lefetile ka mo setsopolweng se, tsenya madiri a lebjale.

Ka letšatši le lengwe, Mtšana Sampson o tsebišitše barutwana moeng wa go ikgetha - Brian Habana.Jamal o ile a thothomela. Brian Habana o boletše le yena, a mmotša gore ge a nyaka go raloka papadi ya rugby, o swanetše go šoma kudu dithutong tša mmetse, mopeleto le dithutong tše dingwe tša sekolo.

_____

_____

_____

_____

_____





A re ngwaleng Thalela lediri la maleba mo mafokong a:

- Brian Habana o bolela/bolelago le Jamal.
- Ka nako ya makhutšwana, Jamal o ema/ emago fao, o bonagala a nyamile.
- Mtšana Sampson o botšišwa/botšiša gore Jamal o be a yile/ile kae.
- Habana o be a naganile/ naganne gore a ka thuša Jamal.
- Batswadi ba ka ba tsebe/tseba gore Mtšana Sampson o lekana/leka go nthuša.





A re ngwaleng Arola mantšu a ka dinoko. Bolela lentšu le lengwe, gomme o phaphathe diatla tša gago go bontšha mo senoko se sengwe le se sengwe se lego gona. Ka morago, ngwala lentšu la gona o bontšhe dinoko (Mohlala: kga/hli/ša).

tshwantšhetšo	mongwadi	moanegwa	tikologo	thulaganyo

Mosaeno wa morutiši _____ Letšatšikgwedi _____

SEP HL G5 BK2_THSAndd 9 2019/10/22 11:39:09

Go ngwala ka go pukutšatši

Se se **ngwalwago ka go pukutšatši** se hlaloša ditiragalo tše di amago bophelo bja mongwadi, go ya ka tatelano ya ka moo di diragetšego ka gona. Mongwadi o šomiša maina (go šupa batho, dilo le diphoofolo), mantšu a go nyalanya (a go swana le latelago, morago, pele) le lefetile. Ka mehla madiri ke mantšu a go laetša tiro.



A re boleleng

Na o na le pukutšatši?



Ge e le gore o nayo, o ngwala dilo tša mohuta mang ka go yona? Ge o se na yona, o be o tla ngwala dilo tša mohuta mang ge o ka be o na le yona?



A re baleng

Bala tshekatsheko ye ya puku.



O a bona, e sa le ke ngwala se sengwe ka mo dibekeng tše hlano tša go feta. Ke bile le mešomo ye mentši kgwedi ka moka. Morwarrago mogwera wa ka o re kgopetše gore re mo thuše go beakanya moletlwana wa gagwe. Re ile ra swanelwa ke go beakanya mabone, mmino, dijo le dinotšididi tša go lekana batho ba 40. Moletlwana o sepetše gabotse ka moo go makatšago. Re be re bina, re bolela, gape re taboga godimo ga tšampingkhasele.

Pele ke lemoga gore go diragala eng, ya ba ke nako ya makhutšo. Ka letšatši la go ahlogana, ka moka re kgathile tema ka go beabeana, re le dihlopha, lebelongphatšanaga. Ka morago ga fao, nna le bagwera ba ka re ile ra ya letamong. Seripagare sa barutwana ka phapošing ya rena le sona se ile sa dira bjalo, ka gore ke kgauswi. Re ile ra raloka kgwele ya maoto, ra theeletša mmino, ya ba e le gona ge re thomile go ipshina ka makhutšo.



Letšatši le le latelago ke ile ka ya lewatle le mogwera wa ka. Ke ile ka ikwa ke le mahlatse, ka gore e be e sa le ke eya lewatle gatee. Matšatši a mathomo a mabedi re be re ipshina. Letšatši le be le hlabile, le meetse a be a le boruthō. Ka morago, pula e ile ya na. Nna le mogwera wa ka re ile ra thoma go aga mantharane a phasele a go ba le dilwana tša gona tše 1 000, yeo yo mongwe a ilego a mo fa e le mpho ya letšatši la matswalo a gagwe. Lewatle le be le kgahlile, eupša nna ke ile ka tsena ka meetseng ao, ka rutha. Ke be ke sa nyake go itshola ka morago, gore ga se ka thutha ka lewatle letšatši le lengwe le le lengwe.



Gore re boele sekolong, re be re šaletšwe fela ke dibeke tše nne, ya ba ge re napile re tlile go ngwala ditlhahlobo tša rena tša mafelelo a ngwaga. O be o ka nagana gore barutiši ba tla emiša ka go re fa mošomo wa gae. Eupša aowa. Ke na le porotšeke ya histori. Mošomo wo moswa mola go šetše fela dibeke tše nne gore re ngwale ditlhahlobo tša mafelelo. Ke duma ge barutiši ba ka re diriša poeletšo go na le gore re dire mošomo wo moswa.

Ga ba gopole gore go be go le bjang go ba moswa?



A re ngwaleng

Temana ye ke sengwalwa sa mohuta mang? Swaya karabo ya maleba.

tshekatsheko ya puku		padi		taodišophelo		ditsenywa ka go pukutšatši	

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 10 2019/10/22 11:39:13

Letšatšikgwedi: _____

Efa lebaka la karabo ya gago.

O nagana gore mongwadi o na le mengwaga ye mekae? Bolela gore ke ka lebaka la eng o nagana bjalo.

Yena le barutwanammogo ka phapošing e tee, ba dirile eng ka letšatši la mathomo la dikolo ge di butšwe?

Na o ipshina ka go rutha? Seo o se tseba bjang?

Na o ikwa bjang ka barutiši ba gagwe? Efa lebaka la seo o se bolelago.

O thoma pukutšatši ya gagwe ka gore ke kgale mola a sa lego a ngwala ka go yona. O nagana gore ke ka lebaka la eng a tšere lebaka le lekaaka a sa ngwale ka pukutšatšing ya gagwe?

Ge ba dutše ba le makhutšong, yena le mogwera wa gagwe ba agile phasele ge pula e be e ena. Ngwala methalo ye mebedi yeo ka yona o bolelago gore o be o ka dira eng ge pula e be e ka na o sa le makhutšo.

Thalela madiri a mahlano a lefetile ka go pukutšatši. Ka morago dira didiko go dikološetša makopanyi ka moka.



A re ngwaleng

Hwetša mantšu mo sengwalweng ao a nago le ditlhalošo tša go swana le tša dikafoko tše.

beakanya	
ikwa o le mahlatse	
dibopego tšeo di arogilego tšeo di tsenelanago go dira seswantšho	
mošongwana	
go buše letša	
go tonya kudukudu	

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 11 2019/10/22 11:39:15

A re hlagišeng dilo



A re ngwaleng

O tlile go ngwala tshekatsheko ya puku ye o e badilego. Šomiša sebopego se sa mo tlase gore o e ngwale.

Leina la puku _____

Mongwadi _____

Baanegwa: Ke bomang? Na o a ba rata? Ba go dirile gore o ikwe bjang? _____

_____

_____

_____



Thulaganyo: Go direga eng? Go be go kgahliša, go tšhoša, go be go thakgatša go e bala?

_____

_____

_____

Dikgopolo tša gago: Ke karolo efe ye o e ratilego? Lebaka? _____

_____

_____

_____

O ratile puku yeo? Go be go na le dikarolo tšeo o bego o ka nyaka go di fetola? Lebaka?

_____

_____



Na kanegelo e na le thutosetho? Go na le se o ithutilego sona ka go bala puku ye? _____

_____

_____

Na o ka hlohleletša mogwera wa gago gore a bale puku ye? Ee goba Aowa.

Efa lebaka la karabo ya gago. Ge o re Aowa, le gona, efa lebaka. _____

_____

_____

_____

Akaretša kgopolo ya gago ka ga puku ye, ka lefoko le tee, o be o phare puku ye, dipataka.

_____

_____

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 12 2019/10/22 11:39:16



A re ngwaleng

Šomiša mahlaodi, mahlathi le makopanyi ka mapokising, gape, o šomiše maina a a lego a gago, le madiri, go hlama mafoko a mahlano.





A re ngwaleng

Šomiša mašalathuo ao a lego ka lepokising go feleletša mafoko a. Ka morago o thalele motho, batho goba leina leo leitiri goba lentiri le šupago lona.

gagwe	gago	gešo

geno	laka	lena	waka

Ke itiretše porotšeke ya histori ya naga ya .....

Re iketše lewatle ra yo rutha le ba lapa.....

Mogwera _____o ntiretše moletlwana wa letšatši la matswalo a ka .

Na le nyaka go ikagela ngwako wa .....?

Kgama e itsheletše mmila ya ya ka thoko yela ya motse wa .....

Go bohlokwa gore ba ithute go otlela koloi ya .....!

Maitiri ke madiri ao a laetšago gore motho o dira selo go yena, mola mantiri a laetša gore selo se dirwa motho goba selo. Go bohlokwa go gopola gore maitiri le mantiri ga a laolwe ke hlogo ya leina.



SEP HL G3 BK2_TH5.indd 13 2019/10/22 11:39:20

Taodišophelo ya Nelson Mandela



A re boleleng

Na go na le motho yo mongwe yo a lego mogale wa gago? Botša ba mphato gore ke mang.



Botša ba mphato gore ke ka lebaka la eng motho yo o mo kganyoga. Dikhwalithi tša motho yo tše di mo dirago gore a be wa go ikgetha ke dife?

Boledišanang dihlopheng tša lena ka ga phapano gare ga taodišophelo le boitaodišophelo.

Bjale, boledišanang ka ga diphapano gare ga padi, pukutšatši le taodišophelo.

Taodišophelo ke kanegelo ya nnete ya bophelo bja motho yo a tsebegago e ngwalwa ke motho yo mongwe. Taodišophelo e hlaloza tikologo ya motho; e laetša ka fao motho yoo a amago maphelo a batho ba baangwe, e fa dintlha ka botlalo ka ga motho, e fa tshedimošo ka ga maikutlo a mongwadi ka ga motho yoo.





A re baleng

Nelson Rolihlahla Mandela o belegwe motseng wa kgauswi le Umthata ka Transkei. Ge a be a sa le yo mofsa o bile le toro ya go tlo ba ramolao le go thuša batho ba gabo go katanela tokologo.



Ka morago ga ge a feditše sekolo, o ile a ithutela tikiri ya tša molao. O ile a ba le ofisi ka gare ga motsemogolo wa Johannesburg, yena le Oliver Tambo. O tsenetše boleloko bja ANC, a ba a kgethelwa go ba mopresidente wa Mokgatlo wa Bafsa. Ka morago o ile a ba Motlatšamopresidente wa ANC, ka boyona.

Ka 1962 o ile a bonwa molato Tshekong ya Rivonia, e le molato wa go eka mmušo. Ge a be a sekišwa, o ile a bolela mantšu a:

"Ke be ke elwa kgahlanong le kgatelelo ka makgowa, gape ke lwele kgahlanong le kgatelelo ka bathobaso. Ke ile ka kganyoga kgopolo ya gore go be le pušo ya batho ka batho, ya gore setšhaba se lokologe, se phedišane ka kwano, le gore go be le lebaka la go lekana magareng ga batho ka moka. E be e le maikemišetšo ao ke holofelago le go phelela go a fihlelela. Eupša ge go ka ba maemo ao maikemišetšo ao a palago go fihlelelwa ka khutšo, ke phihlelelo yeo ke ikemišeditšego go e hwela."

O feditše mengwaga ye mentši a le kgolegong. Morago ga ge a lokolotšwe, o bile Mopresidente wa mathomo wa pušo ya temokrasi wa mothomoso.

Ka 1993 o ile a amogetšwa Sefoka sa Khutšo sa Nobel.



Sefoka sa Khutšo sa Nobel, ke kabelo ya go ikgetha kudu yeo e fiwago batho bao ba dirilego gore lefase le be lefelo le le bolokegilego, la khutšo go batho ka moka.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 14 2019/10/22 11:39:24



A re ngwaleng

Hwetša mahlalošetšagotee a mantšu a a lego mo temaneng:

taolo .....

pušo ya batho ka batho .....

dibaka .....

tumelo ya thutaphelo .....

tšwela pele go dira .....

boipušo; lekanago .....

khutšo .....



A re ngwaleng

Bala dipotšišo gomme o ngwale dikarabo.



Nelson Mandela o belegetšwe kae?

Ke dilo dife tšeo a bego a di dira.

Mandela o be a era eng ge a re o lwele kgahlanong le kgatelelo ya go dirwa ke bathobašweu le ke bathobaso?

O rile yena tše ntši o a di bona, eupša se segolo ke go bona batho ba dula mmogo ka khutšo. Na o nagana gore kganyogo ya gagwe e phethagetše? Efa lebaka la kgopolo ya gago.

Mandela o abetšwe Sefoka sa Khutšo sa Nobele. O nagana gore o ile a ikwa bjang ge a fiwa sefoka seo? Efa lebaka.

Re lemogile eng ka ga Mandela ka morago ga ge re badile taodišophelo ya gagwe?

SEP HL G5 BK2_TH5A.indd 15 2019/10/22 11:39:25

Taodišophelo



A re ngwaleng

Akanya mogwera wa gago a le motho wa go tsebega kudu ka dilo tše botse. Šoma le yena gomme le ngwaleng dikarabo tša dipotšišo tše:
Dintlha tše bohlokwa ka ga wena ke dife, ka ga ba lapa la geno, le ka ga moo o dulago?

Na o na le dikelello dife tše bohlokwa?
Bjale, kgopela mogwera wa gago gore a tle le diswantšho tše mmalwanyana tša ba lapa, tšeo di laetšago nako ye bohlokwa ya bophelo bja gagwe. Kgopela mogwera wa gago gore a hlaloše gore ke ka lebaka la eng a kgethile tšeo diswantšho.



Kgopela mogwera wa gago gore a bee dilo tše hlano tšeo di nago le tše di bolelago ka ga yena, gomme a tle le tšona sekolong. Botšiša mogwera wa gago gore ke ka lebaka la eng a kgetha tšeo dilo.

Sa mafelelo, kgopela mogwera wa gago a feleletše mafoko a.

Ke tla fela ke gopola ka ga nako yela ge _____

E tee ya dikgopolo tša ka ke _____

Ke šomile kudu mo _____

Ke ile ka swaba kudu ge _____

Ke kganyoga gore batho ba nkgopole bjalo ka _____

Šomiša tshedimošo go ngwala taodišophelo ya mogwera wa gago.



SEP HL G5 BK2_TH5.indd 16 2019/10/22 11:39:28



A re ngwaleng

Mafoko ao a lego ka lepokising a re botša ka ga tshedimošo ye re ka e hwetšago ka kanegelong ya mabapi le Nelson Mandela. Nomora mafoko ka tatelano yeo tshedimošo e filwego ka gona.

Mongwadi o tsopola karolo ya polelo ya Mandela, Tshekišong ya Rivonia.	
Mongwadi o re botša gore Mandela o dirile eng ka morago ga ge a feditše sekolo.	
Mongwadi o fa leina la motho yo a ngwalago ka ga yena.	
Mongwadi o re botša seo Mandela a se dirilego ka morago ga go fetša sekolo.	



A re ngwaleng

Jamal o be a le gare a raloka ka kgwele ya gagwe moo a bilego a ile a lebala go lekola mafoko ao a bego a swanetše go a ngwalela Mtšana Simpson. Mo lokišetše ona.



kgonthišiša gore mafoko a gagwe a ba le ditlhaka tše kgolo, dikhutlo, difegelwana le maswao a tlabego mafelong a ona a maleba.

ke nyaka go raloka rugby le bagwera ba ka gomme ka ya go bona brian habana a raloka mo mmetšheng

_____

aowi ke lebetše mošomo wa ka wa gae go swiela lapa le go hlwekiša phapošiborobalelo ka gore ke be ke bapala rugby

_____

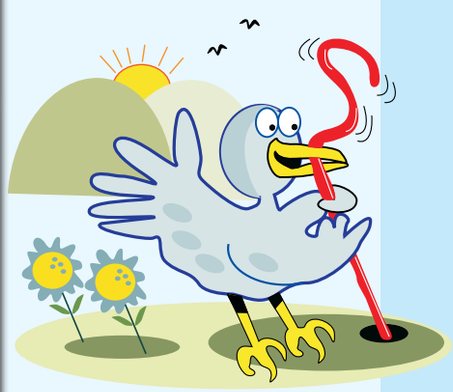


A re ngwaleng

Nyalanya seka se sengwe le se sengwe goba seema le tlhalošo ya sona.

Go bolaya naga.		e palega noka.
Mafato a kgwale.		go sepela/go tloga
Go robala le dikgogo.		ke ge e sa le gosasa.
Phiri ya mekoka mebedi.		go robala go sa na le lesedi.

Seka ke mmolelo wo mokopana wa go tsebagala wa go hlagiša dikgopolo tše bohlale. seema le sona ke mmolelo, eupša mantšu ao a šomišwago ga a hlagiše tlhalošo ya ona ka nnete.



SEP HL G5 BK2_THSA.indd 17 2019/10/22 11:39:30

Boipiletšo bja papatšo



A re boleleng

Ke ka lebaka la eng batho ba bapatša dilo?

Ge o bapatša selo, ke ka lebaka la eng go le bohlokwa gore o tsebe batheeletši ba gago?

O swanetše go šomiša polelo ya mohuta mang?

Na o ka šomiša mebala ya go taga mo papatšong Efa lebaka.

Botša sehlopha sa gago ka ga papatšo yeo o naganago gore e na le maatlakgogedi, o be o ba botše gore ke ka lebaka la eng o nagana bjalo.

Dipapatšo ke tše dintši. Nepo ya tšona ke go leka go re kgodiša gore re reke selo goba go dumela go selo seo. Go goga šedi ya rena, ba šomiša ditlhaka tša dibopego tša go fapana, le bogolo bja go fapana, ka mebala ya go tiba le ya go taga, diswantšho di ka ba tša go se tlwaelege goba tša go tlwaelega; le mantšu a go ba le kgahlego, gammogo le dikafoko.

Babapatši ba lebiša dipapatšo tša bona go dihlopha tša batho ba go fapana: batho ba bagolo, bafsa, bašemane, basetsana goba batswadi. Dihlopha tše di bitšwa dihlophatebanywa.





A re baleng

Bana-ka-bontši-ntši

HLAMA PAPATŠO YA PHADIŠANO



Tsenela Phadišano ya Hlama Papatšo gomme o thope dimpho tše botsebotse:

TSENELA PHADIŠANO GONABJALE!

Sefoka sa mathomo: Sešupanako sa go ja R1 500 le sephuthana sa dipuku sa theko ya R3 000.
Sefoka sa bobedi: Sešupanako sa go ja R1 000.
Sefoka sa boraro: Go ngwadišetša go tlišetšwa kgatišobaka ya Bana-ka-bontši, ngwaga ka moka.



Ngwana yo mongwe le yo mongwe o swanetše go bala Bana-ka-bontši-ntši, kgatišobaka ya go ba le tshedimošo, ya go kgahliša, ya go ba le metlae ye e lekanego bana ba mengwaga ya makgathe ga 10 le 15. O ka thuša gore e fihlelele bana ba bantši ka go tsenela phadišano ya rena ya go hlama papatšo ya kgatišobaka ye.

Papatšo e buletšwe bana ka moka ba go thoma ka mengwaga ye 10 go fihla go ye 15. Papatšo e swanetše go ba ka Sepedi, gomme e be mošomo wo o itiretšego wona. E swanetše go ba letlakala le tee.

Romela papatšo ya gago go: Bana-ka-bontši-ntši, Hlama papatšo Phadišano, PO Box 00000, Johannesburg, 1000

Kgonthiša gore o ngwala leina la gago, mengwaga ya gago, leina la sekolo sa lena le nomoro ya mogala, mo papatšong ya gago.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 18 2019/10/22 11:39:35



A re ngwaleng

Papatšo e ngwalelwa go rekiša se sengwe goba go go kgodiša gore o reke selo se se itšego.

O **fetiša mahlo** ka pela setsekaneng sa sengwalwa gore o hwetše kgopolo ya kakaretšo ya gore se mabapi le eng.

Fetiša mahlo ka pela godimo ga papatšo ye, gomme o bolele gore e ngwaletšwe eng.

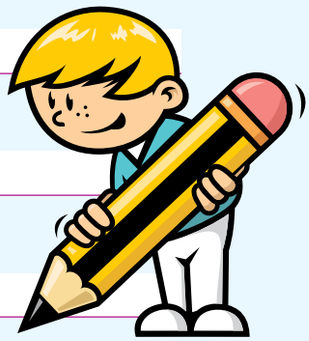
Ke mantšu afe mo papatšong, ao o a bonago pele ga a mangwe?

Ke ka lebaka la eng o bona ona pele?

Ke batheeletši bafe bao papatšo e lebišitšwego go bona?

Na o nagana gore mebala ya go taga mo papatšong e šomišetšwa eng?

Na o nagana gore ke ka lebaka la eng tshedimošo ye nngwe e hlaolelwa thoko ga tše dingwe dipapatšo, ka go šomiša dibopego tše di fapanago, le lepokisi?



Na papatšo e go dira gore o nyake go tsenela phadišano? Bolela gore ke ka lebaka la eng.

Bjale, fetiša mahlo ka pela godimo ga papatšo gomme o arabe dipotšišo.
Na batho ba ka thopa difoka dife mo phadišanong ye?

Go na le dihlopha tše kae tša mengwaga? Ke dife?

O nagana gore go tlile go direga eng ge o ka tsenela phadišano gomme wa tliša mošomo wo o sego wa itirela wona?

Sephuthana sa dipuku ke eng?

Mafoko a ke nnete goba maaka? Dira sediko go dikologa karabo ya gago. Lefokong le lengwe le le lengwe, laetša gore ke ka lebaka la eng o nagana gore ke nnete goba maaka.

Phadišano ke ya bana bao ba ratago go ngwala.	Nnete:	Maaka:
Bana ka moka ba ka tsenela phadišano.	Nnete:	Maaka:
Barutiši le bona ba ka thopa sefoka.	Nnete:	Maaka:
Yo mongwe le yo mongwe yo a tsenelago phadišano, kanegelo ya gagwe e tlile go gatišwa ka kgatišobakeng.	Nnete:	Maaka:

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 19 2019/10/22 11:39:36

Hlama papatšo



A re ngwaleng

O molaodi wa serapa sa diphoofolo, hlama papatšo ye e ka goketšago batheeletši ba gago go tla serapaneng seo.

Ge o hlama papatšo, nagana ka batheeletši ba gago, tše ba di ratago le tšeo ba sa di ratego, mohuta wa polelo woo o swanetšego go o šomiša, le gore o tlile go šomiša dithalwa le diswantšho dife.

Papatšo ya gago e swanetše go lebišwa go bana ba mengwaga ya magare ga 10 le 15, gomme e swanetše go kgahliša, go tlala tshedimošo le metlae.

O se ke wa lebala go dira mmepe wa monagano godimo ga pampišana ya ka thoko, gore o go thuše go beakanyetša papatšo. Ge o ngwadile papatšo ya gago, kgopela mogwera gore a e bale gomme a swaye diphošo.

Na o hlama biang papatšo?

Bontši bja dipapatšo bo nepile go kgodiša batho gore ba reke setšweletšwa. Ge o hlama papatšo, o swanetše go tseba gore o nepile go fihlelela bo mang ka papatšo ya gago. Gape, o swanetše go tseba tšeo ba di ratago le tšeo ba sa di ratego, bjale ka ge e le batho bao ba ka rekago setšweletšwa seo o se rekišago.

Re šomiša mantšu, diswantšho le mebala le dibopego go goga kgahlego ya batho. Ge o hlama papatšo ya gago nagana ka ga:

Batheeletši ba gago: Papatšo e nepile bomang? Ba na le mengwaga ye mekae?

- **Boipiletšo:** O ka dira eng gore batheeletši ba gago ba nyake go lebelela ba be ba bale papatšo?
- **Polelo:** Šomiša polelo ye bonolo yeo batheeletši ba gago ba e kwešišago. Ge o nyaka o ka šomiša polelo ya sehlanasele(seleng).
- **Pono ka mahlo:** Na o tla šomiša diswantšhetšo, diswantšho goba dithalwa? O tla šomiša mmala wa mohuta mang?



Papatšo ya gago



SEP HL G5 BK2_4H5.indd 20 2019/10/22 11:39:40

Letšatšikgwedi: _____



A re ngwaleng Sebakeng sa dikhutsofatšo tše di latelago, ngwala mantšu ka botlalo.

Mtšana.	
Mdi.	
Mna.	
bj.k.	
bj.bj.	
Lbr.	

Khutsofatšo ke go ngwala lentšu ka bokopana. Bontši bja dikhutsofatšo bo thoma ka tlhakakgolo gomme tše dingwe di felela ka khutlo.





A re ngwaleng Ngwala sebopego sa maleba sa lehlaodi.

1. Ke apere hempe ye (šweu). _____ .
2. Namanyana yela lehono ke kgomo ye (golo) _____ _____ .
3. Tlogela puku ya kgale o tšee ye (botse) _____ _____ .
4. O swere diranta tše kae? Nna ke swere tše (raro) _____ .
5. Le aparetšeng dikuane tše tala? Go nyakega tše (hubedu) _____ .

O šomiša **ditsebjana** ge o:
- Bušeletša thwi seo motho yo mongwe a se bolelago.
- Bolela ka ga lentšu sebakeng sa go le šomiša go ra se sengwe.
- Šomiša leina la metlae sebakeng sa leina la nnete la motho.



A re ngwaleng Tsenya maswaodikga mo a nyakegago mo mafokong a a latelago: Šomiša ditsebjana le difegelwana mafelong a maleba.

Ke nyaka gore yo mongwe le yo mongwe ka phapošing ya ka a tsenele phadišano gwa realo Mdi. Motau morutiši wa rena.

_____

Khutsofatšo Mdi. Ka nako e a šomišwa sebakeng sa mohumagadi ye e tletšego.

_____

Ke thopile sefoka sa phadišano ya papatšo gomme bana bjale ba mpitša Kgoši ya Dipapatšo.



Mosaeno wa morutiši _____ Letšatšikgwedi _____

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 21 2019/10/22 11:39:43

Dijo! Dijo tše di rategago!

A re boleleng Šomang ka dihlopha.

Botša sehlopha sa gago gore dijo tša gago tša mmamoratwa ke eng, le gore ditswaki tša tšona ke eng, le gore ke ka lebaka la eng o re di bose kudu.



A re baleng Bala papatšo ye e latelago.



SEP HL G5 BK2_TH5.indd 22 2019/10/22 11:39:57





A re ngwaleng

Bala dipotšišo gomme o ngwale dikarabo.

Ke ka lebaka la eng papatšo ye e ngwadilwe? _____

Ke mantšu afe mo papatšong ao o a bonego pele? _____

Ke ka lebaka la eng o bona ona pele? _____

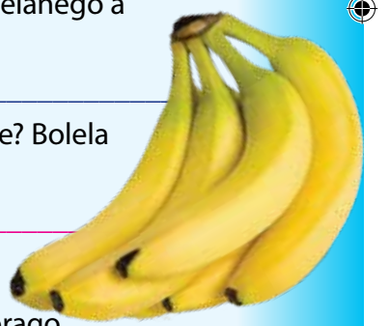
Batheeletši bao papatšo e nepilego bona ke bo mang? Ngwala tshedimošo ye e go botšago tše.

Na o nagana gore ke ka lebaka la eng mebala ye e tagilego e šomišwa mo papatšong?

Na ke ka lebaka la eng ye nngwe ya tshedimošo e fetišetšwa go karolo ye nngwe ya papatšo ka go šomiša mapokisi, dibopego tša naledi le mmala?

Na papatšo e go dira gore o nyake go ya mo go lego Dipepere tša Dikhanakhana? Efa lebaka.

Papatšo e šomiša poeletšomedumo (yona e bonala ge mantšu a mmalwa a a batamelanego a thoma ka modumo wa go swana). Ngwala mohlala wo o tšwago mo go papatšo.

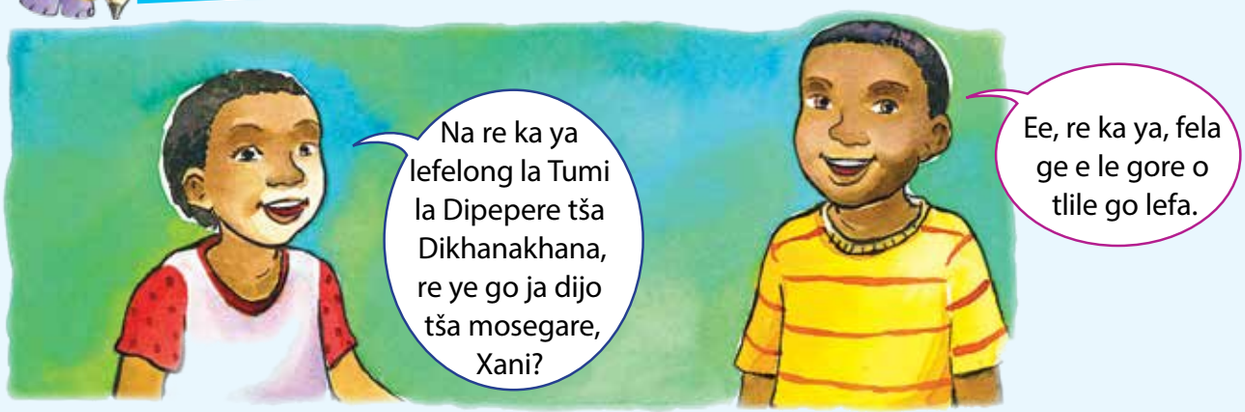


Na o nagana gore bana ba ka ja ka mokgwa wo ba kgonago mo dijong tša mosegare? Bolela lebaka.



A re ngwaleng

Bala seo Oketšo a se bolelago, a se botša Xani. Ka morago ngwala poledišano ka polelo seboledi.



Oketšo o ile a botšiša _____

Xani a araba _____

SEP HL G5 BK2_THSA.indd 23 2019/10/22 11:40:00

Papatšo ya nose ya go dira todi



A re ngwaleng

O kgopetšwe go hlama papatšo ya todi ya nose ye mpsha ya *Cape fynbos*. Sehlopha se se nepilwego ke bana ba mengwaga ya makgathe ga 10 le 15.

Lebelela mafoko a ka fase. O ka šomiša tše dingwe tša dikgopolo tše. Bonagatša dikgopolo tšeo o naganago gore le tla di šomiša ka mmala wa go taga wo moserolane. Gape o ka itlhamela mantšu a gago, dikafoko le mafoko.



Dinose tše 10 000 di kopane gore di dire todi ye.

Todi ke selo se sekaonekaone!

Dinose tša Afrika-Borwa di be di dutše di šoma selemo ka moka.

Go dira kilogramo ya todi, dinose di fofa go tloga Johannesburg tša fihla Motse-Kapa, le go boa, tša boelela gaseswai.

Todi ya nose e bose kudu mo borothong le ka teyeng.

Ke ye bose le ge e le noši.

Ipshine ka tatso ye bose.

E dirilwe ke dinose tše di phetšego gabotse ka lethabo.



Mo methalong ye e se nago le selo, mo mantšung a mabedi a gago, a ngwale, o ngwale le dikafoko goba mafoko, ao o tla tlago o a šomiša mo papatšong.



_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Efa todi ya gago leina. Le ngwale kua godimodimo mo go papatšo. Gopola go šomiša poeletšomedumo mo go leina la gago gore le tle le tanye šedi ya sehlopha sa gago se o se nepišitšego.

Bjale, šomiša mafoko ale o a bonagaditšego go ngwala papatšo ya gago letlakaleng le le latelago.

Ge o ngwala papatšo ya gago, gopola tše di latelago:

Sehlopha sa gago se o se nepilego – papatšo e lebišitšwe go bo mang?

Polelo ye o e šomišago – e bonolo, le gona, e fihlelela nepo ya yona?

Na e tanya šedi ya mmadi wa gago?

Bogolo bja ditlhaka tšeo o tlilego go di šomiša – di tla ba tše di fapanego mantšung ao a fapanego le dikafoko, le mafoko?

Mebala ye o tlilego go e šomiša – ke mebala efe yeo e tlago go tanya šedi ya sehlophanepša sa gago?

Diswantšho tše o tlilego go di šomiša, goba wa di thala – o tlile go di bea kae?

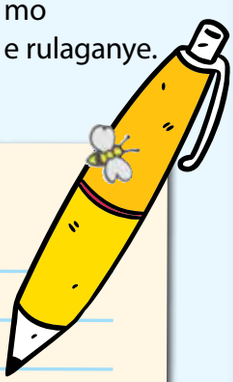
Dibopego tša go ikgetha tšeo o tlilego go di šomiša – o tlile go gogela bjang šedi go mantšu a itšego le go dikafoko?

Tshedimošo ya gago, hlogotaba ya gago le dibopego tša gago – o ile go di bea kae?

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 24 2019/10/22 11:10:09

Pele o ngwala papatšo ya gago, e rulaganye pele setsekaneng sa pampiri. Kgonthišiša gore mafoko a gago a tanya šedi, le gona a bonolo. Ge o e ngwadile, kgopela yo mongwe mo sehlopheng sa lena, gore a e bale, a swayaswaye ka ga yona, gape, ge go kgonega, a e rulaganye.







A re ngwaleng Hlama lefoko le bonolo ka le lengwe le le lengwe la mantšu a.

kgahlišago _____

_____

bose _____

_____

phetšego gabotse _____

_____

gauta _____





Lefokonolo ke lefoko leo le nago tiro(lediri) e tee.

Mohlala:

Todi e rekilwe.
sediri
tiro

SEP HL G3 BK2_TH5.indd 25 2019/10/22 11:40:10

Teatere ya bana



A re boleleng

Phapano ke eng gare ga seo se laetšwago paesekopong le seo se tšweletšwago teatereng?



Na o kile wa ya teatereng?

Ge o kile wa ya, o bone eng?

Botša sehlopha sa gago goba mphato ka ga papadi yeo o e bonego, gomme o leke go ba kgodiša gore ba ye go e bona.



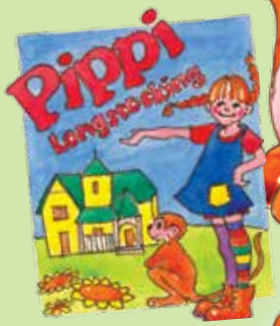
A re baleng

Bana lefase ka bophara ba ipshinne ka pontšho ya *Pippi Longstocking*. Mengwaga e se mekae ya go feta bana ba Johannesburg ba bile mahlatse, ba fiwa sebaka sa go bona pontšho yeo. Lebelela papatšo ye, o nyakišiše gore ke ka lebaka la eng *Pippi Longstocking* e tloša bodutu ka tsela ye.

Sega go fihla o opiwa ke dikgopo le mahlakore

E BOILE E NYAKWA KE MAŠABA KA GO TUMA GA YONA!

Teatere ya Bodiršhaba ya Bana e thabela go le tsebiša sehlo sa *Pippi Longstocking*, kanegelwana ya bana ya go segiša. Tšweletšo ye e tla roropa nakong ya makhutšo a dikolo a Paseka, go thoma ka la 7 Hlakola.



Pippi ke mosetsana wa go thabiša yoo a dulago a le noši ka gare ga ntlo yeo o ka rego beng ga ba e šetše, yeo ka go yona go nago le pere le kgabo yeo e lego seruiwaratwa. Makatika a Pippi, a motho wa go seleka, a segiša kudu, eupša mahlajana a a gagwe, ka nako a mo tsenya mathateng.Bana ba rata go lebelela mahlajana a gagwe, a go hlakana le go seleka. Ke mothwana wa mekgwana ya go kgahliša, gomme bana ka moka ge ba mmona, ba nyaka go ba Pippi. Ka morago ga pontšho, bana ba kitimela bokgobapuku, go yo nyaka puku ya *Pippi Longstocking*. Pippi o na le maatlakgogedi ao a dirago gore ge o mmona eke a ka go rera a re: se mphete – ntšee. Motswako wa dikoša, mmino le bohlagahlaga, di dira pontšho ya dira ga di bonwe, yeo e dirago gore bana ba rate Pippi, kgabjana ya gagwe, Mna. Nilson, le pere ya gagwe ya seruiwaratwa, ge di dutše di taboga go tloga go bohlagahlaga go ya go bohlagahlaga bjo bofsa bja go seleka.

Go tloga go la 7 Hlakola go ya go la 16 Moranang

Pippi Longstocking e tlile go bontšhwa kua Teatereng ya Bosetšhaba ya Bana, 3 Junction Avenue, Parktown, Johannesburg. Ka nako ya ge dikolo di tsena, ditiragatšo di gare ga beke go thoma ka 09:00 le ka 10:30. Ka nako ya makhutšo a dikolo, ditiragatšo di thoma ka 10:30 le ka 14:30, Mošupologo go fihla ka Mokibelo.

Peeletšo ya sehlopha le dithekophokoletšo di gona. Tšona ke tša dikolo.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 26 2019/10/22 11:10:13



A re ngwaleng Bala dipotšišo gomme o ngwale dikarabo.



Ke ka lebaka la eng papatšo e ile ya ngwalwa? _____

Ke mantšu afe mo papatšong ao o a bonego pele? _____

_____

_____

Ke ka lebaka la eng o a bona pele? _____

_____

Batheeletši ba ba nepilwego ke bomang? Ngwala tshedimošo ye e go botšago se.

_____

Na o nagana gore ke ka lebaka la eng mebala ye e tagilego e šomišwa mo dipapatšong? _____

_____

Na o nagana gore ke ka lebaka la eng karolo ye nngwe ya tshedimošo e šuthišwa go tloga go papatšo ye nngwe ka moka, ka go šomiša mapokisi, dinaledi le mebala?

_____

_____

Hwetša mafoko a mararo ao a lekago go go hlohleletša go yo bona pontšho, gomme o a ngwale mo:

_____

_____

Na o nagana gore papadi ye e a segiša? Ke sekafoko sefe se se go botšago se? _____

_____

Na *Pippi Longstocking* e kile ya bapalwa teatereng peleng? Bolela gore o tsebile bjang.

_____

Ngwala mafoko a mararo, gomme ka ona o laetše gore *Pippi Longstocking* e mabapi le eng.

_____

_____

Hlaloša mmolelwana wo, go ya ka mo o šomišitšwego mo sekafokong se: "gabotse o eme kae".

_____



SEP HL G3 BK2_TH5.indd 27 2019/10/22 11:40:15

Sengwalwana sa ka sa teatere



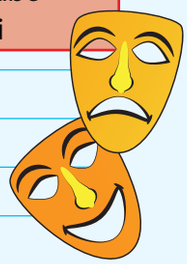
A re ngwaleng

O ya go ngwala papatšo ya go ama papadi ya sekolo sa lena. Go bohlokwa kudu gore papatšo e hlohleletše batho gore ba tle ba bone papadi ka gore re nyaka go kgoboketša tšhelete ye ntši ya go thuša bana bao ba sego ba itekanela.



Šomiša a mangwe a mantšu a, dikafoko le mafoko mo papatšong ya gago. Ngwala dikakanyo tše di lego tša gago le wena, bofelong bja lenaneo.

kanegelo ye e fago mafolofolo	baanegwa bao ba fago tshepo
le mafolofolo	poledišano ye e huduago
maikutlo	tshegišo
makatšago	sekgotse
maatla a lerato a go fodiša	bofelo bja lethabo 5 – 8 Lewedi



Ge o ngwala papatšo ya gago,kgonthišiša gore o akaretša tše di latelago:

- Leina la papadi ka ditlhaka tše dikgolo, tše dikoto, tša go kgahliša (o swanetše go fa papadi leina)
- Baanegwa ke bo mang mo papading?
- Moo e yago go bontšhwa gona
- Matšatšikgwedi le dinako tša pontšho
- Tlhalošo ye kopana ya gore pontšho e mabapi le eng
- Tshedimošo mabapi le go beeletša.





DIKELETŠO:

- Šomiša polelo ye bonolo ya go ba le mohola.
- Fetolafetola disaese goba bogolo bja mantšu a go fapana, dikafoko le mafoko.
- Kgetha mebala ye e tagilego.
- Diswantšho tše o di segago goba dithalwa di swanetše go botša batho tše ntši ka ga papadi.
- Šomiša dibopego tše di kgethilwego, go bonagatša mantšu le dikafoko tše di itšego tše bohlokwa.
- Kalo ya papatšo ya gago e swanetše go goga šedi ya batho gomme e sepelelane le seo o se bapatšago.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 28 2019/10/22 11:10:13

Pele o ngwala papatšo ya gago, e rulaganye godimo ga setsekana sa pampiri ye e aroganego le tše dingwe. kgonthišiša gore mafoko a gago a goge šedi, gape a be bonolo. Ka morago ga ge o ngwadile, kgopela yo mongwe mo sehlopheng sa lena a e lebelele, a swayaswaye mo go yona, gomme ge go nyakega, a e rulaganye.





A re ngwaleng

Dira sediko go dikologa lediri, gomme o thalele lehlathi mo go le lengwe le le lengwe la mafoko a a latelago. Ka morago, bolela ge eba lehlathi le laodiša ka fao tiro e diragalago ka gona, le gore tiragalo yeo e diragala kae, goba e diragala neng.

Mohlala: Jane o badile tlhalošokopana ye e lego mo khabareng ya ka morago, ka lebelo ka ga *Pippi Longstocking*. Hlaloša ka lebelo gore tiragalo yeo e diragetše bjang. O badile bjang tlhalošokopana?

Motswaledi o sepetše e sa le nako, a eya go bona tiragatšo.	
Pippi Longstocking e be e diragatšwa bošego.	
Ka mokgwa wo re ipshinnego ka tiragatšo, bofelong re ile ra dira lešata le legologolo ka go phaphatha diatla.	
Re ile ra yo bogela tiragatšo maabane ka pese.	



SEP HL G5 BK2_TTS.indd 29 2019/10/22 11:40:21

Phadišano ya go thopa khomphutha



A re boleleng

Na o kile wa tsenela phadišano? Ge o kile wa e tsenela, botša sehlopha sa gago gore o thopile eng. Ge o se wa ka wa e tsenela, botša sehlopha sa gago gore o duma go thopa eng mo phadišanong.

Sekolo sa lena se na le dikhomphutha? Ge se na le yona, na o tsenela dithuto tša ya go ruta khomphutha? Botša sehlopha sa gago.

Ge le se na dikhomphutha, botša sehlopha gore ke ka lebaka la eng o nagana gore go bohlokwa go ba le dikhomphutha sekolong sa lena.

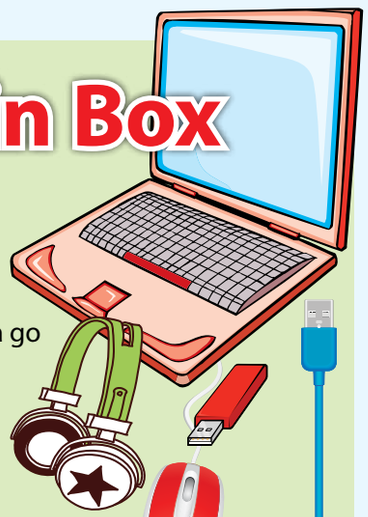


A re baleng

Phadišano ya Brain Box Computer

Thopela sekolo sa geno khomphutha!











Sekolo sa lena se ka ba mahlatse sa thopa Brain Box personal computer, ya go bitša R10 000, e hlakana le tlhahlo ya dikhomphutha ya go dirwa ke HANDS-ON Computers. Re nyaka gore wena goba barutwana ba phapoši ya lena, le akanyetše goba le hlame khomphutha. Le ka kgona go dira selo sa go **makatša**! Go bonolo! Dira gore **kakanyetšo** ya gago e šome go feta.

Akanyetša gomme o bapatše khomphutha yeo e ka dirago gore bophelo bja gago e be bja lethabo bja go thakgatša! Selo se segolo seo se nyakegago ke gore o dire sethalwa se bonolo, sa go bapatša khomphutha ya gago. Mo papatšong ya gago re botše gore khomphutha ya gago e kgona go dira eng. Khomphutha ye e kgahlišago, gape ye e lego ya **boitlhamelo** go feta tšohle, e tlile go thopa sefoka! O se ke wa lebala go šomiša dithekiniki ka moka tšeo o ithutilego tšona! Ka fao, barutwana le barutiši, megopolo ya lena, e šome go feta! Ntšhang diphensele tša lena le dikherayone gomme le thome. Diphapoši goba morutwana a le noši, a ka tsenela phadišano.



Romela meakanyetšo go:

The Brain Box Computer Competition,
PO Box 33446, Limpopo 0500



Letšatšikgwedi la mafelelo la go tsenela phadišano ke la: 30 Mosegamanye

O se ke wa lebala go re fa leina le aterese ya sekolo sa lena.

SEP HL G5 BK2_TH5.indd 30 2019/10/22 11:10:50

Letšatšikgwedi: _____



A re ngwaleng Araba dipotšišo tše.



Šomiša taetši ye go tšea sephetho sa gore ke lepokisi lefe leo le swanetšego go swaiwa:

1=kudu/go sego kae; 2=gannyane/ka sewelo; 3=le gannyane	1	2	3
Na o na le kgahlego go dikhomphutha? Efa lebaka:			
Na o na le bokgoni tšhomišong ya khomphutha?			
Na o nagana gore dikhomphutha di bohlokwa baneng ba sekolo?			

Lebelela phadišano – sefoka se e se fago ke eng?

_____

Na o swanela go dira eng gore o tsenele phadišano ye?

_____

Go bapatšwa eng?



_____

Papatšo ye e lebišitšwe go bomang?

_____

Na o ka tsenela phadišano ye? Efa lebaka.

_____

Mothekgi wa ditšhelete wa phadišano ye ke mang?

_____



A re ngwaleng Feleletša mafoko a. Šomiša a mangwe a mantšu ao a lego ka lepokising gore a go thuše.

tše di sa tlwaelegago kudu	swara (go fihla mo ba bangwe ba lego)		mpsha, gape tše sa tlwaelegago	beakanya	rata/bjalo ka
ga go se sengwe se se bonagalago	hlola	psha	ga go na kgonagalo	go kgona go hlola	nagana ka ga

Go **akanyetša** selo go ra go _____

Selo ke se sa **tlwaelegago** _____

Selo ke sa **mathomong** ge se _____

Kakanyo ya gago ke se se go dumelelago go _____



SEP HL G3 BK2_TH5.indd 31 2019/10/22 11:40:52

Moakanyetšo wa ka



A re ngwaleng Thala mothalo go nyalanya dikafoko tše di lego ka go la nngele le ditlhalošo tša tšona ka go la mmagoja.

go ba makgonatšohle		go kgona go nagana ka pela
ke se mphete ke go fete		go hlokomela
go šila marapo a hlogo		go nagana kudu
monagano wa lephefo		go kgona dilo ka moka
go ela šedi		go iwa godimo le tlase



A re ngwaleng O tšea sephetho sa go tsenela Phadišano ya Brain Box Computer.

Nagana ka ga mohuta wa khomphutha wo o nyakago go o hlama/akanyetša. E tla nyaka go go dira gore o dire eng? E tla swana le eng? Gopola go dira khomphutha ya gago gore e se swane le tše dingwe, e swanetše e thakgatše wena. Bjale e hlaloše.





A re ngwaleng Feleletša mafoko a ka go ngwala makgokasediri a maleba.

Khomphutha (e/di) thuša kudu ge re ngwala. _____

BoMogoroši (o/ba) tsena sekolo kua Thune. _____

Sekepe sa Mendi (se/di) ile sa nwelela ka batho ba etšwa ntweng. _____

Bontši bja bašemane le basetsana (ba/bo) rata dipapadi tša khomphutha. _____

Sekolo (di/se) na le khomphutha ya kgale ye e sa šomago gabotse. _____

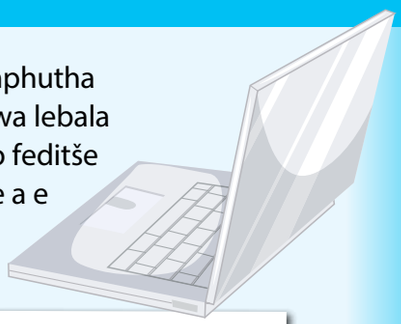


SEP HL G5 BK2_TH5.indd 32 2019/10/22 11:10:55



A re ngwaleng

Rulaganya o be o akanyetše papatšo ya khomphutha ya gago sebakeng se se lego ka fase. O se ke wa lebala go akaretša seswantšho sa khomphutha. Ge o feditše papatšo ya gago, e fe mogwera wa gago gore a e lebelele a be a e rulaganye ge go nyakega.





SEP HL G5 BK2_TH5.indd 33 2019/10/22 11:40:56

Lenaneotekolo

KE KGONA GO		
bolela ka ga padi		
šupa moanegwa, thulaganyo le molaetša		
bala setsopolwa sa go tšwa go padi		
araba dipotšišo tše di itšego		
swayaswaya ka ga hlogo		
šupa tebelelo		
ngwala temana ka ga hlogo le mafoko ao a e thekgago		
ngwala kakaretšo		
nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona		
šomiša mašalašupi		
šupa ditlhalošo tša tshwantšhanyo		
bala tshekatsheko		
boledišana ka ga moanegwa, thulaganyo le tikologo tša puku		
ngwala mafoko ka go šomiša mantšu ao a tšwago temaneng		
ngwala tshekatsheko ke šomiša sebopego se se filwego		
šupa madiri a lefetile		
fetolela madiri a lefetile go ya go madiri a lebjale		
ngwala mafoko ka go šomiša makgokedi a maleba		
arola mantšu ka dinoko		
bolela ka ga go ngwala ka gare ga pukutšatši		
boledišana le go šupa diphapano gare ga padi, taodišophelo le ditsenywa tša pukutšatši		
šupa madiri a lefetile le mantšu a go kopanya		
šomiša mahlaodi, mahlathi le makopanyi go hlama mafoko		
šomiša mašalathuo		
bala taodišophelo		
šupa mahlalošetšagotee		
šupa dintlhakgolo le dintlha tša go thekga mo temaneng		
laetša tlhalošo ya mantšu le ya dikafoko		
fa kgopolo		
ngwala taodišophelo		
ngwala tshedimošo ka tatelano ya maleba		



šomiša maswaodikga		
šomiša diema le dika		
bolela ka ga dinyakwa tša papatšo		
boledišana ka ga papatšo		
bala papatšo		
araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga papatšo		
gaša mahlo godimo ga papatšo		
beakanya, hlama le go rulaganya papatšo		
šupa dikhutsofatšo		
ngwala sebopego sa maleba dikgato tša papatšo tša mahlaodi		
ngwala maswaodikga ka go šomiša fegelwana le ditsebjana		
bolela le sehlopha sa ka ka motswako wa ka wa mmamoratwa		
ngwala mafoko ka polelosebodeledi		
hlama papatšo ka go šomiša mantšu le dkafoko tše itšego gammogo le mantšu a ka le dikafoko		
ngwala mafokonolo		
bolela ka ga diphapano gare ga filimi/paesekopo le tšweletšo ya teatere		
boledišana ka ga tšweletšo ya teatereng yeo nkilego ka e bona gomme ka hlohleletša bagwera ba ka gore ba ye go e bona		
fa tlhalošo ya dikafoko		
šupa madiri le mahlathi		
bolela ka ga bohlokwa bja dikhomphutha		
nyalanya dikafoko le mantšu		
šupa ditlhalošo tša dikafoko		
ngwala tlhalošo ye kopana		
feletša mafoko ka go šomiša sebopego sa maleba sa lediri		

SEP HL G5 BK2_TTS.indd 34 2019/10/22 11:10:58

Diteng

Morero wa 6: Dingwalwa tša go fapana

Dikanegelo
Kotara ya 3: Dibeke 5 – 6

81 Nonwane ya kgogamašego ya go tšwa Namibia 36
Go bolela ka ga nonwane ya kgogamašego.
Go diragatša nonwane ya kgogamašego.
Go araba dipotšišo tše itšego ka ga nonwane ya kgogamašego.
Go šupa gore nonwane ya kgogamašego e mabapi le eng go lebeletšwe hlogo.
Bala nonwane ya kgogamašego ka go gaša mahlo.
Go šupa poeletšomedumo le tšhomišo ya medumotshwano.
Go hlaloša ka fao diswantšho di tiišetšago kwešišo.
Go šupa medumo yeo e dirwago ke diphoofolo.
Go fa kgopolo.
Go šupa tšhomišo ya ditsebjana.
Go kopanya ditlhalošo tša dikafoko mo go nonwane ya kgogamašego.

82 Gapegape ka ga diphoofolo le dikhukhwanyane 38
Go šomiša papetla go beakanya temana ya go hlaloša.
Go ngwalolla mafoko ka polelopegelo.
Go hlama dipotšišo go tšwa go dipegelo.

83 Nonwane ka ga leobu 40
Go anegela sehlopha kanegelo.
Go bala nonwanetsholo.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga nonwanetsholo.
Go šupa kgopolokgolo ya nonwanetsholo.
Go šupa moanegwathwadi mo go nonwanetsholo.
Go laetša thuto ya nonwanetsholo.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.

84 Go hlaloša diphoofolo le batho 42
Go ngwala temana ya go hlaloša ka ga leobu le noga ka go šomiša mantšu ao a filwego le dikafoko.
Go nyalanya dika le ditlhalošo tša tšona.
Go šomiša lenaneo la go ngwala temana ya go hlaloša ka ga mogwera.
Go ngwala sereto ka ga phoofolo o šomiša ditshwantšhanyo.

85 Dikanegelo tše dingwe gape tše di makafšago 44
Go boledišana ka ga kanegelo ye e lego ka sebopego sa khathune.
Go diragatša kanegelo le dihlopha.
Go bala kanegelo ya go tšwa Tšhaena le kanegelo ya go tšwa India.
Go araba dipotšišo tše di itšego ka dikanegelo.
Go šupa fao dikanegelo di diragalago gona.
Go laetša thuto ya kanegelo.
Go fa kgopolo ya gago.
Go ngwala kakaretša ya ye nngwe ya dikanegelo.

86 Nonwanetsholo ya ka 46
Go šomiša mmepe wa monagano go rulaganya nonwanetsholo.
Go šomiša mmepe wa monagano le dihlogo go ngwala nonwanetsholo.
Go kopanya mafoko ka go šomiša makopanyi.
Go šomiša mašala sebakeng sa maina.
Go šupa mainagohle le modirišogo.

87 Kanegelo ye e nago le borarwana 48
Go boledišana le dihlopha tša lena ka ga bohlokwa bja go ba le maikarabelo le go amogela maikarabelo a ditiro tša gago.
Go bala kanegelo ya kgogamašego.
Go araba dipotšišo ka ga kanegelo.
Go araba dipotšišo ka ga kanegelo.
Go fa kgopolo.
Go šupa baanegwa ba kanegelo.
Go šupa thuto ya kanegelo.
Go fa tlhalošo ya sekafoko se "go lla sehloremare".
Go nyalanya dikafoko le mantšu ao a šomišitšwego mo go kanegelo.

88 Tšohle ka ga polelo 50
Go nyalanya dikafoko le ditlhalošo tša tšona go hlama tshwantšhišo.
Go thalela medumotshwano ya maleba.
Go bolela ge eba mafoko ke a tlabego goba a taelo.
Go ngwalolla temana ka maswaodikga a maleba.
Go ngwala ditemana tše pedi ka go šomiša mantšu a go kopanya.

Dingwalwa tša tshedimošo
Kotara ya 3: Dibeke 7 – 8

89 Boso 52
Go bolela ka ga phapano gare ga boso le klaemete.
Go bala sengwalwa ka ga boso.
Go araba dipotšišo tše di itšego tše di theilwego godimo ga sengwalwa.
Go fa temana hlogo.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.

90 Boso profenseng ya gešo 54
Go dira mmepe wa monagano ka ga boso.
Go šomiša mmepe wa monagano go ngwala ditemana tše pedi ka ga boso.
Go šupa madiri le malatodi mo go mafokonolo.
Go kopanya mafoko ka go šomiša makopanyi.

91 Boso bošoro 56
Go bolela le sehlopha ka ga pula ya matlakadibe le magadima.
Go bala temana ka ga pula ya matlakadibe le magadima.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga sengwalwa.
Go hlatholla diswantšho tša boso.
Go šomiša ditshwantšho go laetša lebaka le phetho.
Go nyalanya lenaneo la mantšu le mantšu ao a lego temaneng ao a nago le ditlhalošo tša go swana le tša ona.

92 Boso le pula 58
Go šomiša seswantšho go ngwala tshedimošo ka tatelano.
Go ngwala ditemana tše di theilwego godimo ga seswantšho.
Go ngwala mafoko a šomiša ditumatshwano.
Go ngwala mafoko a šomiša ditumotshwano.

93 Ka ga boso gape 60
Go bolela ka ga diphapano tša boso ka dinako tša go fapana tša ngwaga.
Go boledišana ka ga boso bjo a bo ratago go feta goba bjo a sa bo ratego go feta.
Go bala temana ka ga boso le meetse.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.
Go bala temana le go araba dipotšišo.
Go ntša maikutlo.
Go ngwala temana a ntša maikutlo.
Go thalela maina a legoro la go-.

94 Go ngwala ka ga boso 62
Go nyalanya diswantšho le dilo.
Go ngwala ditemana ka ga boso.
Go šupa mašala.
Go ngwala mafoko ka go šomiša mašala.
Go ngwala mafoko ka go šomiša maekiši.

95 Pego ya boso 64
Go boledišana ka ga dikokwane tša boso mo dihlopheng tša bona.
Go theeletša kgašo ya tša boso ka morago a dira kgašo ya gagwe ya boso.
Go bala mmepe wa monagano.
Go araba dipotšišo ka ga boso.
Go dira ponelopele ka ga boso.

96 Lebelela tša boso la mafelelo 66
Go dira mmepe wa monagano ka ga kgašo ya boso.
Go ngwala tlhagišo ya boso ye e theilwego godimo ga mmepe wa monagano.
Go rulaganya sengwalwana.
Go šupa madiri le mahlathi mo lefokong.
Go ngwala mafoko a šomiša mainakgopolo.
Go ngwala mafoko ka mantšu ao a ngwalwago go swana eupša a na le ditlhalošo tša go fapana.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH6.indd 35 2019/10/22 11:39:09

Nonwane ya kgogamašego ya go tšwa Namibia



A re boleleng

Na o gopola nonwane ya kgogamašego ye o kilego wa e bala goba wa e kwa? Botša sehlopha sa gago nonwane yeo ya kgogamašego. Ka morago, wena le bagwera ba gago, diragaletšang ba bangwe ka phapošing ka moka, nonwane yeo ya kgogamašego.

Hlokomelaaa-ng ka moraaa-go



"Kgobokanang le ntikologile," tau ya realo. "Re batametše go ya ntweng kgahlanong le mmušo wa dikhunkhwanyane. Nna, bjalo ka molaodi wa lena, ke tla eta pele tlhaselo. Pele re thoma, le tla swanelwa ke go kwešiša thulaganyo ya ntwa ya rena." Tholo, kukama le phukubje di ile tša batamela, tša theeletša ka tlhokomelo. "Re ba bagolo go ba feta," gwa realo tau. "Le ge go le bjalo, manaba a rena a re feta gadimilione. Ga se ra swanela go bontšha kwelobohloko. Re swanetše go hlasela, re ba bolaye." Molaodi Tau a theoša lentšu la gagwe, a hwenahwena, gore a kwewe fela ke maofisiri a gagwe. "Bjale, theeletšang ka tlhokomelo, gobane se ke sona mmepetheo wa thulaganyo ya rena. Botša mašole a gago a dule a ntebeletše ka dinako ka moka mo ntweng. Ka ge ke tla be ke le kua pele, ke tla kgona go bona gore re a fenya goba re a lahlegelwa.

Ke tla dula ke emišeditše mosela godimo, kua lefaufaung. Ge mašole a rena a bona mosela wa ka o emeletše, ba swanetše go tšwela pele ka go lwa. Eupša, ge re lahlegelwa, ke theošetša wa ka fase. Seo e tla ba e le temoši ya gore re tlogele go lwa, re tšhabe gore go ye mo go yang."



Tholo, kukama le phukubje di be di theeleditše ditaelo ka tlhokomelo. Tša napa tša šutha ka setu go fetišetša molaetša go mašole a tšona. Go myemyela go ile gwa bonagala sefahlegong sa tau. O tsebile gore thulaganyo ya gagwe e a šoma. Se a bego a sa se tsebe ke gore nose yeo e bego e iphihlile makgathe ga matšoba sethokgwaneng sa kgauswi e kwele dithulaganyo ka moka. Nose ye nnyane e fofile ya boela morago go molaodi wa dikhunkhwanyane go mmotša seo e se kwelego.



Tau e ile ya rora, tlou ya letša porompeta ya yona, ya ba ge ntwa ye kgolo e thomile. Nakonyana ye nnyane bobedi bja mahlakore bo be bo lekana ka maatla. Molaodi Tau, mosela o phaphasela godimo lefaufaung, o be a le moetapele yo bohlale, gomme, maphoofolo a ile a kgeregela pele. Bofelong go be go bonagala gabotse go molaodi wa dikhunkhwanyane, gore pušo ya bona e a lahlegelwa mo ntweng.

Lehutšo la khunkhwane le be le le le tee. O ile a lebelela nose ye nnyane gomme a re, "Nako e fihlile." Seo ke se nose ye nnyane e bego e letetše go se kwa. O be a tseba gore o swanetše go dira eng le gore a se dire kae. Ka nakonyana ye nnyane o fofetše bogareng bja ntwa. Go se go ye kae, a humana tau, gomme a myemyela ge a dutše a fofela maemong a mabotse. "Hlokomelaaaa-ng ka moraaa-go!" a goelela ge a tetenya tau ka motetenyo wo a ka se o lebalego. Ga go na phoofolo ye e bego e bona nose ye nnyane. Se ba se lemogilego ke gore moetapele wa bona o theošitše mosela.

Ba be ba tseba gore seo se ra eng: tšhaba gore go ye mo go yago! Go ra gore dikhunkhwanyane di fentše ntwa, ka lebaka la gore nose ye nnyane e be e le ka morago ga mothaladi wa manaba le pele ntwa e thoma.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTH6.indd 36 2019/10/22 11:39:10



A re ngwaleng

Lebelela hlogo ya nonwane ye ya kgogamašego. Boledišana le sehlopha sa gago gore le nagana gore nonwane ye ya kgogamašego e tlile go ba mabapi le eng, ka morago ngwala dikarabo.

Na o a gopola gore o gaša mahlo godimo ga sengwalwa gore o hwetše kgopolokakaretšo ya gore e mabapi le eng?

Bala nonwane ye ya kgogamašego, ka go gaša mahlo, ka morago o ngwale gore o nagana gore thutaphelo ya kanegelo ye ke eng.



Ke ka lebaka la eng tau e be e nagana gore diphoofolo di tlile go fenya ntwa?

Ke ka lebaka la eng bofelong dikhunkhwane di fentše ntwa?

Ke ka lebaka la eng tau e ile ya theoša mosela wa yona?



Ke ka lebaka la eng nose e kgonne go theeletša thulaganyo ya tau ya ntwa?

Na o nagana gore hlogo ya nonwane ye ya kgogamašego e a segiša? Efa lebaka. Mongwadi o šomiša sekapolelo sefe mo lefokong le le lego bofelong bja nonwane ya kgogamašego?

Hlaloša gore diswantšho di go thuša bjang go kwešiša nonwane ye.

Sengwalwa se re botša gore tau e a rora gomme tlou e letša porompeta. Nose e dira modumo wa mohuta mang? Gape phukubje e dira modumo wa mohuta mang?



Na o ipshinne ka nonwanekgogamašego ye? Efa lebaka.

Mantšu a: *go e dira kae*? A bonagala a fapana le bogolo bjohle bja sengwalwa. Di ngwadilwe ka moseka. O nagana gore mongwadi o direlang se?



A re ngwaleng

Ditlhalošo tša mantšu le tša dikafoko šedi, bjale ka ge di šomišitšwe mo go nonwane ya kgogamašego. Hwetša mantšu goba dikafoko.



go kopana ..... loma .....

ntireleng sediko ..... seka .....

go bolelela fase gore o se kwewe..... kitimela pele .....

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TTH6.indd 37 2019/10/22 11:39:12

Gapegape ka ga diphoofolo le dikhunkhwane



A re ngwaleng

O ile go ngwala temana ya tlhalošo ka mogwera wa gago yo mogolo. Eupša sa mathomo, pele o ngwala temana ya mafelelo, o ile go e rulaganya.

Feleletša papetla ye. Gopola go šomiša mahlaodi a go hlaloša mogwera wa gago.

Leina la mogwera wa gago.	
Mmala wa mahlo le wa moriri.	
Ke yo mo kaakang ka botelele goba ka bokopana?	
Ke sebopego sefe sa mogwera wa gago seo se sa lebalegego? (Ke eng seo se mo dirago gore a bonagale goba a fapane le batho ba bangwe?)	
Seo mogwera wa gago a se dirago se dirago gore batho ba mmone.	
Ka mokgwa wo mogwera wa gago a bolelago (ka lebelo, ka go iketla goba ka go kwagala gabotse, bj.bj.)	
Tlotlontšu (mantšu) ao a a šomišago.	
Semelo sa go kganyogega sa mogwera wa gago.	
Mabofokodi a mogwera wa gago.	



A re ngwaleng

Ngwala mafoko a, ka polelosebolediši.

"Nkgobokaneleng, mašole," tau ya fa ditaelo. .....

.....

Tau e rile, "Ge mašole a rena a bona mosela wa ka o emeletše, ba swanetše go tšwetša pele tlhaselo ya bona."

.....

.....

O ba boditše a re: "Ge ka mabaka afe goba afe re ka fenywa, ke tla lekeletša mosela wa ka."

.....

.....

Ka morago a re: "Seo e tla ba e le temoši ya gore lesang go lwa, ka pela, gomme le tšhabe gore go ye mo go yago."

.....

Khukhwanyane ya molaodi e ile ya lebelela nose ye nnyane, gomme ya re, "Ke nako."

.....

.....

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TTH6.indd 38 2019/10/22 11:39:13



A re ngwaleng Hlama dipotšišo ka dipego tše.

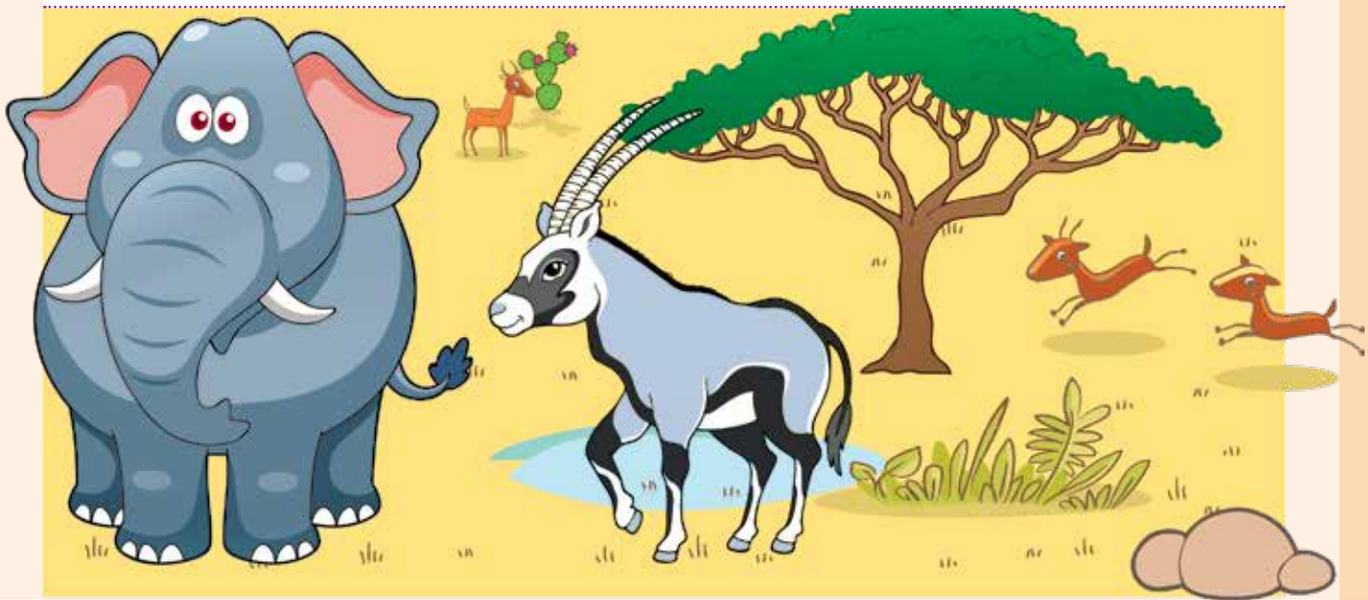
Tholo, kukama le phukubje di ile tša theeletša ka tlhokomelo ditaelo tša bona ka moka.

Fela ge tau e šuthela pele, nose e fofile ya boela morago kampeng ya dikhunkhwane, ya iša ditaba.

Tau e ile ya rora, tlou ya letša porompeta.

Nose ye nnyane e lomile tau gabohloko bjo e ka se kego ya bo lebala.

Diphoofolo di tšhabile gore go ye mo go yago.



HL_Gr3_Sepedi Lang_FR2_TTH6.indd 39 2019/10/22 11:39:14

Nonwane ka ga leobu





A re boleleng Šomang ka dihlopha tša lena.

Botša sehlopha sa gago ka gore lefase le dirilwe bjang. E ka ba kanegelo ye e tšwago ka Beibeleng goba kanegelo yeo o e kwelego go mmago goba makgoloago goba kanegelo yeo o e badilego. Ge o nyaka o ka itirela ya gago kanegelo.



A re baleng

Thogako ya leobu

Ka morago ga ge Mohlodi yo mogolo a feditše dilo ka moka, o ile a dula, a lebelela lefase le a le hlotšego. O ile a myemyela gomme a tšea sephetho sa gore ke le lebotse. Gagolo o be a kgotsofala ka batho, monna wa mathomo le mosadi wa mathomo. "Ee," a nagana, "se ke se sebotse!"

Eupša go se go ye kae, Mohlodi o ile a lemoga gore monna le mosadi ba fele ba gobatša mebele ya bona. Letlalo le ile la fola ge nako e dutše e eya, eupša le ile la tlala mabadi. Ka morago ga mengwaga e se mekae, monna le mosadi ba mathomo ba ile ba bonagala go tšofala le go **hlagala**!

Ka mokgwa woo Mohlodi a bitša leobu. "Theeletša, Leobu," Mohlodi a realo, "ke nyaka gore o iše phasela go monna le mosadi. Ke taba ya tšhoganetšo."

Dumela Noga:

Thobo - bjalwa bja setšo bja go dirwa ka mabelethoro

Ka mokgwa woo, Leobu o ile lefaseng, **ka lebelo**, a swere phasela. Ge a fihla nokeng ye kgolo, o ile a ema, a nyaka meetse. Noga o be a le moo ka yona nako yeo. "Thobela, Motswala Leobu," a šutša. "O mo lebelong le legolo lehono! Molato!"

"Ao, dumela! Dumela, Noga!" Leobu a fetola ka tlhompho. "Ke swere phasela ya monna le mosadi, go tšwa go Mohlodi." Noga o be a hloile batho. Motho gantši, o be a fela a mo gata gomme a se na taba. Noga o ile a tšea sephetho sa gore o tla kgonthišiša gore batho ba se amogele phasela ye.



"Ao, Motswala Leobu, yo a rategago, go botse bjang go go bona gape. Ba lapa la ka ba be ba go hlologetše kudu! Ke nako ye telele o sa hlwe o eja le rena, ga o sa re rata." "Aowa, hle, motswala Noga yo ke mo ratago," gwa realo Leobu. "Nna ke go tšeela godimo kudu! Nka ikwa ke **hlomphegile** kudu ge nka laletšwa go tlo ja le lena ka le lengwe la matšatši!"

"Gabotse," Noga a araba ka lebelo, "re thibelwa ke eng gonabjale? Mosadi wa ka a ka thaba kudu ge o ka tla wa ja le rena dijo tša matena."

Leobu a lebelela phasela yela e lego ka lehwafeng la gagwe. "Mohlodi o nyaka gore ke iše phasela ye, ka tšhoganetšo. Mohlomongwe nako ye nngwe?"

"O a rereša," Noga a realo a šutša, a bile a lebelela thoko. "Ke tsebile. Rena ga re a mo swanela!"

Leobu o ile a lebelela letšatši. Le be le sa le godimo. O be a ka kgona go ja tša matena le ba balapa la Noga, a be a ba le nako ye telele ya go iša phasela yela. "Ema gannyane Motswala Noga," a realo. "**Ke ile ka araba ka lebelo**. Gabotse, nka thabela go ja le lena dijo tša matena lehono."

Noga o ile a myemyela a le noši. "Ke a leboga, Motswala Leobu," a fetola. "Etla re ye go ja."

Dumela Noga: Thobo – bjalwa bja setšo, bjo bo dirilwego ka mabelethoro.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH6.indd 40 2019/10/22 11:39:15

Mosadi wa Noga o be a apeile dijo tše dintši lehono. Di be di le bose, gomme Leobu o jele, a nwa bjalwa, a ba a robala. Noga o tšere phasela yela go Leobu ka go iketla.

"Bona, mosadi wa ka, yo mobotsana," a kgotsa. "Mohlodi o re rometše matlalo a mafsa, gore ge a rena a kgale a ka hlagala, re apare a mafsa!" Noga a sega. Leobu a tsoga, gomme ka bonako a tseba gore go diregile eng.

"Aowa, Motswala Noga, a buše!" Leobu a rapela. "Ao ga se a gago! Ke a batho. A buše!" Eupša Noga o ile a sega, gomme a gagaba, a tloga. Ge letšatši le dutše le theoga, Leobu o be a se a thaba le gannyane. O ekilwe, gomme ga se a hlompha Mohlodi. O ile a iphihla ka gare ga mehlare, a kgomaretše dikala, a šutha ka go iketla, gore a se bonwe.

Ke ka mokgwa wo batho ba ilego ba jeletšwa matlalo a mafsa ke Noga. Lehono le, Noga o tlile go sola letlalo la gagwe ge le onetše gomme a apara le lefsa.



A re ngwaleng

Bala nonwanetsholo gape gomme o ngwale dikarabo tša dipotšišo tše.Na o nagana gore kgopolo ye kgolo ya kanegelotsholo ye, ke efe?

Baanegwathwadi ka mo go kanegelotsholo ye, ke bomang?

Noga o kgonne bjang go jeletša Leobu?

Leobu o dirile eng, e le go laetša ka mokgwa wo a bego a se a thaba?

Thuto ya nonwanetsholo ye, ke eng?

O nagana gore go ka be go diregile eng ka batho ge nkabe Leobu a ile a fihliša matlalo mo a bego a swanetše go a iša?

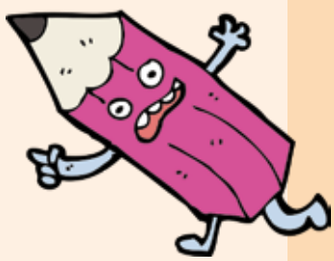


A re ngwaleng

Nyalanya mantšu ao a ngwadilwego ka bokoto le mantšu a a lego ka go la mmagoja.

gagaba		bjalwa bja setšo bja go dirwa ka mabelethoro
kitimile		foraforetšwa
jeletšwa		gopa
ka sewelo		tšhabešitše
thobo		ka nako ye nngwe





HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTG.indd 41 2019/10/22 11:39:16

Go hlaloša diphoofolo le batho

A re ngwaleng

Ngwala temana ya go hlaloša leobu. Šomiša tše dingwe tša dikafoko tše. Gape, le wena o swanetše go leka go šomiša mantšu a gago.

go fetola mebala	go hwibila ge o befetšwe
go ba le leleme le letelele	leleme le šišinyega ka lebelo
go šomiša methothometšo go bolela le maobu a mangwe	na le mahlo ao a ka šišinyegelago go tloga ka thoko ye go fihla ka thoko yela
na le manao, menwana le menotlo ye e bopegilego ka mokgwa wa go ikgetha	

A re ngwaleng

Bjale ngwala temana ye e hlalošago noga. Šomiša dikafoko tše dingwe goba ka moka. Le wena o swanetše go leka go šomiša mantšu a a lego a gago.

ke ye telele, ye e thepeselago, gape, ye tshese	hloka ditho
mebala ya go fapana ya go phadima, ya go ya go wa lerotho	go ba le mebala ye e phadimago go ra go ba le mpholo
dinoga tše lerotho di šomiša go hloka mmala, go iphihla	
e ja magotlo le dinonyana	e ja sebolawa se sa itekanetše
tsoma bošego	na le leleme la maphakga

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TTH6.indd 42 2019/10/22 11:39:20

Letšatšikgwedi: _____



A re ngwaleng Thala mothalo go nyalanya dika le ditlhalošo tša tšona.

O noga		Go dira dilo ka go iketla kudu
Go ba le leleme le letelele		Ngwana wa malome goba wa rakgadi
Go nanya bjalo ka leobu		Go rata maaka
motswala		O sehwirihwiri



A re ngwaleng Lebelela Lephephetšhomo la 82 (kua morago) Šomiša papetla ye o e feleleditšego go ngwala tlhalošo ya mogwera wa gago.







A re ngwaleng Ingwalele sereto, o šomiše tshwantšhanyo. Šom
sebopego se:



Phoofolo ya ka ke _____ .

Mmala wa yona ke _____ bjalo ka _____ .

Boya bja yona ke bjo/letlalo la yona ke le _____ bjalo ka/rata _____ .

E šutha bjalo ka/E sepela bjalo ka _____ .

Mosela wa yona o swana le _____ .

Mahlo a yona a _____ bjalo ka/rata _____ .

Mmele wa yona o bjalo ka _____ .

Ditsebe tša yona di _____ bjalo ka _____ .

Maoto a yona a _____ bjalo ka _____ .

E kwagala bjalo ka _____ .



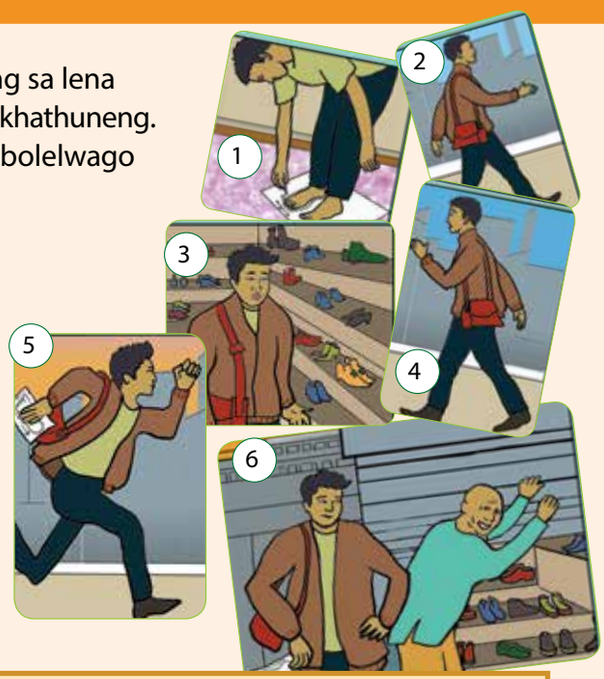
Mosaeno wa morutiši _____ Letšatšikgwedi _____

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTG.indd 43 2019/10/22 11:39:23

Dikanegelo tše dingwe gape tše di makatšago

A re boleleng

Boledišanang sehlopheng sa lena gore go diragala eng mo khathuneng. Diragatša kanegelo ye e bolelwago ke khathune. Kgonthišišang gore yo mongwe le yo mongwe wa lena o hwetša sebaka sa go ba, ralebenkele goba moreki. Bolelang ka ga dipotšišo tše mo sehlopheng sa lena:



Moetapele wa lena ka phapošing ke mang?

Ke ka lebaka la eng o nagana bjalo?

Ke mang yo a lego bohlale go feta? Lebaka ke lefe?

Ke mang yo a lego sehwirihwiri, a bilego a kgona go dira dilo?

A re baleng

Kanagelo ya go tšwa Tšhaena ka ga dieta tše mpsha

Monna o be a nyaka phere ye mpsha ya dieta. Pele a eya mmarakeng, o thadile seswantšho sa maoto a gagwe godimo ga setsekana sa pampiri ka botlalo. O metile leoto la gagwe ka tlhokomelo gomme a ngwala disaese tša tšona. Ka morago o ile a sepela a ya lebenkeleng la dieta kua mmarakeng. Ge a fihla mowe ka meriti letšatši lona leo, o ile a swaba ge a lemoga gore o lebetše go tla le ka botlalo yeo go yona go ngwadilwego saese ya gagwe. O ile a retologa a sepela a boela gae gore a tle le yona. Ge a šala a boa, letšatši le be le sobela, gomme mabenkele a tswaletšwe. O ile a hlaloša maemo a gagwe go yo mongwe wa boramabenkele yoo a bego a šetše a phuthile dilo tša gagwe ka moka.

"Setlaela tena sa monna!" ralebenkele a realo. "O ka be o ile wa tshepa maoto a gago gomme wa itekanya dieta ka lebenkeleng! O reng o ile wa boela gae go yo tšea diswantšho tša gago?" Sefahlego sa monna yola se ile sa hwibila.

"Ke nagana gore ke ile ka tshepa disaese tša ka go feta," a realo.

A re baleng

Kgoši ya Lešoka ke mang? Nonwanetsholo ya go tšwa

Ka letšatši le lengwe sethokgweng, Nkwe e ile ya tabogela Phukubje. Phukubje e ile ya goeletša, "O tšea kae sebete sa go hlasela Kgoši ya Lešoka!"

Nkwe o ile a mo lebelela ka go makala. "O a gafa!" "Ga se wena Kgoši!"

"Ka nnete ke nna! Phukubje a fetola". "Diphoofolo ka moka di tšhaba ka letšhogo ge di mpona! Ge o nyaka bohlatse, ntšhale morago."

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTG.indd 44 2019/10/22 11:39:28

Phukubje o tsene ka sethokgweng. Nkwe a mo šetše morago. Ge di fihla mo go lego mohlape wa dikgama, dikgama tša bona Nkwe e le ka morago ga Phukubje, gomme tša phatlalala tša leba mathoko ohle.

Di fihlile mo go lego sekgobotho sa dikgabo. Dikgabo di bone Nkwe ka morago ga Phukubje, tša napa tša tšhaba. Phukubje a sokologela go Nkwe gomme a re, "O sa nyaka bjo bongwe bohlatse? Bona ka mokgwa wo di tšhabago, fela ge di mpona!"

"Ke a makala, eupša ke bone ka a ka mahlo. Ntshwarele ge ke go hlasetše, Kgošikgolo." Nkwe o ile a inamela fase kudu ka tlhompho ye kgolo. O ile a letela Phukubje gore e tloge.

A re ngwaleng Bala dipotšišo gomme o ngwale dikarabo.

Bala kanegelo ye e bitšwago *Dieta tše mpsha*. Baanegwa ke bomang mo kanegelong ye?

_____

Kanegelo ye e diragala kae?

_____

O nagana gore kanegelo ye e a segiša? Hlaloša lebaka la karabo ya gago.

_____

_____

O rata khathuni goba o rata kanegelo ye e ngwadilwego? Efa lebaka.

_____

Bjale bala kanegelo ye e bitšwago *Kgoši ya Lešoka*. Baanegwa ke bomang kanegelong ye?

_____

Kanegelo ye e diragala kae?

_____

O nagana gore ke mang yo a hlalefilego? Phukubje goba Nkwe? Efa lebaka.

_____

O nagana gore ke ka lebaka la eng Phukubje a itira Kgoši ya Lešoka?

_____

Akaretša kanegelo ya "Dieta tše mpsha" ka mafoko a mabedi.

_____

_____

HL_Gr3_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 45 2019/10/22 11:39:34

Nonwanetsholo ya ka



A re ngwaleng

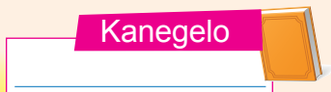
Šomiša mmepe wo wa monagano go rulaganya nonwanetsholo yeo o tlilego go e ngwala.



Baanegwa



Kanegelo



Kanegelo



Tikologo

leina la nonwane



Molaetša



Kanegelo



A re ngwaleng

Bjale ngwala nonwanetsholo ya gago yeo o kilego wa e bala goba go e theeletša. Šomiša mmepe wa gago wa monagano le dihlogo tše.



Thuto ye ke nyakago go e ruta:

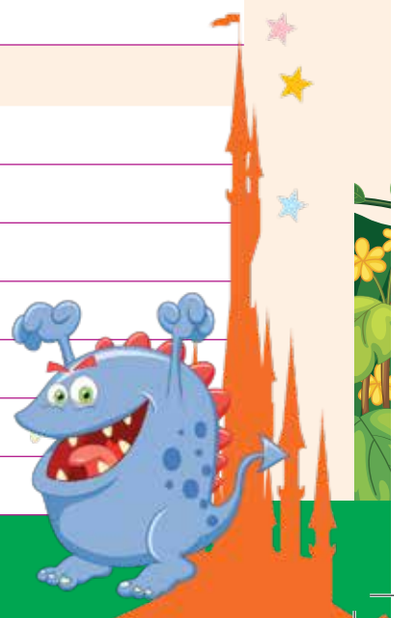
Baanegwa ba nonwanetsholo:

Tikologo:

Leina la nonwanetsholo:

Nonwanetsholo:





HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTG1.indd 46 2019/10/22 11:39:37



A re ngwaleng

Kopanya mafoko o šomiše makopanyi a a lego ka mašakaneng.



E be e le letšatši la go fiša. Nkwe e tabogetše Phukubje. (ge)

Nkwe a nyaka go ja Phukubje. Phukubje o mo thibetše. (eupša)

Phukubje o boditše Nkwe gore ke yena Kgoši ya Lešoka. Nkwe ga se a mo kgolwa. (le ge)

Diphoofolo di be di obamela Phukubje. Nkwe o be a tla tseba gore Phukubje ke Kgoši ya Lešoka. (ge)

Diphoofolo di obamile. Nkwe o dira gore Phukubje e phele. (gomme)

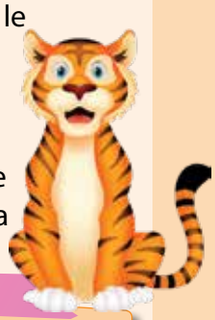
Bjale, boela morago, o thalele mahlaodi gomme o tšweletše leina leo lehlaodi le lengwe le le lengwe le hlaolago lona.

Mohlala: Phukubje ye tshese e gahlane le nkwe e tee mmileng wo mogolo.



A re ngwaleng

Phukubje wa setsebi o theogile ka tsela gomme a gahlana le nkwe. Ngwala mašala sebakeng sa maina. Ka morago thalela mainagohle gomme o dire sediko go dikologa "leina go"



Thati o nyaka go bala kanegelo ye e bolelago ka ga Phukubje le Nkwe.

Ben le Ann ba nyaka go diragatša kanegelo ya go bolela ka dieta.

Mdi. Motau o nyaka go fa Max sebaka sa go bala nonwanetsholo gomme ka morago a fe Molelo go dira seo.

Na Mogoroši le Reabetšwe ba tla ya Pretoria ka pese go ya disorokising?

Mainagohle ke maina

a batho ka kakaretšo (mohlala: mosetsana), mafelo (mohlala: phaka), dilo (mohlala: dibapadišwa) goba dikgopolo (mohlala: lerato)

Mainaina ke a batho ba ba itšego (Mohlala: Thati) goba mafelo (Limpopo). Modirišo go: Ke mokgwa wa go tšweletša tiro ka lediri la go ba le "go" pele ga lona. (Mohlala: go nwa)



HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTG1.indd 47 2019/10/22 11:39:41

Kanegelo ye e nago le borarwana



A re boleleng

Lentšu le, “maikarabelo” le ra eng go wena? Ahlaahla taba ye le sehlopha sa gago.



O na le maikarabelo a mohuta mang ka gae?
Go direga eng ge o se wa phethagatša maikarabelo a gago?
Na o kile wa sepediša boradia ka gore ga se wa nyaka go phethagatša maikarabelo a gago? Go diregile eng?



A re baleng

MOŠEMANE YO A KILEGO A GOELETŠA A RE “PHIRI!”



Go kile gwa ba le mošemanyana yo a kilego a fiwa mošomo wa go hlokomela dinku tša mo motseng. O ile a di gapela thabeng gore di hwetše mafulo a matala. Ka letšatši le lengwe o ile a ikwa a jewa ke bodutu ka mošomo wo a bego a o dira, ka fao, o ile a ithabiša ka go lla a hlaboša lentšu, a re, “Phiri! Phiri! Phiri e lelekiša dinku!”

Badudi ba motse ba kwele sello gomme ba tla ba kitima, ba namelela le thabana gore ba mo thuše go raka phiri. Eupša ge ba fihla ntlhoraneng ya thabana, ga se ba hwetša phiri. Mošemane a sega ge a bona difahlego tša bona tše di befetšwego.

“O se ke wa goeletša wa re “phiri”, wena modišana,” gwa realo badudi ba motse, “mola go se na phiri!” Ba boetše morago ba theoga thabana ba ngongorega ba boela mošomong.

Letšatši le le latelago mošemane o ile a goeletša gape, a re “Phiri! Phiri! Nthušeng! Phiri e lelekiša dinku!” A hwile ka disego, a lebelela gape badudi ba motse ba etla ba kitima, ba namelela le thabana go mo thuša gore a rake phiri.



Ge badudi ba motse ba sa bone phiri ba omanya ba re, “mošemanyana tena, o swanetše go nyaka thušo ge e le gore ka nnete go na le se se sego sa loka! O se ke wa goeletša wa re “phiri”, mola go se na le phiri!”

Matšatši a mmalwa ka morago ga fao, mošemane o ile a bona phiri e dupelela dinku. Ka letšhogo, a fofa, a ema ka maoto, gomme a goeletša ka maatla. “Phiri! Phiri! Hle, nthušeng!” Eupša batho ba motse ba ile ba nagana gore o be a sa ba dira ditlaela gape, ka fao, ga go na yo a ilego a ya go mo thuša.

Ka morago ga nako ye itšego mantšiboa, batho ba moo motseng ba ile ba makala gore ke ka lebaka la eng mošemane a se a boela motseng le dinku. Ba ile ba ya go mo nyaka.

Ba mo hweditše a tšholla megokgo, a le noši. “Ka nnete phiri e be e le mo! Mohlape o phatlaletše! Ke goeleditše ka re, Phiri! Le reng le se la tla?”

Mokgalabje o ile a leka go homotša mošemane, ge ba dutše ba sepela, ba boela morago, motseng. “Re tla go thuša go nyaka dinku tše di timetšego ka moswane ge go esa,” a realo. “Eupša o swanetše go ithuta gore ge gantši o bolela maaka, ga go na yo a ka go kgolwago, le ge o bolela nnete!”



HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 48 2019/10/22 11:39:49





A re ngwaleng Araba dipotšišo tše di latelago.

Ke ka lebaka la eng mošemane wa modišana a ile a goeletša a re, “Phiri!” lekga la mathomo? _____

Badudi ba motse ba ile ba ikwa bjang ka morago ga go namelela thabana gomme go se na phiri?

Badudi ba motse ba boditše mošemane wa modišana eng, mola a goeleditše la bobedi a re “Phiri!”?

Ke ka lebaka la eng ge badudi ba se ba ya go mošemane mola a goeletša la boraro a re, “Phiri!”?

Go diragetše eng ge letšatši le sobela? _____

Ge nkabe o be o le yo mongwe wa badudi ba motse, na nkabe o ile wa kgolwa mošemane? Ka lebaka la eng?

Mafelelong a kanegelo, badudi ba motse ga ba sa tshepa mošemane. Na mošemane a ka rarolla bjang bothata bjo gore ba tle ba mo tshepe go swana le peleng?

Na molaetša (thutasetho) wa kanegelo ye ke eng?

Baanegwa ke bomang mo kanegelong ye?

Na tlhalošo ya seka se “go lla sehlodimadi” ke eng?



A re ngwaleng Hwetša mantšu mo kanegelong ao a nago le tlhalošo ya go swana le ya dikafoko tše.

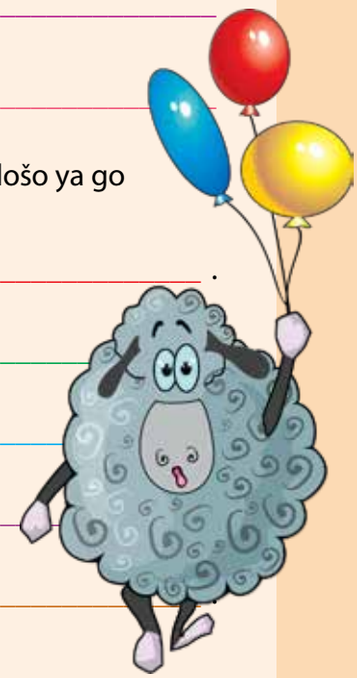
mohlakamotala (lefelo la go talafala ngwaga ka moka) _____ .

go belaela _____

tšhogile kudu _____

lalela, dupadupela _____

go tšhaba le go šwalalana _____



HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTG.indd 49 2019/10/22 11:39:55

Tšohle ka ga popopolelo

A re ngwaleng

Kopanya dikarolo tše tša dika tše di lego ka go la nngele le tšeo di lego ka go la mmagoja go hlama seka se se feletšego.

Go ntšha		tsebe.
Go tšholla		dipoko.
Go bona le		seatla.
Go iša		meetse.
Go loma		ka ga tšhwene.





Ge o šomiša tshwantšhišo, o ra gore motho, lefelo, phoofolo goba selo ke selo se sengwe(e sego sa go swana le sona!)

Monna ke tau!



A re ngwaleng

Šomiša mantšu a a latelago mafokong go laetša phapano ya ditlhalošo tša ona.

fihla	lema
fihla	lema
bona	hlogo
bona	hlogo
noka	
noka	

Medumotshwano ke mantšu ao a ngwalwago go swana eupša a fapana ka tlhalošo ka lebaka la segalo.



A re ngwaleng

Bolela ge eba mafoko a a latelago ke taelo goba makalo, tlabego, kgotso.

Bala kanegelo ya Dieta tše Mpsha.

taelo		makalo/kgotso/tlabego	

Ijoo nna wee! Ke ngwana wa gagwe!

taelo		makalo/kgotso/tlabego	

Sepela o yo tšea puku ka bokgobapuku.

taelo		makalo/kgotso/tlabego	

Ke thopile sefoka!

taelo		makalo/kgotso/tlabego	

Tlogelo go bala o yo robala gonabjale.

taelo		makalo/kgotso/tlabego	

Taelo ke lefoko leo le go fago taelo gore o dire selo se sengwe. Le thoma ka tlhakakgolo la ruma ka khutlo.

Lefoko la makalo/kgotso/tlabego le laetša letšhogo, makalo goba lethabo. Le thoma ka tlhakakgolo gomme la ruma ka leswao la tlabego(!).

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TTH6.indd 50 2019/10/22 11:10:01



A re ngwaleng

Mogwera wa gago o ngwadile kanegelo, eupša o lebetše go bea maswaodikga. Thuša mogwera wa gago go ngwala ditlhakakgolo, dikhutlo, difegelwana, maswao a potšišo, maswao a tlabego le ditsebjana mafelong a maleba.

phukubje ye e bitšwago ferdi o be a sepela a theoga ka sekgwa sa mohlakamotala letšatši le lengwe ge a bona lesedi le le sego la tlwaelega le le pele ga gagwe

ke eng yela a ka separate mo pelong ferdy o be a tšhogile eupša o kitimile gannyane ge a batamela gore a tle a e bone bokaone

thobela a bitša go be go se na karabo thobela a bitša go na le motho eupša gape go be go se na motho mo go sa letelwago selo sa tšwelela pele ga lebone

puu ya tlatša lešata ferdy wa batho o be a tšhogile gomme o kitimile a boela legolong la gagwe







A re ngwaleng

Ngwala ditemana tše pedi ka ga bana ba babedi ba go fapana ka phapošing ya lena. Šomiša makopanyi go laetša phapano gare ga bana ba babedi.

eupša, le ge go le bjalo, ka go le lengwe . . . ka go le lengwe, le ge go le bjalo, gomme





HL_Gr5_Sepedi Lang_LB2_TH6.indd 51 2019/10/22 11:40:07

Boso



A re boleleng Boledišanang ka dihlopheng tša lena.

- Re ra eng ka lentšu le “boso”?
- O nagana gore phapano ke eng gare ga “boso” le “klaemete”?
- Na o apara diaparo tša go fapana ge o aparela mehuta ye e fapanego ya boso? Botša phapoši gore o apara eng.
- O nagana gore klaemete ya Afrika-Borwa e swana le klaemete ya ye e lego kgauswi le ekhweita(mogarafase)? Efa lebaka.

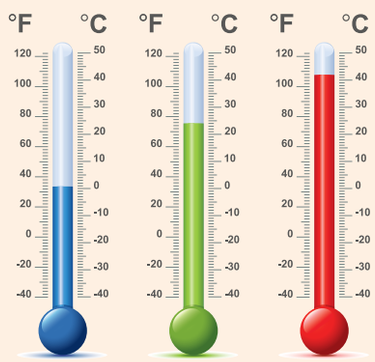


A re baleng

Phetogo ya themperetšha ya moya e baka phetogo ya boso. Ge themperetšha ya moya e theoga, boso bo tonya kudu. Ge themperetšha ya moya e oketšega boso bo ba boruthwana. Boso le bjona bo a fetoga ge monola mo moyeng o fetoga goba ge kgatelelo ya moya mo go lefaufau e fetoga. Ge themperetšha ya moya e oketšega, monola mo moyeng le kgatelelo ya moya ka mehla e a oketšega ka nako e tee.

Batho ba go swana le batsebaboso, bao ba tsebago ka ga boso ba meta diphetogo gore ba tle ba laole gore boso bo tlile go ba bjang. Go no swana le ge re šomiša themometha go tšea themperetšha ya rena, batsebaboso le bona ba šomiša themometha go meta themperetšha ya boso. Ba meta boso ka dikgato Selesiase goba dikgato farenhaete. Ka fao, ba ka kgona go re botša gore boso bo tlile go fiša bjang goba boso bo tlile go tonya bjang.

Motsebaboso ke motho yo a ithutago ka ga boso.



Moya o re dikologile gomme o a re gatelela. Moya wo o re gatelelago re o bitša kgatelelo ya lefaufau. Ge o le godimo ga thaba volume ya moya wo o go gatelelago ke ye nnyane go volume yeo e go gatelelago ge o le lewatle. Ka wona mokgwa woo, ge themperetšha ya moya wo o re dikologilego o fiša, kgatelelo mo lefaufaung ke ye nnyane. Ke ka lebaka leo palune ye e fišago e eya godimo lefaufaung. Re šomiša dithemometa go meta themperetšha, le diparometa go meta kgatelelo ya lefaufaung.

Sa mafelelo, bošidi bo hlolwa ke meetse ao a moyafalago go tloga go bokagodimo bja lefase. Ka fao, ge boso bo fiša, moyafalo e diragala ka bontši, gomme, bošidi ke bjo bontši. Ge bošidi bo le bjo bontši, re tšwa sethitho kudu, gape ge mosegare go fiša go bile go hupelane, moya o tletše moyameetse, gomme sethitho sa rena se a re tanya gomme ga se moyafalele lefaufaung.

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 52 2019/10/22 11:10:08



A re ngwaleng Ke dilo dife tše tharo tše di dirago gore boso bo fetoge?

Ge motsebaboso a ithuta ka ga boso, o nagana gore thutoboso ke eng?

Na o nagana gore kgatelelo ya lefaufau ke ye ntši godimo ga Table Mountain? Efa lebaka.

Re šomiša eng go meta themperetšha le kgatelelo ya lefaufau?

Ge go le bošidi kudu, sethitho sa rena ga se moyafale bonolo. Hlaloša gore ke ka lebaka la eng.

Ke ka lebaka la eng o nagana gore re swanetše go meta mahlakore a a fapanego a boso?

Lebelela themometa. E swailwe ka dikgato Selesiase(c) le farenhaete(f).
Re meta themperetšha ka dikgato Selesiase goba ka dikgato farenhaete mo Afrika-Borwa?

Efa temana ye hlogo.



A re ngwaleng Nyalanya mantšu a a ngwadilwego ka bokoto le ditlhalošo tša ona.

lefaufau		hlatloga, gola
oketšega		boima
kgatelelo		tahlegelo ya seela
moyafalo		monola
bošidi		kikitlanego
hupelanego		moya



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTG.indd 53 2019/10/22 11:40:09

Boso profenseng ya gešo



A re ngwaleng

Thala mmepe wa monagano, o laetše gore o nagana gore boso ke eng.





Boso

Tonya

Na le moya/phefo



A re ngwaleng

Šomiša mmepe wa gago wa monagano o ngwale ditemana tše pedi ka ga boso.







HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 54 2019/10/22 11:10:10



A re ngwaleng

Bala mafokonolo a. Dira sediko go lediri lefokong le lengwe le le lengwe, ka morago o ngwale malatodi a mantšu ao a thaletšwego.



Go a <u>fiša</u> lehono. _____

Ka letšatši leo go <u>tagilego</u> leratadima le hlwekile. _____

Themperetšha ya moya e a <u>theoga</u> _____

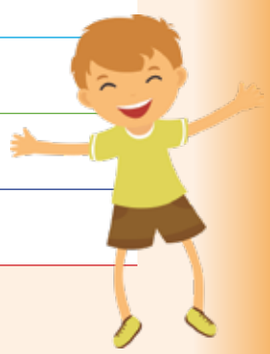
Pula <u>e a na</u> lehono. _____

Moya o a <u>oketšega</u>? _____



A re ngwaleng

Fetoša mafoko ao a lego mo mošongwaneng wo o fetilego a be ka letlago. Gopola go šomiša “tla” le lediri.





A re ngwaleng

Kopanya mafoko a, o šomiše makopanyi ao a lego ka mašakaneng.

Go a fiša Gauteng. Go fiša kudu Limpopo. (eupša)

Go na le modumo wa tladi le legadima. Pula ga se ya tšo thoma go na ka maatla. (le ge)

Re nyaka go tseba gore boso bo tlile go ba bjo bobjang lehono. Re ka kgona go dira maano malebana le mešongwana ya rena ya letšatši ka letšatši. (ka fao)

HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TTH6.indd 55 2019/10/22 11:40:11

Boso bjo bošoro



A re boleleng Šomang mo dihlopheng tša lena.

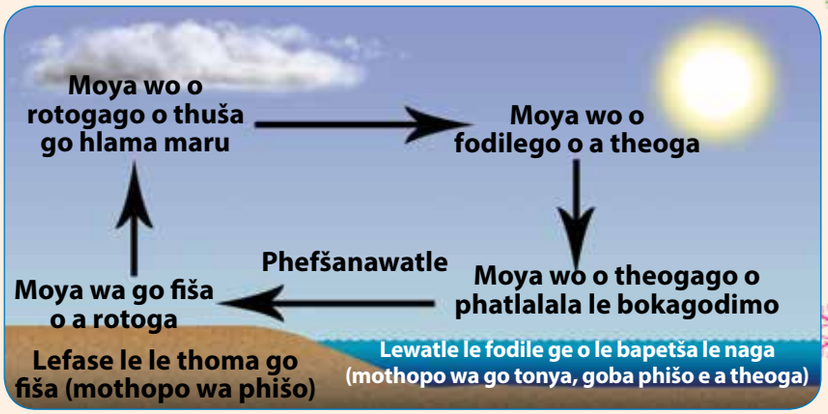
- Na o kile wa hlaselwa ke pula ya matlakadibe goba ledimo la lehlwa?
- Botša sehlopha gore go diregile eng le gore o be o ikwa bjang.
- Gantši go na pula ya matlakadibe le magadima ka Gauteng. Na o nagana gore ke ka lebaka la eng pula ya matlakadibe e ena ka Gauteng go feta, mohlala, Kapa-Bodikela?



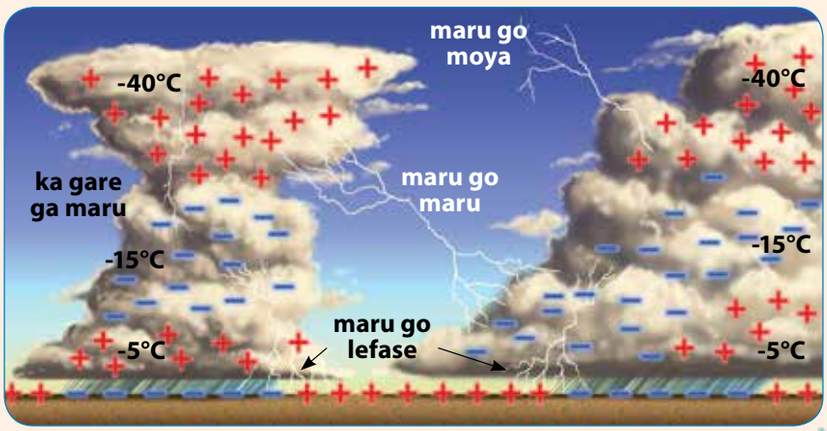
A re baleng

Madimo a mabe kudu a hlasela ge moya wa monola wo borutho wo montši o tliša boso bja matlakadibe bja go ba le diphefo tše maatla. Moya wa monola wo borutho o thoma go rotogela moyeng wa godimo. Ge o rotogela godimo go fiša go a fokotšega. Mošimeetse wo o lego mo moyeng o fetoga marothodi, tshepetšo ye e bitšwago phokafalo. Marothodi a kopana go bopa maru, ka morago pula, lehlwa le boleta, lehlwa goba sefako se tla na mo go bokagodimo bja lefase. Pula ya matlakadibe ke mohuta wo o tlwaelegilego kudu wa boso bjo bošoro kudu. Pele pula ya matlakadibe e ka bopega, ya gola go swanetše go be dilo tše tharo: moya o swanetše go tlala monola; go swanetše go be mohlomongwe bokagodimo ga lefase bjo bo fišago kudu, bjo bo romelago moya wo borutho godimo, gape moya wo borutho wo o rotogelago godimo, o swanetše go ba borutho bjo bo lekanego gore o tla dula o le borutho go feta wo o o fetišetšago godimo ge o dutše o namelela.

Mokgwa wo moya wo o fišago o rotogelago godimo



Moya wo o tonyago wo o tlago pele ga moya wo o fokago o feta kgauswi le bokagodimo bja lefase gomme o kgoromeletša moya wo borutho ka lebelo. Se ka mehla ke mathomo a pula ya matlakadibe: Maru a bopega, pula ye ntši e thoma go na. Magadima a a lego ka gare ga madimo a maru, a a ahlogana a hlola go pekenya ga legadima le eya fase. Legadima le na le enetši ye lekanetšego gore e ka ruthufatša moya wo o lego kgauswi le lona. Phišo ye e tlago ka lebelo ke yona e hlolago lešata le re le tsebago e le legadima. Dipula tša matlakadibe gantši di hlola mahlomola: meetsefula, mello ye e bakwago ke magadima le ditshenyo tše di tlišwago ke sefako.



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH6.indd 56 2019/10/22 11:10:14

Letšatšikgwedi: _____



A re ngwaleng

Madimo a mabe a diragala neng?

Mohuta wo o tlwaelegilego kudu wa boso bjo bošoro kudu ke ofe?

Mabaka a mararo ao a swanetšego gore a be gona gore go ne dipula tša matlakadibe ke afe?

Na phefo ya go tonya ye e tlago pele ga ledimo e diragala neng?

Modumo wa tladi ke eng?

Lebelela seswantšho seo se laetšago ka mokgwa woo moya wa go tonya o rotogelago godimo. Šomiša diswantšho go hlaloša ka mokgwa woo pula ye ntši e nago.





A re ngwaleng

Hwetša mantšu mo temaneng ao a nago le ditlhalošo tše di latelago.

mpe kudu	
ge mušimeetse o fetoga marothodi	
gobatša, ditšhoganyetšo	
go thapa,	
bokagodimo bja lefase bjo o ka bo kgwathago wa ba wa bo kwa	



Mosaeno wa morutiši _____ Letšatšikgwedi _____

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTG1.indd 57 2019/10/22 11:40:15

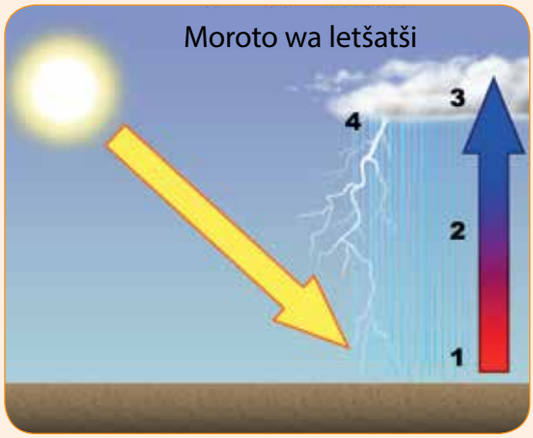
Boso le pula



A re ngwaleng

Lebelela seswantšho ka morago o ngwale tshedimošo ka tatelano ya maleba.

Moroto wa letšatši



- Ge go na le madimo a pula a magolo ka mehla re ba le medumo ya tladi le legadima.
- Letšatši le fiša lefase gomme moya wo borutho o rotogela godimo.
- Gase e fetoga seela gomme maru a magolo a bopega.
- Ge moya o dutše o eya godimo o a fola gomme meetsemuši a a phokafala go bopa maru.



A re ngwaleng

Lebelela diswantšho tše di amanago le boso gomme o ngwale temana ye kopana ka ga se sengwe le se sengwe.





HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 58 2019/10/22 11:10:21

Medumotshwano ye mengwe ke mantšu ao a dumago ka go swana gomme a na le ditlhalošo tša go fapana. Di ngwalwa go swana gomme di fapana ka segalo. (fihla)
Medumotshwano ke mantšu ao a dumago go swana, a ngwalwa go swana eupša a na le ditlhalošo tša go fapana. (hlogo)



A re ngwaleng

Ngwala mafoko ka go šomiša medumotshwano ye.

boso

boso

hlogo

hlogo

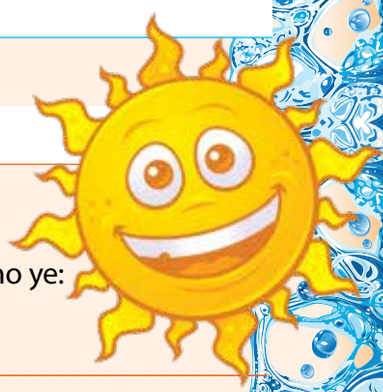
fihla

fihla



A re ngwaleng

Ngwala mafoko ka go šomiša medumotshwano ye:



letlakala (la mohlare) _____

letlakala (la puku) _____

lefa (ka tšhelete) _____

lefa (la lehumo) _____

sekolo (kgomo ya go hloka dinaka) _____

sekolo (moago wo bana ba rutelwago ka go ona) _____

noka (ya go ela meetse) _____

noka (setho sa mmele) _____

molala (setho sa mmele) _____

molala (lefelo la go hloka mehlare le le ikadilego) _____

Ka ga boso gape

A re boleleng

O nagana gore dinaga tša go fapana di ba le boso bja go fapana ka dinako tša go fapana tša ngwaga? Hlaloša karabo ya gago.



Na diprofense tša go fapana ka Afrika-Borwa di ba le boso bja go swana ka nako ya go swana ya ngwaga? Hlaloša karabo ya gago.
O ipshina ka mohuta ofe wa boso go feta? Efa mabaka.
O ipshina ka mohuta ofe wa boso gannyane go feta? Efa mabaka.

A re baleng

BOSO LE MEETSE

Re a tseba gore boso bo bopša ke dilo tša go fapana. Bo bopša ke tsela ya phefo, maatla a phefo, pula, sefako, lehlwa, themperetšha, letšatši, ponagalo le maru.

Gape, re a tseba gore dilo tše tharo di bopa dikarolo tša go fapana tša boso. Tšona ke: letšatši, moya le meetse.

Letšatši le fana ka phišo le lesedi. Ka nako le re dira gore re fiše kudu; ka nako ye nngwe le bonagala le fokola gomme le re fa phišo le lesedi gomme ka nako le khupetšwa ke maru gomme ra se kgone go le bona le gannyane. Moya o gona go rena gomme o khupetša lefase bjalo ka kobo.



Ge o foka mo re lego gona re o kwa o le phefo mo letlalong la gago. Ge go foka ga wona go le ka lebelo le maatla o ka go wišetša kgole.

Meetse a ka dinokeng, matsheng le mawatleng gape le ka marung le lefaufaung. Ge marothi a mannyane a meetse a swarwa ke moya mo re lego gona, ka mokgwa wo o ka se a bonego gabotse, seo re se bitša kgodi(mmuwane) goba letobe. Pula e tla ge meetse a rotha a etšwa marung ka marothi a magolo. Ge meetse ao a tonya kudu a a gatsela gomme re hwetša sefako goba lehlwa. Boso bo bohlokwa bophelong bja mang le mang. Boso bo ama dipapadi tšeo o di bapalago, diaparo tšeo o di aparago, dijo tšeo o di jago, ka mokgwa wo o ikwago, seo o se dirago, mokgwa woo batho ba hwetšago tša go iphediša, le tše dingwe tše ntši.

Boso bo ka go dira gore o ikwe o le gabotse – eupša maemo a go fetelela a boso a ka dira gore bophelo bo be bothata. Phefo ye ntši, ye bjalo ka mamogašwa le sefefogadi, goba madimo a magolo ao a hlolago meetsefula le kgerego ya leraga, di ka kgona go senya magae a batho ebile di ka kgona le go ka tšea maphelo a batho.

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 60 2019/10/22 11:10:36



A re ngwaleng Nyalanya mantšu ao a kotofaditšwego ka go la nngele le ditlhalošo tša tšona ka go la mmagoja.

tsela ya phefo		ka moo phefo e lego maatla ka gona
maatla a phefo		bokgolokgohla bjo bo sehla goba bjo bošweu godimo lefaufaung bjo bo dirilwego ka marothi a mannyane kudu a meetse
themperetšha		bokaalo bjo re ka bo bonago go dikologa mo re lego gona
ponagalo		ka fao selo se ka fišago goba sa tonyago
maru		thoko yeo phefo e fokelago gona go ya le go boa



A re ngwaleng Bala temana gape gomme o arabe dipotšišo.

Ke dilo difе tše tharo tše di bopago boso?

Letšatši le re fa eng?

Re hwetša kae meetse?

Ke ka lebaka la eng meetse a le bohlokwa?

Ka mantšu a gago ngwala temana o bolele gore ke ka lebaka la eng boso bo le bohlokwa maphelong a batho?



A re ngwaleng Thalela legoro la maina la go- mafokong a a latelago.

Go lebelela pula ye e nago gabosele go fodiša matswalo.

Go sepela ka tšhengwaneng ka morago ga meetsefula go a thobolla.

Debbie o šišintše go lebelela video ka ga maemo a mašoro kudu a boso.

Ga go thuše selo go ngangišana ka ga boso. Go theeletša pego ya boso go re thušitše kudu.

Go ya sekolong ka paesekela pula e ena ga gwa bolokega.

Maina a legoro la go- a bopša ke hlogo ya leina go- e latelwa ke kutu ya lediri. Mohlala ke: Go lebelela, go tloga, go tšhoša.

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTG1.indd 61 2019/10/22 11:40:38

Go ngwala ka ga boso

A re ngwaleng

Dilo tše ke tša diswantšho dife tše pedi? Nomora ye nngwe le ye nngwe 1 goba 2.







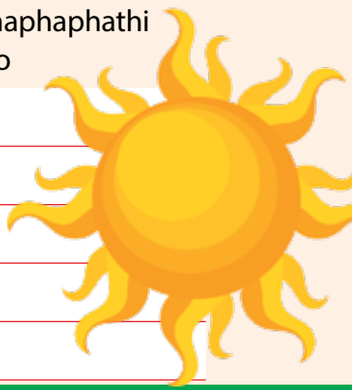
A re ngwaleng

Bjale ngwala temana ka ga seswantšho se sengwe le se sengwe moo go yona o hlalošago mohuta wowe wa boso. O ka šomiša a mangwe a mantšu ao tlhalošong ya gago. Ge o feditše go ngwala ditemana tša gago di fe mogwera wa gago a bale, a be a lokiše ge go nyakega.

Maru a maso a a bilokana, go tsakama ga legadima, modumo wo motelele wa tladi, leratadima le le befilego, marothi a magolo a pula, ao a phatlaletšego fase, ledimo, modumo wa tladi wa go thiba ditsebe, go na ka maatla ga pula le mofafatšo wo montši wa pula le go tšutla ka maatla ga phefo



lefase le le tletšego marole le letsotho, ga go sa na bjang, dinoka di omile, phišo ye bogale ya letšatši, monkgo wa lerole, mophadimo wo mošweu wa leratadima, matlakala a maphaphathi a go oma a bjang, letšatši ke kgokolo ye khubedu ya go fiša, mogolo wo o omilego



HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 62 2019/10/22 11:10:40

Lešala ke lentšu leo le šomišwago legatong la leina.

Mehlala:

Tafola e ka khitšhing.

Yona e khupeditšwe ka lešela.

Bagwera ba Boati ba tlile go mo etela. **Yena** o thabile ka gore o tla kgona go bona **bona** pele.



A re ngwaleng

Thalela mašala ao a lego ka ga boso mo temaneng ye.

"Ke moakanyi wa tša boso. Ke nyaka go bona maru le madimo ke le godimo go feta. Ke kganyoga go ba le khemera kua lefaufaung gore e nthuše go akanya tša boso."

"Gabotse. Ke na le kgopolo ya gore re ka dira bjang!" "Ka nnete?"

"O ka iša bjang khemera lefaufaung, gape o tla bušetša bjang diswantšho mo lefaseng?"

"Aga, sa mathomo a re boleleng ka ga mokgwa wa go iša eng goba eng lefaufaung le go se swara moo ka ntle le gore se wele mono lefaseng. A re akanyetše kgwele ya kolofo. Bjale tate ke moraloki yo mogolo wa kolofo. Ge a itia bolo ka mopu e tloga e eya kgole. Eupša ge a e betha, a le godimo ga mmotwana e ya kgole le go feta. Gomme ge nkabe tate a tiile bjalo ka suphamene, o be a tla e itia ka maatla gape a e dira gore e ye kgole, mo e ka yago ya dikologa lefase ka moka!"



A re ngwaleng

Ngwala mafoko a gago o šomiša mašala a.

yena	lena	rena	bona	nna





A re ngwaleng

Ngwala mafoko a gago ka go šomiša mantšu a leekiši.

tlompša!	thothotho!	thu!	tlobja!	pšhohlo!

Leekiši ke lentšu leo le emago legatong la modumo, wo o ekišago wo itšego. Mohlala: Tshipi e re, tongtong tong tong."

HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TH6.indd 63 2019/10/22 11:40:43

Pego ya boso



A re boleleng

Botša sehlopha sa gago gore maemo a boso a bjang lehono. Go a fiša, go a tonya goba go na le pula? Na boso bo a swana marega bjalo ka ge bo le bjalo selemo? Diphapano ke eng?

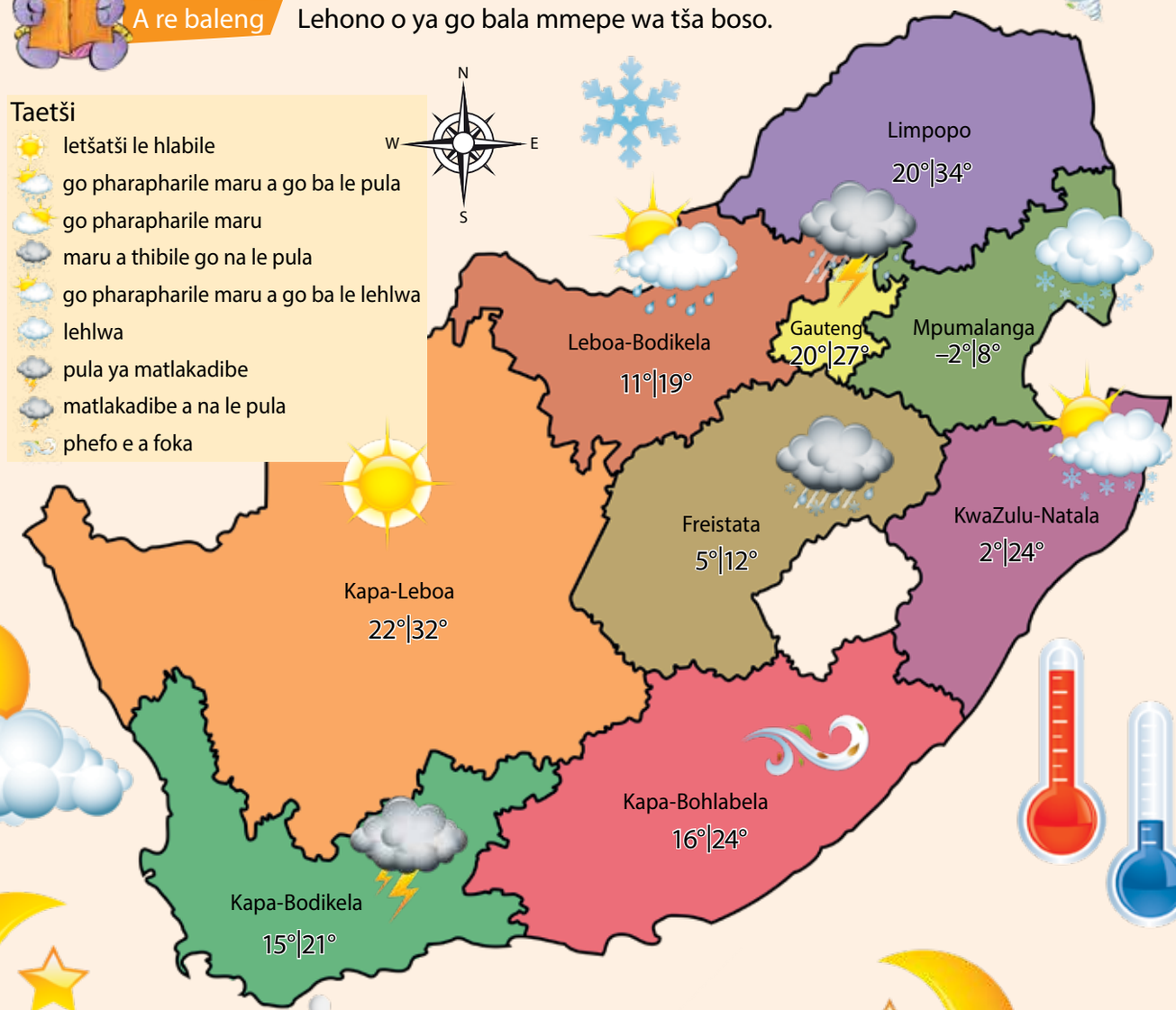
Ge go fiša kudu, ke mešongwana efe ye o e dirago ge sekolo se tšwele? Ge go tonya kudu, ke mešongwana efe ye o e dirago ge sekolo se tšwele? Theeletša pego ya tša boso mo seyalemoyeng goba mo thelebišeneng, ka morago o dire tlhagišo ka phapošing.





A re baleng

Lehono o ya go bala mmepe wa tša boso.



MMEPE WA TŠA BOSO

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 64 2019/10/22 11:10:49



A re ngwaleng Lebelela mmepe wa tša boso gomme o arabe dipotšišo tše.

Na e ka ba boso ka nnete bo bjalo ka profense ya lena?

Tša boso di bjang ka diprofenseng tše dingwe?

Gauteng	
Limpopo	
Mpumalanga	
KwaZulu-Natala	
Freistata	
Kapa-Bohlabela	
Kapa-Bodikela	
Kapa-Leboa	
Leboa-Bodikela	

Batho ba profense ya Kapa-Bohlabela ba tla apara diaparo tša mohuta mang mo bosong bja mohuta wo?

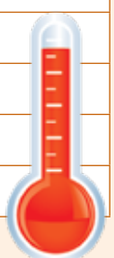
Ke kae mo boso bo lego gabotse go feta? O reng o realo?

Ke kae mo boso bo lego gampe go feta? O reng o realo?

Dithemperetšha tša fasefase le tša godimodimo ke dife ka profenseng ye nngwe le ye nngwe?

Profense	Themperetšha ya fasefase	Themperetšha ya godimodimo
Gauteng		
Limpopo		
Mpumalanga		
KwaZulu-Natala		
Freistata		
Kapa-Bohlabela		
Kapa-Bodikela		
Kapa-Leboa		
Leboa-Bodikela		





HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTH6.indd 65 2019/10/22 11:40:50

Lebelela tša boso la mafelelo



A re ngwaleng

Akanya gore o ile go fana ka tša pego ya boso mo thelebišeneng o šomiša mmepe wo o lego mo letlakaleng 64.



Ngwala gore o tlile go reng profenseng ye nngwe le ye nngwe. Tšea sephetho sa gore o yo thoma kae mo mmepeng – godimo goba tlase? O ile go ngwala maina a diprofense ka tatelano ya mohuta mang? O ile go ngwala dintlha tša boso ka tatelano ya mohuta mang? Sa mathomo.

Dira mmepe wa monagano wa go laetša gore o ile go reng.









A re ngwaleng

Bjale, ngwala pego ya gago ya tša boso. Kgopela mogwera wa gago a e bale gomme a e lokiše ge go nyakega.









HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 66 2019/10/22 11:10:54



A re ngwaleng

Dira sediko go dikologa lediri gomme o thalele lehlathi lefokong le lengwe le le lengwe. Ka morago bolela ge eba lehlathi le hlaloša ka fao tiragalo e diragalago, moo e diragalago goba e diragala neng.

Astrid o sepetše pele ga nako ka ge go be go bonagala eke pula e tlo na. _____

Pula ya matlakadibe e thomile bošego. _____

Modumo wa tladi le wa legadima e llile ka maatla metsotso ye e ka bago ye lesome. _____

Pula e nele letšatši ka moka maabane. _____



A re ngwaleng

Ngwala mafoko ka go šomiša mainakgopolo a.

lerato	bohlale	bogale	botelele	bokopana



A re ngwaleng

Ngwala mafoko a mabedi ka lentšu le lengwe le le lengwe.

hlogo (setho sa mmele) _____

hlogo (moetapele) _____

letlakala (la mohlare) _____

letlakala (la pampiri) _____

sekolo (moago wo bana ba tsenago sekolo go ona) _____

sekolo (kgomo ya go hloka dinaka) _____

Ge lentšu le tee le na le ditlhalošo tše ntši, seo re se bitša **tlhalošontši**.

Mohlala šo:

Makgolo o bolawa ke noka ebile tate o mo išitše bookelong.

Re šitilwe ke go tshela noka ya Sephiši ka ge e be e tletše kudu.





HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 67 2019/10/22 11:40:59

Lenaneotekolo



KE KGONA GO	😃	😕
bolela ka ga nonwane le go e diragatša		
gaša mahlo ka go bala nonwane		
araba dipotšišo tše itšego tše di theilwego godimo ga nonwane		
šupa gore nonwane e ka ga eng ke lebeletše hlogo		
šupa poeletšomedumo le tšhomišo ya medumotshwano		
hlaloša ka fao diswantšho di tiišetšago kwešišo		
šupa medumo yeo diphoofolo di e dirago		
fa kgopolo		
šupa tšhomišo ya ditsebjana		
kopanya ditlhalošo tša dikafoko le mantšu a maleba		
šomiša papetla go beakanyetša temana ya go hlaloša		
ngwalolla mafoko ka polelopegelo		
hlama dipotšišo go tšwa go dipego		
anegela sehlopha kanegelo		
šupa kgopolokgolo, baanegwathwadi, fao kanegelo e diregago gona le thuto goba molaetšamogolo wa kanegelo		
nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona		
ngwala temana ya go hlaloša		
nyalanya dika le ditlhalošo tša tšona		
ngwala sereto ka phoofolo ka go šomiša tshwantšhanyo		
ahlaahla kanegelo ye e tlago ka khathune		
ngwala kakaretšo ya kanegelo		
šomiša mmepe wa monagano go beakanyetša le go ngwala nonwanetsholo		
kopanya mafoko ka go šomiša makopanyi		
ngwala mašala sebakeng sa maina		
šupa mainagohle le maina a legoro la go-		
nyalanya dikafoko le ditlhalošo tša tšona go hlama tshwantšhišo		
thalela modumotshwano wa maleba		
bolela ge eba mafoko ke a tlabego goba a taelo		
ngwalolla temana ka go šomiša maswaodikga a maleba		
ngwala ditemana tše pedi ka go šomiša mantšu a go kopanya		
bolela ka ga boso le klaemete		
bala sengwalwa ka ga boso		
araba dipotšišo tše itšego tše di theilwego godimo ga sengwalwa		

	😃	😕
fa temana hlogo		
nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona		
dira mmepe wa monagano ka ga boso		
šomiša mmepe wa monagano go ngwala ditemana ka ga boso		
šupa madiri le malatodi mo go mafokonolo		
fetola mafoko gore a be ka letlago		
kopanya mafoko ka go šomiša makopanyi		
hlatholla mmepe wa boso		
šomiša dithalwa go laetša lebaka le phetho		
šomiša sethalwa go beakanya tshedimošo ka tatelano ya maleba		
ngwala ditemana tše di theilwego godimo ga dithalwa/diswantšho		
ngwala mafoko ka go šomiša medumotshwano		
fa kgopolo		
ngwala temana ka ga go ntšha kgopolo		
šupa modirišo-go		
nyalanya diswantšho le dilo		
šupa le go ngwala mafoko ka go šomiša mašala		
ngwala mafoko ka go šomiša maekiši		
theeletša pego ya boso le go hlagiša pego ya ka ya boso		
bala mmepe wa boso		
araba dipotšišo ka ga mmepe wa boso		
dira kakanyo ya tša boso		
rulaganya mošomo wo o ngwadilwego		
šupa madiri le mahlathi mo lefokong		
ngwala mafoko ka go šomiša mainakgopolo		
ngwala mafoko ka go šomiša mantšu a go ngwalwa go swana eupša a na le ditlhalošo tša go fapana		

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH6.indd 68 2019/10/22 11:11:01

Morero wa 7: Mehuta ye e fapanego ya dikanegelo

Dikanegelo
Kotara ya 1: Dibeke 1 - 2

97 Segwera se se sepetšego gampe 70
Go bolela ka ga go ba le pukutšatši.
Go bala kanegelo go tšwa go ditsenywa tša pukutšatšing.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga kanegelo.
Go hwetša gore ke sengwalwa sa mohuta mang.
Go laola tshedimošo.
Go nyalanya tshedimošo le boemo bja gago.

98 Ditsenywa tša ka pukutšatšing ya ka 72
Go nyalanya dika le ditlhalošo tša tšona.
Go hlama mmepe wa monagano wa go beakanyetša go ngwala ka go pukutšatši.
Go ngwala ka pukutšatšing.
Go šupa maina, mahlaodi le mahlathi mo mafokong.

99 Go thala gare ga maphoto a kotsi 74
Go bolela le sehlopha ka ga dithaloko tša ka ntlong le tša ka ntle.
Go bala lengwalo le le lego mabapi le go thala go tloga Kapa go fihla Cairo.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga temana.
Go laola tshedimošo.
Go fa mabaka a dikarabo.
Go šupa go fapana gare ga lengwalo la semmušo le la segwera.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.

100 Go kgokagana le Carven 76
Go rulaganya lengwalo ka go šomiša mmepe wa monagano.
Go ngwala lengwalo.
Go ngwala mašala sebakeng sa maina.

101 Kanegelokopana 78
Go bolela ka ga moopelo le sehlopha sa gago.
Go diragatša kanegelo.
Go bala kanegelo.
Go nyalanya mantšu le ditlhaloganyo tša ona.
Go araba dipotšišo tše di itšego tše di theilwego godimo ga kanegelo.
Go araba dipotšišo ka ga baanegwa, morero le thulaganyo.
Go hlagiša kgopolo.
Go fa kanegelo leina.

102 Go ngwala go a thabiša 80
Go ngwala lengwalo.
Go rulaganya lengwalo.
Go šomiša matlema/mabopi mo lefokong.
Go ngwalolla temana ka go šomiša ditlhakakgolo tša maleba.
Go aroganya mantšu ka dinoko tša ona.

103 Kotara ye mpsha ya sekolo 82
Go boledišana mo dihlopheng ka ga go boela sekolong.
Go bala kanegelo ka ga go boela sekolong.
Go araba dipotšišo tše di itšego tše di theilwego godimo ga kanegelo.
Go ngwala kakaretšo ya kanegelo.
Go hlagiša kgopolo.
Go dira taolo.

104 Go ngwala tshekatsheko 84
Go ngwala tshekatsheko ya kanegelo, ka go šomiša tlhako (sebopego se se filwego).
Go šupa sediri le sedirwa sa lefoko.
Go ngwala mafoko ka go šomiša makopanyi.
Go ngwala mafoko ka go šomiša dithabepeelano.
Go kgetha lentšu sebakeng sa sekafoko.
Go ngwala mantšu ka tatelano ya alfabete.

Sengwalwa sa tshedimošo
Kotara ya 1: Dibeke 3 - 4

105 Nkwe 86
Go bolela ka ga lešoka la diphoofolo goba serapa sa diphoofolo.
Go bala sengwalwa le faele ya dintlha ka ga nkwe.
Go araba dipotšišo tše di itšego tše di theilwego godimo ga sengwalwa.
Go nyaka tshedimošo ka go bala ka go sepediša mahlo.
Go fa mabaka a dikarabo tša dipotšišo.
Go šupa lebaka le legolo la athekele.
Go šupa dintlha le dikgopolo.
Go araba dipotšišo ka dintlha/aetheme.
Go fa tlhalošo ya seka.

106 Ka ga dingwalwa tša tshedimošo go ya pele 88
Go šupa phapano gare ga ntlha le kgopolo.
Go šupa ntlha le kgopolo go tšwa go lenaneo la diteng.
Go ngwala ka ga diphoofolo tša lešoka o šomiša sebopego se se filwego.
Go šomiša polelo ye e nepilego ya go se rarele.
Go fetolela malatodi go ba mahlalošetšagotee.

107 Pego ya ditaba 90
Go bala le go akaretša athekele ya kuranta.
Go feleletša karata ya go ela dintlha.
Go bala athekele ya kuranta.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga athekele.
Go boledišana ka hlogo ya athekele.
Go bala athekele ka lebelo gore o hwetše tshedimošo.

108 Go ithuta go ngwala pego ya kuranta 92
Go ngwala pego ya kuranta ka go šomiša sebopego se se filwego.
Go kopanya mafokonolo go hlama mafokontši ka go šomiša makopanyi.

109 Go namela Table Mountain 94
Go bolela ka ga Table Mountain.
Go bala pukwana ka ga Table Mountain.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.
Go bala temana le go araba dipotšišo.
Go hlagiša maikutlo.

110 Ka ga Table Mountain gape 96
Go rulaganya pego ka ga Table Mountain.
Go ngwala pego ka ga Table Mountain ka go šomiša sebopego se se filwego.
Go thala mmepe.
Go šupa maina, mahlaodi le mahlathi.
Go ngwalolla temana gomme wa ngwala ditlhakakgolo mafelong a maleba.
Go aroganya mantšu ka dinoko.

111 Go ya Lešokeng la Diphoofolo 98
Go boledišana ka ga Lešoka la diphoofolo la Kruger National Park.
Go bala athekele ya kgatišobaka ka ga leeto la go ya Lešokeng la Kruger National Park.
Go araba dipotšišo ka ga athekele.
Go šupa ntlha le kgopolo.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga mmepe.
Go šupa tlhalošo ya seka.

112 Ka ga tsejana ya sethokgweng 100
Go ngwala pego ka go šomiša tlhako(sebopego se se filwego).
Go šomiša medumotshwano.
Go šupa medirišo mo mafokong.
Go ngwala mafoko ka go šomiša medumotshwano.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 69 2019/10/22 11:39:24

Segwera se se sepetšego gampe





A re boleleng

Boledišanang dihlopheng tša lena.

Na o šomiša pukutšatši? Ge o e šomiša, botša sehlopha sa gago gore ke ka lebaka la eng o e šomiša. Ge o sa šomiše pukutšatši botša sehlopha gore ke ka lebaka la eng o sa e šomiše.



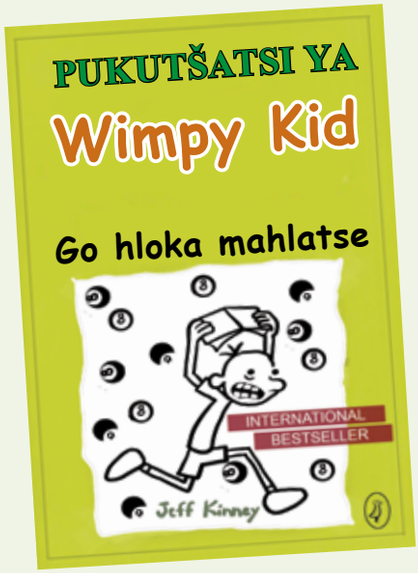
A re baleng

Bala kanegelo ya go tšwa go *Pukutšatši ya Wimpy Kid – Go hloka Mahlatse*, Mongwadi ke Jeff Kinney

Labone



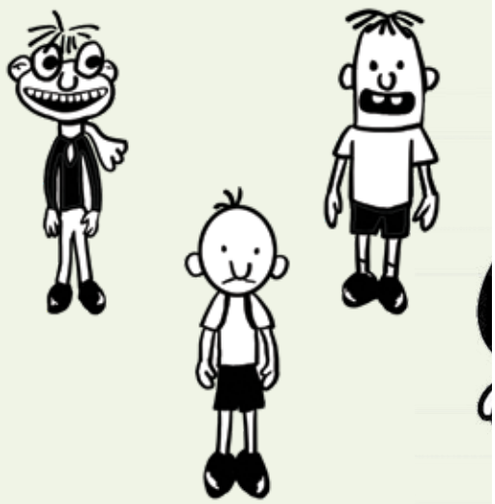
Go fetile nako ye e ka bago dibeke tše pedi le seripagare mola nna le yo a bego a le mogwera wa ka yo mogolo, Rowley Jefferson, re lwelego ntwa ya rena ya mahlo a mahubedu. Ge re bolela nnete, ke be ke nagana gore o be a tla a itshola, eupša ka mabaka a a sa tsebjego ga se gwa ba bjalo.



Gabotsebotse, ke thomile go tshwenyega gannyane, gobane dikolo di tlile go bulwa morago ga matšatši a se makae, gomme, ge e le gore re tlile go tsošološa segwera se, go swanetše go direge se sengwe ka pela.

Ge e le gore ka ga nna le Rowley ka nnete go fedile, go ka se be bose, ka gore bobedi, re be re kwana. Bjale ka ge segwera sa rena se fedile, ke lokologile go ka hwetša mogwera yo mofsa.

Bothata ke gore, ke phetše le Rowley nako ye telele re le monwana le lenala kudu ka fao, ga go na yo ke mo naganago gore a ka tšea sekgoba sa gagwe. Dikgetho tše pedi tše kaonekaone tše ke nago le tšona gonabjale, ke Christopher Brownfield le Tyson Saunders. Eupša yo mongwe le yo mongwe wa baisa ba o na le mo a beilego leihlo. Ke bonabonane le Christopher dibekenyana tše mmalwa tše di fetilego tša selemo, gagolo ka lebaka la gore o na le maatlakgogedi. Eupša Christopher ke mogwera wa nakwana ye nnyane, go na le gore a be mogwera ngwaga ka moka, ge le le mmogo sekolong. Tyson o a swanela ebile re rata dipapadi tša divideo tša go swana, eupša o a ntlaba mo dilong tše ntši kudu tšeo ke sa tsebego gore ka lebaka la tšona, nka kgona go ba le yena ka dinako ka moka.



Mothwana yo mongwe fela yo o ka rego o sa ikgonere, ke Fregley, eupša ke šetše ke mo tlošitše kgale mo molokolokong wa bao motho a ka ba dirago bagwera ba go sega le go hlonama. Eupša fela, go sa na le kgonagalonyana ya gore ge Rowley a ka re o a boa, mohlomongwe nka mo amogela, ke ra gore, ge a ka ba le kgopolo yeo. Eupša ge a nyaka gore segwera sa ka le yena se tšwele pele, ga a na le nako ye telele ya go dira bjalo.

Ke realo ka gore, ka mo dilo di lego ka gona ka yena gonabjale, ga ke bone a ka swanela sekgoba se se lego gona mo boitaodišophelong bja ka.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 70 2019/10/22 11:39:27



A re ngwaleng

Sengwalwana se se tšwa go dingwalwa tša ka pukutšatšing.

Ngwala dilo tše pedi tše di laetšago gore sengwalwa se se tšwa ka go pukutšatši.

Mongwadi o bolela ka selo sefe se segolo se se mo tshwenyago, ka pukutšatšing ya gagwe.

Greg, mongwadi wa pukutšatši o be a nagana gore Rowley o tla boa a tlo kgopela tshwarelo. O nagana gore ke ka lebaka la eng a se a tla go kgopela tshwarelo go Greg?

Greg o bolela ka ga ba bangwe batho bao ba ka bago bagwera ba gagwe eupša ga a nagane gore ba a mo swanela. Ke ka lebaka la eng a ikwa gore a ka se be mogwera le ofe goba ofe wa bona?

Na sengwalwa se ke sa semmušo goba aowa? Bolela gore ke ka lebaka la eng o realo.

Na o nagana gore seemo sa dilo se ile go feleletša se le bjang go Greg? Ngwala temana yeo e ka bago karolo ya ditsenywa ka pukutšatšing ya Greg.



Na o šetše o kile wa ba le bothata bja go fapana le mogwera wa gago yo mogolo? Ngwala temana ya go hlaloša seo se diragetšego.

HL_Gr5_Sepedi Lang_LB2_TH7.indd 71 2019/10/22 11:39:29

Ditsenywa tša ka pukutšatšing ya ka



A re ngwaleng

Thala mothalo go nyalanya dikafoko tša go tšwa go temana le ditlhalošo tša tšona.

go sega le go hlonama	bagwera ba go kwana kudu
o na le maatlakgogedi	go ipona phošo
monwana le lenala	go mpshafatša
a itshola	ye šoro
ya mahlo a mahubedu	selo se bohlokwa kudu go wena
go tsošološa	go kgona go gogela batho go yena



O tlile go ngwala ditsenywa ka go pukutšatši, eupša sa mathomo o tlile go di rulaganya.



A re ngwaleng

O tlile go ngwala ka matšatši a mararo. Setsenywa sa mathomo ke sa ka ga segwera seo se senyegilego. Ka go setsenywa sa gago sa bobedi o tla ngwala gore o ikwele bjang ka ga sona, gomme setsenywa sa gago sa boraro o tla bolela seo o yago go se dira ka ga sona. O se ke wa lebala go ngwala letšatšikgwedi go setsenywa se sengwe le se sengwe.

Ngwala mmepe wa monagano go beakanya ditsenywa tša gago ka go pukutšatši.



Ditsenywa ka go pukutšatši





HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 72 2019/10/22 11:39:30



A re ngwaleng

Šomiša mmepe wa gago wa monagano go ngwala ditsenywa ka go pukutšatši. Ge o ngwadile ditsenywa tša gago kgopela mogwera wa gago gore a di lebelele gomme a di phošolle ge go nyakega. Bjale di ngwalolle ka bothakga mo letlakaleng le.





A re ngwaleng

Bala mafoko a. Mo go lefoko le lengwe le le lengwe dira sediko go dikologa leina, thalela lehlaodi gomme o khalare lehlathi ka boserolane.



Kotara ye mpsha e tla tloga e thoma.

Mogwera wa ka yo mogolo o dutše gae.

Fregley yo motelele o sepela ka go iketla.

Rowley o swanetše go dira se sengwe ka lebelo.

Ntwa ye kgolo ya Greg e tšere nako ye telele.



HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TH7.indd 73 2019/10/22 11:39:34

Go thala gare ga maphoto a kotsi



A re boleleng

Bolela le molekane wa gago ka ga dipapadi tša ka ntlong le ka ga tša ka ntle. Boledišanang ka ga dipapadi tšeo re di bapalago mo nageng le tšeo di bapalwago ka meetseng. Na o ka rata go thala ka seketswana? Efa lebaka.

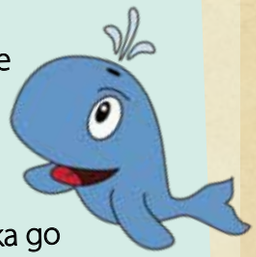
O nagana gore o swanetše go ba le mabokgoni a tša mohuta mang ge o nyaka go thala ka seketswana?



A re baleng

Alba yo a rategago

Gatee mengwageng ye mengwe le ye mengwe ya boraro, kua Kapa go ba le peapeano ya lebelo la go tloga Kapa go ya Cairo. Bjale ngwaga wo ke sepetše ka se sengwe sa diketswanaseila tšeo! Ga ke tsebe gore ke go boditše, eupša rakgolo e be e le moswari wa dihlapi gomme tate e le moagi wa diketswana. Ka fao, diketswana di bile karolo ya bophelo bja ka ka mehla. Ge ke be ke sa le yo monnyane kudu re be re na le seketswana, seketswana se se bofelelwago mo seketswaneng, gomme tate o be a fela a re iša Zeekoevlei
ka seketswana. Letšatši le lengwe ke bone bana ba bangwe ba thala ba le noši gomme ke ile ka tseba gore letšatši le lengwe le nna ke tla be ke thala ke le noši.



Bjale ka ge gonabjale ke godile ke bile ke tiile, ke be ke dutše ke tsenela diphadišano ke bile ke thopa sefoka go tše ntši tša tšona. Le ge go le bjalo ge mokapotene wa seketswana se se tšwago Kapa se eya Cairo a ntiela mogala a mpotšiša ge eba ke nyaka go ya le yena, ke ile ka se kgolwe mahlatse aka! Leeto le le bile selo se bohlokwa bophelong bja ka.

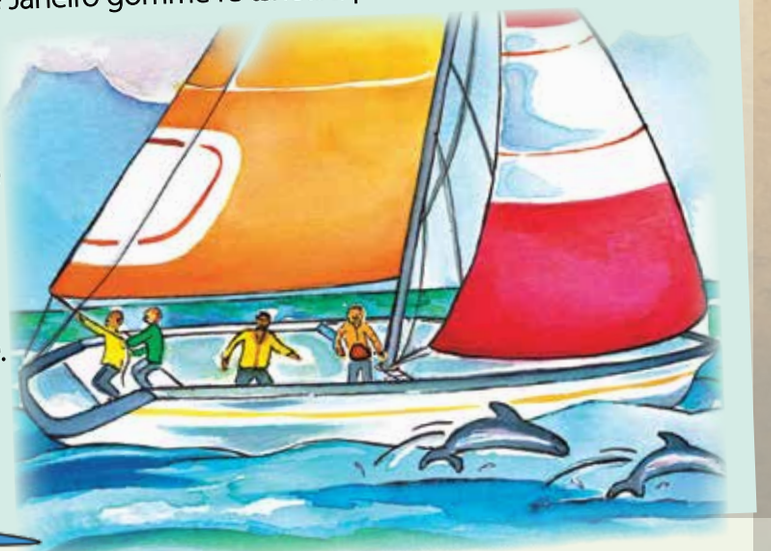


Gomme phadišano yeo ya lebelo e bile selo se segolo kudu! Letšatši le lengwe le le lengwe go be go diragala selo se se kgahlišago. Re be re bona bana ba ditolfeine le dihlapi tša go fofa. Bošego bjo bongwe ka mokgwa wo go bego go na le tše ntši tša tšona, di ile tša re thula tša re phaa!



Ke gatee fela fao ke ilego ka tšewa ke lediitšana ka lebaka la meetse a lewatle – ka letšatši la mathomo – gomme ke gatee fela fao ke ilego ka tšhoga mo leetong le. Go be go na le ledimo le šoro ge go be go na le maphoto a magologolo – a botelele bja meago ya mabatopedi.

Re bile seketswana sa bobedi go fihla Rio de Janeiro gomme re tshetse/putlile lewatle ka matšatši a lesomehlano.



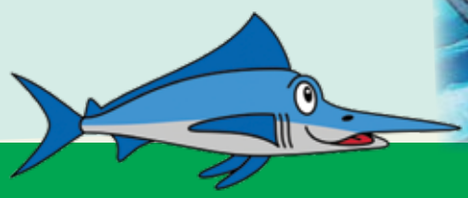
Ke be ke nyamile kudu ge re fihla gae ka ge e be e le mafelelo a nako ya boithabišo ya nnetenete. Nnete ke gore ke be ke thabetše go bona naga gape.

Le ge e le gore gonabjale ke itokišetša Diphadišano tša Bonkgwete tša Lefase, ke holofela gore re tla bonana go se go ye kae.

Lerato

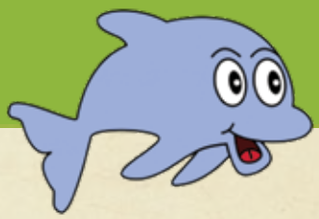
Carven





HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 74 2019/10/22 11:39:38

Letšatšikgwedi: _____







A re ngwaleng

Na lebelo la go tloga Kapa go ya Rio de Janeiro le swarwa gakae?

Na lebelo leo le tumile? Efa mabaka a go thekga karabo ya gago.

Ke ka lebaka la eng Carven a ithutela go thala?

Carven ga a re botše gore o be a na le mengwaga ye mekae ge a be a kgatha tema mo lebelong. Na o nagana gore o be a na le mengwaga ye mekae?



Na Carven o kgona go thala/sesa? Efa mabaka a karabo ya gago.

Ke lebelo lefe leo le bilego le bohlokwa kudu bophelong bja gagwe?

Ke eng dilo tše pedi tša go thabiša kudu tše di diregilego ge ba le ka gare ga seketswanaseila?

Na se ke lengwalo la semmušo goba aowa? Efa mabaka a mararo go thekga karabo ya gago.



A re ngwaleng

Nyalanya mantšu ao a ngwadilwego ka bokoto le ditlhalošo tša ona bjalo ka ge a diritšwe lengwalong la Carven. Ngwala mantšu ao a kotofaditšwego ka pukuntšung ya gago.



seketswanaseila	lewatle	lephoto	thaba	seketswana sa seila
kokomoga	ruruga	tlalelana	kgobokana	maphoto
lediitšane	go dikologa	go hlatša	go robala	go khunama
phadišana	kitima	lokologa	beabeana	kgatha tema

HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TH7.indd 75 2019/10/22 11:39:43

Go kgokagana le Carven



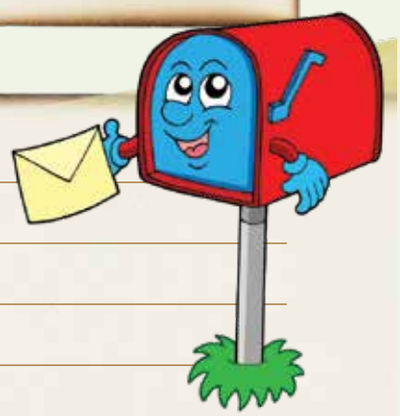
A re ngwaleng

Tšea nke ke wena Alba. Ngwala lengwalo la go fetola lengwalo la Carven. Ka lengwalo la gago, botša Carven gore o letile ka tetelo ye kgolo go bonana le yena gape le go tlo kwa tše dingwe gape ka ga leeto la gagwe. Mmotše gore o be o dira eng ka nako ya ge a be a se gona, gape mmotše ka ga ditherišano tše o mmeakanyeditšego tšona le ba seyalemoya, gape le ba thelebišene, ge a boa gae le seo a swanetšego go nagana ka ga sona go itokišetša ditherišano tšeo.

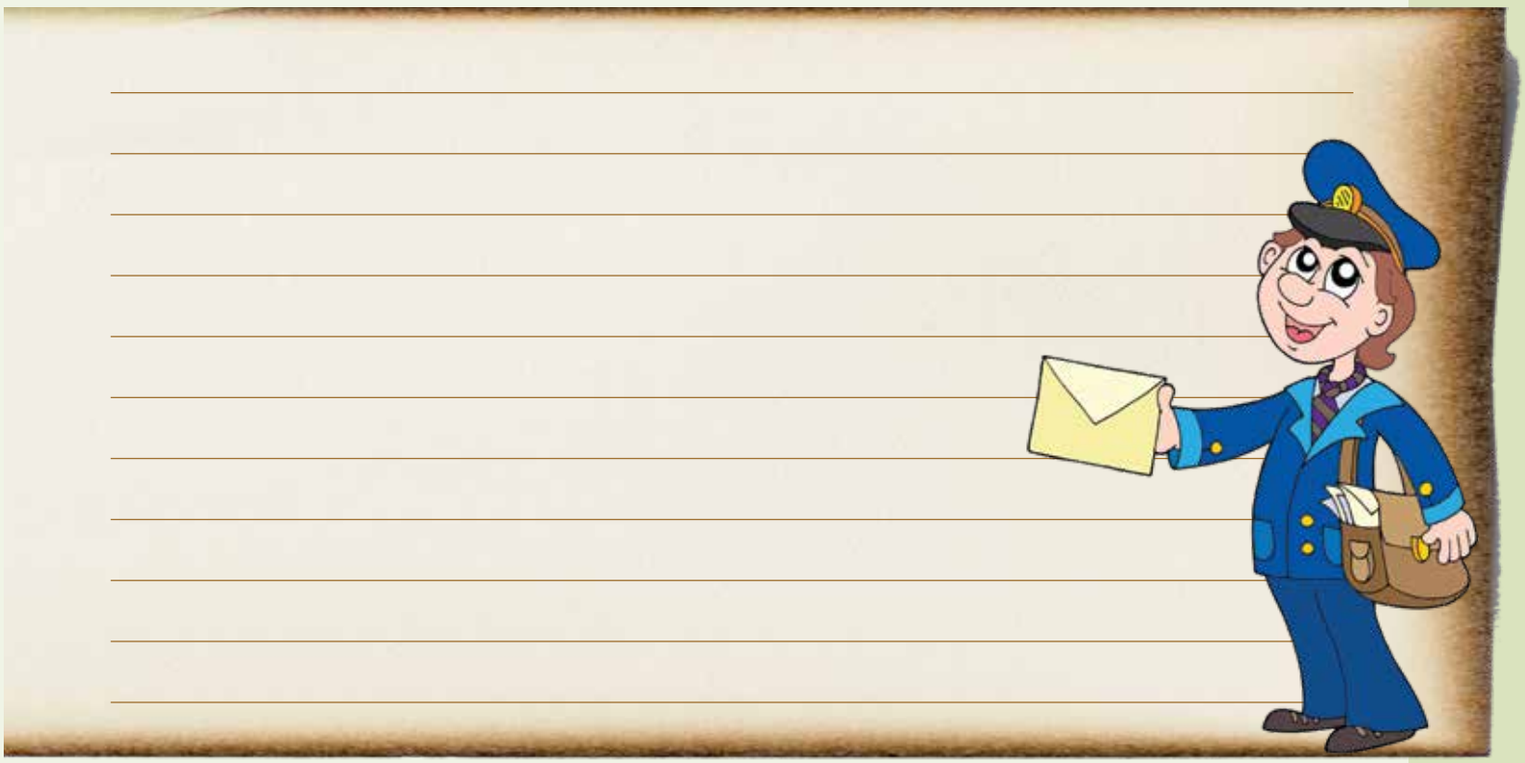
Se lebale gore se ke lengwalo la segwera gomme moya wo o fokago ka lengwalong o swanetše go se be wa semmušo. Sa mathomo beakanya lengwalo la gago. Ka morago ga go beakanya lengwalo la gago, kgopela mogwera gore a le bale a swaye diphošo le go di lokiša ge go nyakega. Ka morago o le ngwale ka bothakga ka gare ga pukutšhomo ye.

Lengwalo la go ya go Carven





HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 76 2019/10/22 11:39:57





A re ngwaleng

Ngwalolla mafoko a. Ngwala mašala ao a nepagetšego sebakeng sa maina ao a kotofaditšwego. Šomiša mašala ao a latelago.



yena bona lena rena tšona

Mokapotene Peterson o be a nagana gore **Mokapotene Peterson** a ka thopa lebelo la go tloga Kapa go fihla Rio de Janeiro.

Mosetsana o gohlile **dipitša** gore di šale di phadima.

Ke gahlane le **Samson** ka seketswaneng le **malome** le **mogatšamalome**.

Nna le Samson re hlatswitse dibjana ka ge e be e le nako ya ka le Samson ya go theogela.

Samson le Carven le swanetše go olela ditlakala ka morago ga go fa batho dijo.

HL_Gr3_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 77 2019/10/22 11:40:01

Kanegelokopana



A re boleleng

Na Bo-Kaap e gokae? Ge o sa tsebe botšiša morutiši wa gago goba o ye bokgobapuku go yo nyakišiša gore e gokae.

Na o rata mmino. Ke mmino wa mohuta mang wo o ratago go o theeletša?

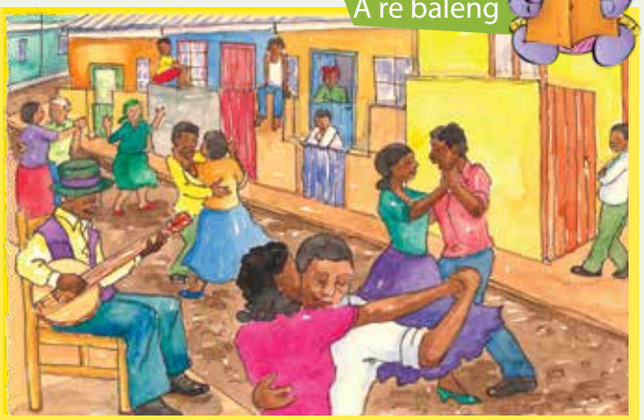
Na o nagana gore go bohlokwa go tšwela pele go ithuta ka morago ga ge o feditše sekolo? Efa lebaka.

O rata go ithutela eng ge o feditše sekolo? Efa lebaka.

Ge o badile kanegelo ya ka tlase, e diragatšeng le sehlopha sa gago. Tšeang sephetho sa gore ke dikarolo dife tša kanegelo tše le yago go di šomiša. Ge le diragatša, se lebaleng go lebelela babogedi ba lena gomme le ntšhe maikutlo a lena ka boikgopolelo. Se lebaleng go diragatša ditiragalo tša kanegelo ka tatelano ya tšona ya maleba.



A re baleng



Mna Banjo e be e le monna yo motelele wa leleke, wa mmala wo moso, le moriri wo mošweu bjalo ka lehlwa. Leina la gagwe la nnete ke James John McCloyd. Tatagwe le rakgoloagwe bobedi ba be ba le bathadiši gomme mmagwe o be a le wa lešika la Bamalei.

Ba ga McCloyd ba be ba dula ka ntlong ya diphapoši tše tharo mo Mmileng wa Chiapinni kua Kapa. Mola tatago James a le lewatle mmagwe o be a hlokomela lapa gomme a bile a hlokomela gore le yena o hlwekile, o phetše gabotse le gona o thabile le gore o ya sekolong ka mehla.

Ge James e le yo mofsa tatagwe o mo reketše banjo. E be e na le hlogo ya kgokolo, molala wo motelele le disenare tše nne. Ka dinako ka moka ge tatagwe a tlile gae a etšwa lewatle o be a ruta morwagwe go letša.

Ka dinako tša mafelelo a beke motse wo monnyane wa Bamalei ba a kgobokana. Go be go tla bonwa le go opela gomme James o be a tla letša banjo. O ile a ba rammino yo a makatšago. Ge a thomile go raloka le go opela batho ka moka ba be ba ahlama ka go makala, gomme ge a feditše ba be ba phaphatha matsogo e bile ba mo reta se e ka rego lengoloi le sa tšwa go ba letšetša.

Ge a be a na le mengwaga ye 12, batho ba ile ba thoma go mmitša Banjo, gomme o ile a tsebega a le Banjo bophelo bja gagwe ka moka. “Ge ke feditše dithuto tša sekolo se se phagamego ke tla ya yunibesithi,” o boditše mmagwe bjalo. “Ke nyaka tikiri ya moopelo.”

Eupša ba ile ba welwa ke masetlapelo. TatagoBanjo o ile a hlokagala gomme o ile a swanelwa ke go yo šoma gore a thuše go hlokomela mmagwe. Ka morago mmagwe le yena o ile a hlokagala. Banjo o tšere sephetho sa go ya lewatle. O ile a boloka tšhelete ya gagwe gomme a ithuta go letša banjo ya gagwe ge go kgonagala. Ka morago ga mengwaga ye mehlano o ile a tla gae, a fetša Mphato wa 12 senthareng ya batho ba bagolo gomme a ya yunibesithi go yo ithuta mmino.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 78 2019/10/22 11:10:04

Ge a dutše a ithuta o be a ruta ba bangwe a ba a ruta le ba bagolo le ba bannyane go bala le go ngwala. Go tsebega le go tuma ga gagwe go ile gwa phatlalala gomme batho ba go tšwa mafelo ka moka ba be ba etla go yena a ba ruta mmino.

Banjo o feditše tikiri ya gagwe ya mmino ge a na le mengwaga ye masome a mararo. O ile a ba setsebi se segolo sa go letša tša klasiki ka katara, eupša banjo e ile ya no dula e le selo se a se ratago. O be a fela a sepela a namelela go Signal Hill a letša banjo ya gagwe a dutše bjanyeng bjo botala. O hlokagetše a na le mengwaga ye masomesenyanepedi a le monna wa lethabo a bile a kgotsofetše.



A re ngwaleng

Thala methalo o nyalanye mantšu ao a kotofaditšwego le ditlhalošo tša ona. Ngwala mantšu ao a kotofaditšwego ka pukuntšung ya gago.



lebalana	go lebelela ka molomo wo o bulegilego
ka mehla	tlala dimpa
ahlama	ka go lekanela/ka tekanelo
makala	kotsi
masetlapelo	mmala wa letlalo



A re ngwaleng

Bala temana gape gomme o arabe dipotšišo tše.

Efa kanegelo hlogo. _____

Senatla/Mogale wa kanegelo ye ke mang? _____

Ke mang yo a anegago kanegelo? Dira sediko go karabo ye o e kgethilego ka mo tlase.

Banjo Mmagwe motho wa boraro – motho yo mongwe yo a bego a tseba Banjo

Bolela gore ke ka lebaka la eng o nagana bjalo.

_____

Kanegelo e diragala kae? Na mongwadi o dirile gore lefelo e be la nnete? O dirile seo bjang?

_____

_____

Thulaganyo ya kanegelo ye ke eng? Go diragala eng?

_____

Ke thulano efe ye e lego gona goba ke mathata afe ao a lego gona? Na go na le tharollo?

_____

Bolela gore moanegwathwadi o tšwa bjang ka gare ga mathata a gagwe.

_____

Na o ipshinne ka kanegelo ye? Efa lebaka.

_____

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 79 2019/10/22 11:40:08

Go ngwala go a thabiša



A re ngwaleng

Tšea gore Banjo o go rutile dithutwana mengwaga ye mentši le gore le ile la ba bagwera ba bagolo. Ge a hlokofala, o tšea sephetho sa go ngwalela balapa la gagwe lengwalo go ba botša ka ga dilo tšeo Banjo a go diretšego tšona. Ngwala lengwalo leo. Ge o feditše go ngwala lengwalo, kgopela mogwera wa gago gore a le bale gomme a lokiše diphošo mo go nyakegago.

Ka go temana ya mathomo, ntšha maikutlo a gago mabapi le go hlokofala ga gagwe.

Mo go temana ya bobedi le ya boraro, hlaloša gabotse seo Mna Banjo a se dirilego seo se mo dirilego gore a be wa go ikgetha kudu mo go wena le go batho ba bangwe.

Mo go temana ya mathomo, bolela ka ga bokgoni bja gagwe le gore ke ka lebaka la eng wena le setšhaba le tla mo hlokago.

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 80 2019/10/22 11:10:11



A re ngwaleng

Šomiša matlema/mabopi a go feleletša temana ya ka fase. O ka šomiša le ao a sego a ngwalwa mo.

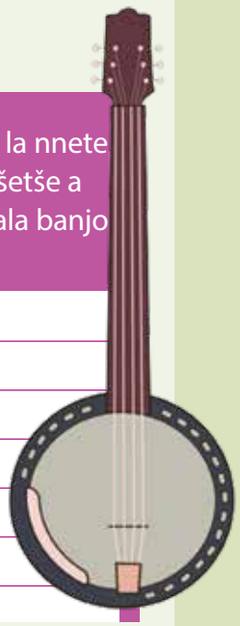
go	godimo ga	ka fase ga	go tšwa go	ka godimo ga	le	ka gare ga

Mna Banjo o be a dula _____ Bo-Kaap. O be a dula _____ ntlong - mmotwaneng. O be rata go ba mmogo _____ setšhaba gomme a raloke banjo _____, Letšatši _____ ka _____ mohlare. Ka lebaka la gore o be a dumela gore go ithuta go be go le bohlokwa, o tšere sephetho sa go hwetša mphato wa marematlou. Gape o be a rata go ya _____ dithuto. Ge a thomile go ruta o be a fela a kgopela barutwana ba gagwe go ya _____ mošomong wa bona. Gore a se ke a o lebala. Ka lebaka la ge a be a le morutiši wa go kgona, batho ba tlile _____ Kapa ka moka ditlelaseng tša gagwe.



A re ngwaleng

Ngwalolla temana gomme o ngwale ditlhakakgolo fao go swanetšego.



mna banjo o be a dula kapa-bodikela mmileng wa chiapinni kua bo-kaap. leina la gagwe la nnete ke wasjames john mccloyd gomme mmagwe ke wa moloko wa malei. mna banjo o be a šetše a godile kudu ge a ithuta mmino yunibesithi. le ge go le bjalo, o be a sa ntše a rata go bapala banjo ya gagwe ntlhoreng ya signal hill.



A re ngwaleng

Aroganya mantšu a ka dinoko tša ona gomme o ngwale gore lentšu le lengwe le le lengwe le na le dinoko tše kae.

Mohlala: ma/se/tla/pe/lo: dinoko tše nne

mphelabeke	_____	kotsi	_____
yunibesithi	_____	sekolo	_____
mphato	_____	phapoši	_____

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 81 2019/10/22 11:40:14

Kotara ye mpsha ya sekolo



A re boleleng

O ikwa bjang ge o boela sekolong? O thabile goba o nyamile?
O ikwa bjang go ba ka phapošing ya morutiši yo moswa?
Ke eng se o se labalabelang go feta?

A re baleng



E be e le letšatši la mathomo la sekolo ka morago ga makhutšo a dikolo. Kgwedi ka moka ya makhutšo e bile lethabo.

Eupša Lily, Zack le Khal ba be ba se ba nyama go boela sekolong.

Boraro bja bona ba ile ba ema lepatlelong gomme ba lebelela go dikologa lebala la sekolo. Ga go se se fetogilego. Sekolo sa praemari sa Hudson se be se swana le ka fao se bego se ehlwa se le ka gona.

Moago wa sekolo o be o le wa kgale ebile o le tsotho. Phaka ye nnyane ya difatanaga e be e tletše difatanaga tša barutiši. Mehlare ye e lego ka kua ga lepatlelo le kgojana e be e le ye metalana le go gogoba go no swana le ka mehla. Lepatlelo le go bapalelwago go lona kgwele ya maoto le be le thadilwe le loketše papadi ya mathomo ya Kotara.

"Papadi e thoma ka makhutšwana a mesong?" gwa botšiša Lily.

Zack le Khal ba dumela ka dihlogo.

Zack o be a le yo mokopana wa mpiripitlana, ka moriri wo moso wo o logilwego. Khal o be a le yo motelele ka sefahlego se se sesane.

"Ee, ke fela pelo," Zack a realo.

"Le nna," Khal a tlaleletša.

Lily a gogela moriri wa gagwe wo mosehla wo o garilwego go tloga sefahlegong. "Ke kgale re sa bapale kgwele ya maoto," a realo.

E be e tloga e le kgale. Kgale kudu.

Sekolo sa bona se be se le ka gare ga toropokgolo. Lebala la sona la khutlotharo le be le na le tsela ya mehlare ye mentši ka thoko ye nngwe le diporo tša ditimela tše mmalwa ka thoko ye nngwe.

Ditimela di be di duma di feta kgauswi le sekolo letšatši ka moka.

Karolo ya toropokgolo fao Lily le ba bangwe ba bego ba dula gona meago e be e hlatlagane go se na sekgoba sa mapatlelo le diphaka. Go be go se na sekgoba sa go bapalela kgwele ya maoto. Lefelo, fela fao ba bego ba ka bapalela kgwele ya maoto gona e be e le lepatlelong la sekolo.

Zack a šidila diatla tša gagwe mmogo gomme a botšiša: "Na le bone 4x4 ye mpsha?" Maddie, mogwera yo mogolo wa Lily a goelela, "Ke ya gagwe – morutiši wa rena yo mofsa! Na go na le yo a mmonego?"

Ka moka ba šišinya dihlogo.

"Ge go le bjalo, ge a na le 4x4, o swanetše go ba a kgahliša," Zack a realo fela ge tshipi ya sekolo e lla.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 82 2019/10/22 11:10:17



"Re tla hwetša karabo ge re le dithapelong ka holong," a realo Lily. "Di thoma mo metsotsong ye e sa fetšego pelo."

Gomme bagwera ba ba bane ba leba ka sekolong ba tletše lehutšo ka ga Kotara ye mpsha le ka ga morutiši yo mofsa wa bona.

(Mongwadi ke: Tom Palmer)



A re ngwaleng

Bala kanegelo ye e ngwadilwego ke Tom Palmer gape. Efa kanegelo hlogo.

Na ke eng seo bagwera ba ba bane ba ipshinago ka go se dira go feta?

Na ba be ba kgona go bapala kgwele ya maoto ka nako ya makhutšo a dikolo? Efa karabo ya gago gomme o e fahlele.

Bana ba be ba dula kgauswi le diporo tša ditimela. O nagana gore ke ka lebaka la eng se se be se ka ba le bothata?

O nagana gore go be go le bonolo go bana go theeletša ka kelohloko ge ba le sekolong? Efa lebaka.



Zack, Lily le Khal ba be ba fapana bjang?

Ngwala kakaretšo ya kanegelo ka mafoko ao a ka bago a mararo.

Bana ba be ba letetše ka tetelo ye kgolo go tseba morutiši wa bona yo mofsa. O nagana gore morutiši yo o be a le bjang?

HL_Gr5_Sepedi Lang_LB2_TH7.indd 83 2019/10/22 11:40:19

Go ngwala tshekatsheko



A re ngwaleng

O kgopetšwe go dira tshekatsheko ya puku ye e ngwadilwego ke Tom Palmer. Ngwala tshekatsheko ya gago ka fase ga dihlogo tše di latelago. Ge o feditše go e ngwala, kgopela mogwera wa gago gore a e bale gomme a e swaye diphošo mo di ka bego di le gona.

Tshekatsheko ya puku

Kanegelo e ka ga

Bana ba bane ba rata

Ke ratile/ga se ka rata kanegelo ka gobane

O swanetše go bala/go se bale kanegelo ye ka gobane



A re ngwaleng

Thalela sediri le sedirwa mo lefokong le lengwe le le lengwe la ao a latelago.



Bana ba bane ba rata kgwele ya maoto.

Barutiši ba phaka difatanaga tša bona phakeng ye nnyane.

Morutiši yo mofsa o otlela 4x4.

Bana ba opela dikoša kua bokgobokanong.

Bana ka moka a tshela seporo ge ba etla sekolong.



A re ngwaleng

Ngwala mafoko ao e lego a gago ka go šomiša mantšu a:

se | seo | tše | tšeo



HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 84 2019/10/22 11:10:21



A re ngwaleng

Feleletša mafokopeelano a a latelago. Šomiša madiri ao a lego ka mašakaneng.

Lefoko la go ba le **thabepeelano le bitšwa** lefokopeelano. Thabepeelano ka mehla e thoma ka lekopanyi la **ge** goba **ge fela**.

Mehlala: Noga e tla ntoma **ge** nka e batamela kudu.

Noga e ka se ntome **ge fela** nka se e batamele.

Mohlala:

Dibjalo di tlo hwa _____ (nošetša)

Dibjalo di tlo hwa **ge o sa di nošetše.**

Bana ba ka se bapale kgwele ya maoto _____ (tswaletšwe)

Zack a ka se rarolle bothata _____ (hwetše)

Barutwana ba ka se tšwelele ditlhahlobong _____ (ithute)

Bana ba ka se bapale kgwele ya maoto _____ (bulwa)

Lepatlelo le tla tlala maraga _____ (na)



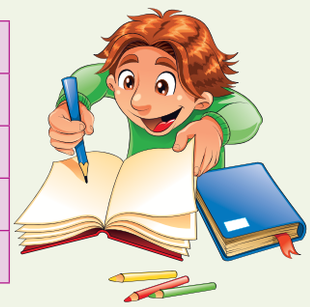
A re ngwaleng

Kgetha lentšu le lekaonekaone go sekafoko se sengwe le se sengwe.

bjale | ka gobane | swanetše | ka pela | moragonyana

Tharelo ke tšhomišo ya mantšu a mantši moo e lego gore lentšu le tee le lokilego.

go na le tlhokego ya
ka nako ye ya bjale
ka mokgwa wa nako ye e lebanego
ka lebaka la ntlha ya gore
ka nako ye e tlago ya go se fetše pelo





A re ngwaleng

Ngwala mantšu a tatelano ya maleba ya alfabete.

kgwele	kgwale	kgwatha	kgwahla	kgole	kgauswi
kgaka	kgomo	kobo	kubu	kiba	kala

HL_Gr5_Sepedi Lang_LB2_TH7.indd 85 2019/10/22 11:40:23

Nkwe





A re boleleng

Na o kile wa etela lešoka la diphoofolo goba serapa sa diphoofolo? Botša sehlopha sa gago ka ga lešoka la diphoofolo goba ka ga serapa sa diphoofolo. Bolela ka ga diphoofolo tša lešoka tše o di bonego.

A re baleng



Ke mang yo a tla go go fenya mo ntweng: tau goba nkwe? Aga! Ge e le gore bogolo bja mmele bo na le seabe mo tabeng ye, gona nkwe o tla fenya. Ke ka lebaka la gore dinkwe ke tše kgolo go feta mo go mohuta wa dikatse. Di gola go fihla dimetara tše 3,5 botelele gomme di imela go fihla dikilogramo tše 304. Dinkwe ga se tše kgolo fela gape di dira dilo ka lebelo. Di kgona go kitima bokapela bja go lekana 64 km ka iri mo mabelong a makopana gomme di kgona go taboga monabo wa dimetera tše 9 go rapama. Se se ra gore di na le motabogo wo mogolo kudu ge di hlasela. O ka se nagane gore selo se segolo ka mokgwa wo sa lebelo, se sešoro se ka nyaka thušo gore se phele, eupša di bjalo.

Nkwe ke mohuta wo o lego kotsing ya go nyamalala. Dinkwe gantši di tsena kotsing ka lebaka la batho ka mekgwa ye mebedi: go tsoma le go senya bodulo bja tšona.

Dinkwe di tsomelwa letlalo la tšona gape le dikarolo tša mebele ya tšona yeo e ka rekišwago ka tšhelete ye ntši. Batho ba bangwe kua Tšhaena le dinaga tše dingwe kua Asia ba dumela gore dikarolo tša go fapana tša dinkwe di na le maatla a go kgona go fodiša. Dinkwe, gape di tsomiwa e le papadi, ka mantšu a mangwe, batho ba tsoma dinkwe e le fela go kgahlega le go kgona go di bolaya.

Gape, batho ba sentše bodulo bja tšona mafelong ao dinkwe di kgonago go phela. Dinkwe kgale di be di hwetšagala mafelong a go tloga Turkey go ya mabopong a bohlabatšatši bja Russia. Eupša gonabjale, bontši bja dinkwe bo hwetšagala mo di bago di nnoši mafelong a mannyane a Borwa le Borwa-Bohlabela bja Asia. Se se dirwa ke gore batho ba agile ditoropo, metsemegolo le ditsela moo dinkwe di bego di phela gona, godimo ga moo, dithokgwa le naga di tlošitšwe go dira gore go tle go be le mo go lemiwago gomme dikarolo tše kgolo tša naga di sentšwe.

Dinkwe di nyaka naga ye kgolo mo di ka phelago gona. Nkwe ya tona e nyaka 100 km² (100 sekwere metara) ka lebaka la gore dinkwe tša naga di nyaka lefelo le legolo, go bothata go babolokanaga go hwetša naga ye e lekanego go ka fepa dinkwe tše dintšintši. Go leka go šireletša dinkwe, tše dingwe tša tšona tše di tswetšwego mo di hlahletšwego di tlišitšwe Afrika-Borwa di bile di bušeditšwe mašokeng. Go bonagala eke maano a a šoma.

FAELE YA DINTLHA



- Ka kakaretšo: Seripagare sa bana ba dinkwe ga se phele go feta mengwaga ye mebedi.
- Bana ba dinkwe ba tlogela bommagobona ge ba na le mengwaga ye e ka bago ye 2.
- Sehlopha sa dinkwe se tsebja e le "mohlape".
- Dinkwe di kgona kudu go thutha gomme di ka kgona go thutha bokgole bja dikilometara tše 6.
- Dinkwe tše tšhweu ka mmala ga di hwetšagale bialobialo. Leabela le le di dirago gore di be tše tšhweu le ka go nkwe e 1 mo go palo ye nngwe le ye nngwe ya dinkwe tše 10 000.
- Dinkwe gantši di tsoma bošego di le noši.
- Bonnyane bja 10% bja go tsoma bo feleletša bo kgonne go swara seo di se tsomago.
- Dinkwe di kgona go tšhela dimetara tše 9 ka botelele.
- Go na le dinkwe tše ntši tšeo di ruilwego bialo ka diruiwaratwa go feta tšeo di phelago lešokeng.

A re ngwaleng

Bala ka lebelo temana le tshedimošo ye e filwego ka go faele ya dintlha gore o arabe dipotšišo tše.

Dinkwe di gola bogolo bjo bokaakang? _____

Di kala bokae? _____

Di kgona go kitima ka lebelo le lekaakang? _____

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 86 2019/10/22 11:10:24



Nkwe ya pholo e nyaka bogolo bja naga bjo bokaakang gore e phologe? _____

Bana ba dinkwe ba tlogela bommago bona ge ba na le mengwaga ye mekae? _____

Bjale, bala temana ka kelohloko gomme o arabe dipotšišo tše di latelago.

Ngwala mabaka a mabedi ao a dirago gore dinkwe di tsomiwe.

Maikemišetšomagolo a mongwadi ke eng mabapi le go ngwala athekele ye? Swaya karabo ya gago.

- ◯ Go fa babadi tshedimošo ye e kgahlišago ka ga dinkwe.
- ◯ Go hlohleletša babadi go thuša lešika la dinkwe la lefase.
- ◯ Go hlalošetša babadi gore ke ka lebaka la eng lešika la dinkwe la lefase le le kotsing ya go nyelela.

Ke ka lebaka la eng dinkwe di lahlegetšwe ke bodulo bjo bokaaka bja tšona?



O nagana gore ke ka lebaka la eng dinkwe di tsomiwa?

Ke ka lebaka la eng go le bothata go lota lešika la nkwe?

Ke dipego dife go tše di latelago tšeo e lego kakanyo?

- ◯ Dinkwe di kgona go gola go fihla botelele bja dinao tše lesometee.
- ◯ Go šireletša lešika la dinkwe tša lešoka go bohlokwa.
- ◯ Batho ke bona ba ba tsentšego lešika la dinkwe tša lešoka kotsing tša go nyelela.

Ke lefoko lefe leo le hlalošago bokaone kudu lereo le “boetša-šokeng” bjalo ka ge le šomišitšwe temaneng ya mafelelo ya athekele?



- ◯ Go babalela diphoofolo ka go di bea serapeng sa diphoofolo.
- ◯ Go bušetša diphoofolo tše di tswetšwego ka serapeng sa diphoofolo lešokeng.

Efa tlhalošo ya seka se “e bitša ponto le šeleng”.

Ke efe go tše di latelago ye e theilwego gabotse godimo ga tshedimošo ye e tšwelelago ka go athekele.

- ◯ Maitapišo a go phološa dinkwe a bile le katlego ye itšego eupša go na le dikgoreletši tše dintši.
- ◯ Maitapišo a go boloka dinkwe a šitilwe mo nakong ye e fetilego, eupša go na le lebaka la gore go tšwelwe pele go leka.
- ◯ Maitapišo a go boloka dinkwe a bile le katlego ye kgolo mo e lego gore ga di sa le mo kotsing ya go nyelela.

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 87 2019/10/22 11:40:27

Ka ga dingwalwa tša tshedimošo go ya pele



A re ngwaleng Tshedimošo ye ntši ka go athekele ye e lego mabapi le dinkwe ke ntlha.

Ge o ngwala sengwalwa sa tshedimošo o swanetše go tseba ge eba seo o se ngwalago ke ntlha goba ke kgopolo.

Lebelela lenaneo le la diteng gomme o tšee sephetho sa gore ke ditaba dife tše di lego dintlha le gore ke dife tše di lego kgopolo. Ka morago o swaye kholomo ya maleba.

	Ntlha	Kgopolo
Ntlha		
Thutoditho ya dinkwe		
Mo di dulago		
Tšeo di se jago		
Meno a tšona		
Dinkwe ke dibopiwa tša go tšhoša		
Mehuta ye e fapanego ya dinkwe		





A re ngwaleng Bala temana ye.

Go se itšhidulle le go ja kudu ga go a re lokela. O swanetše go sepela bonnyane seripagare sa iri letšatši le lengwe le le lengwe. Go se itšhidulle go ka baka mathata a maswafo, mathata a pelo, go nona go feta. Ge o eja kudu o bile o sa itšhidulle o ka lwala kudu. Go bohlokwa go ja diprotheine, dikhabohaedrete le merogo letšatši le lengwe le le lengwe. Tšhokolete ga ya lokela go jewa gomme malekere le dinotšididi ga di a lokela meno a gago.

Thalela dipego ka moka tšeo e lego dintlha ka nnete.
Dira sediko go pego yeo e diretšwego gore e kwagale eke ke nnete eupša e le kgopolo. Ke ka lebaka la eng mongwadi a akareditše pego ye?



O nagana gore batho ka moka ba ka dumelelana le mongwadi? Ngwala mafoko a mabedi ao a bolelago seo o se naganago.



A re ngwaleng Kgetha phoofolo ya lešoka yeo e go kgahlišago kudu. Nyakišiša ka ga yona gomme o ngwale ka ga yona o šomiša dihlogo tše:

Pegokakaretšo (Mohlala: “Ditlou di hwetšagala kudu lešokeng.”)

HL_Gr5_Sepedi Lang_EB2_TH7.indd 88 2019/10/22 11:10:28



Dikhwalithi/Boleng (Mohlala: Di na le dipogo tše telele.")

Ditlwaelo le maitshwaro (Mohlala: "Ditlou di na le go phela ka sehlopha.")

Tšeo di jago (Mohlala: "Di ja matlakala.")



Fetola mantšu a a thaletšwego o šomiše mahlalošetšagotee a, ao a nepilego a bile a kgahliša eupša a na le tlhalošo ya go swana.

kgwahlile	nyaka	leloko	itlhakanye	go feta kotsi

Dinkwe ke maloko a magolo go feta a lešika la dikatse gomme di tsebega ka bogolo bja tšona. Dinkwe di phela di le noši. Di tiile gomme di tsoma bošego. Di sepela dimaele tše ntši gore di hwetše dinare, dikgama, dikolobe tša naga le diamuši tše dingwe tše kgolo. Dinkwe ka tlwaelo ga di ikopanye le batho, eupša tše di mmalwa di tle di be šoro gomme di hlasele batho.



Go tšwa mo go mantšu a ka fase kgetha lehlalošetšagotee legatong la lentšu le lengwe le le lengwe mo lenaneong. A ngwale lenaneong la mahlalošetšagotee. Ka morago kgetha malatodi a ona (mantšu ao a nago le ditlhalošo tša go fapana) gomme o a ngwale lenaneong la ka fase ga malatodi.

kakaretšo	praebete	tlwaelo	go se bonagale	monola	omile	nnyane	kgolo	ka pela	iketla	tiile	fokola

Lentšu	Lelatodi	Lehlalošetšagotee
tša bohle		
hwetšagala gohle		
thapile		
nnyane		
ka pela		
maatla		



HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TH7.indd 89 2019/10/22 11:40:29

Pego ya ditaba



A re ngwaleng

Hwetša athekele ya kuranta goba ya kgatišobaka ka ga se sengwe seo o nago le kgahlego ka sona, gomme o tle le sona sekolong. Botša bamphato gore athekele e mabapi le eng gomme o ba balele yona. Ka morago kgopela sehlopha gore ba go fe kelo ka dintlha tša go ama kakaretšo le tša go ama go bala.

Ngwala karata ya meputso ya barutwana ba bangwe sehlopheng sa gago.

KAKARETŠO		Gabotse go feta	Gabotse	O swanetše go hwetša thušo
Matseno	Go bolela gore athekele e mabapi le eng.			
Diteng	Tshedimošo ke ya maleba ebile e mabapi le athekele.			
	Ga a phamoge, o bolela ka hlogo			
Tlhagišo	O lebelela batheeletši			
	O bolela ka go kwagala ka boitshepo			
Go bala	O bala ka go thelela le go kwagala			
	O fela a lebelela godimo ge a dutše a bala			





A re baleng

Mpša ye e lego seruiwaratwa e letela mong wa yona gore ba ye gae



Amir Plume

Mošupologo, 2 Phato

India, Dhaka – Mpša ya seruiwaratwa e thuthille ka dinokeng tše tharo ya sepele dikilometra tše 13 gomme ya hlokomela ka ntle ga kgolego moo mong wa yona a hlahletšwego, kuranta e rile bjalo lehono.

Ge Sohrab Ali a swerwe, mpša ya gagwe e thuthile ka morago ga seketswana seo se mo išitšego ka thoko yela ga noka kgolegong, go rile bjalo kuranta ya Sungbad.

Raseketswana o lekile go tšhoša mpša gore e tšhabe ka go e tlaletša mašata eupša e ile ya tšwela pele go thutha. Kua kgolegong mpša e ile ya leta go fihla ge mong a tlogile kgolegong beke ka morago ga fao, ka la 21 Phato, kuranta e begile bjalo.

"Mpša e fela e lla ka ntle ga keiti, eupša e tla tswikinya mosela wa yona ka lethabo ka dinako tšohle ge e bona Ali mong wa yona a le ka thoko yela ya keiti ya kgolego," kuranta ya realo. Ali o file mpša yela seripagare sa dijo tša gagwe tša ka kgolegong. O be a dira bjalo ge a kgona.

Ali o be a swerwe ka phošo motseng wa gabo wa kgole, Nakia, mo tikologong ya Sheipur, ye e lego 130 km leboabodikela la Dkaha, kuranta ya re bjalo. Ge a lokolotšwe kgolegong o be a imologile.

Mpša, yeo leina la yona le sego la bolelwa e ile ya bogolo ka lethabo gomme ya latswa leoto la Ali ge a sepela a etšwa, monna yo a lokolotšwego yo a thabilego.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 90 2019/10/22 11:10:36



A re ngwaleng Na o nagana gore hlogo ya athekele ye e lokile. Efa lebaka.

_____

_____

Bala athekele ka lebelo go nyaka go tseba ka ga tshedimošo ye e latelago:

Mpša e ile ya rutha dinoka tše kae gore e kgone go ba le mong wa yona? _____

Mpša ye e sepetše dikilometara tše kae? _____

E letile mong wa yona nako ye kae ka ntle ga kgolego? _____

Athekele e ngwadilwe ka letšatši lefe? _____

Ke mang yo a ngwadilego athekele yeo? _____

Na o nagana gore mpša ye, e ka Afrika-Borwa goba ka nageng ye nngwe? Efa lebaka la karabo ya gago.

_____

Ke temana efe ye e akaretšago athekele ye go feta – temana ya mathomo goba ya mafelelo? Efa lebaka.

_____

Na seswantšho se thekga bjang seo athekele e lego mabapi le sona?

_____

Ke lentšu lefe ka fase leo le hlalošago go feta hlogo ye bohlokwa ya athekele? Ke ka lebaka la eng o realo?

potego	botshepegi	go ba le thušo	go loka

_____



A re ngwaleng Nyalanya dikafoko tša go la nngele le tša go la mmagoja.

hlokomela	ntšhitšwe kgolegong
ke mo išitše	išitše mosela wa yona ka mo le ka mo
lokolotšwe kgolegong	mo tšere ka seketswana
tswikintše mosela wa yona	kgole le toropokgolo
motse wa kgole	lebeletše gomme a letela mong wa yona



HL_Gr3_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 91 2019/10/22 11:40:37

Go ithuta go ngwala pego ya kuranta



A re ngwaleng

Mpša ya seruiwaratwa e letela mong wa yona gore ba ye gae

Hlogotaba

Mongwadi

Amir Plume

Mošupologo, 2 Phato

Letšatšikgwedi

Dhaka, India – Mpša ya seruiwaratwa e ruthile dinoka tše tharo, e sepetše dikilometara ta 13, ka morago e ile ya hlokomela ka ntle ga kgolego beke ka moka moo mong wa yona a bego a golegilwe, kuranta ya realo.

Ge Sohrab Ali a swarwa, mpša ya gagwe e ruthile ka morago ga seketswana seo se mo išitšego kgolegong ka thoko yela ga noka ya mathomo, gwa realo kuranta ya Independent Sungbad.

Raseketswana o lekile go tšhoša mpša gore e tloge ka go hlaba lešata, eupša e ile ya fela e rutha. Kua kgolegong mpša e letile go fihla mong wa yona a tloga kgolegong beke ka morago ga mowe, la ka 21 Phato, kuranta ya bega.

Setsopolwa

Se oketša kgahlego ya batho

"Mpša e fela e lla ka ntle ga keiti, eupša e tla tswikinya mosela wa yona ka lethabo ka dinako tšohle ge e bona Ali mong wa yona a le ka thoko yela ya keiti ya kgolego," kuranta ya realo. Ali o file mpša yela seripagare sa dijo tša gagwe tša ka kgolegong. O be a dira bjalo ge a kgona.

Ali o be a swerwe ka phošo motseng wa gabo wa kgole, Nakia, mo tikologong ya Sheipur, ye e lego 130 km leboabodikela la Dkaha, kuranta ya re bjalo. Ge a lokolotšwe kgolegong o be a imologile.

Mpša, yeo leina la yona le sego la bolelwa e ile ya bogolo ka lethabo gomme ya latswa leoto la Ali ge a sepela a etšwa, monna yo a lokolotšwego yo a thabilego.

Diteng

Lefelo la tiragalo
Temana ya mathomo
E tanya kgahlego ya mmadi.
E fa tshedimošo ye e lego bohlokwa go feta.
E tsebagatša hlogo.
E araba dipotšišo tša go felela ka: kae, neng, eng ka lebaka la eng, mang



A re ngwaleng

O ile go ngwala pego ya kuranta. Pego ye e mabapi le barutwana bao ba kgoboketšagao tšhelete go dira mešomo ye mebotse.

Lebelela ditshwayatshwayo tše di filwego mo godimo mo kanegelong ye e lego mabapi le mpša gomme o kgonthišiša gore pego ya gago e akaretša dikokwane tše di swanago. Feleletša kakaretšo ye e latelago.

Hlogotaba ye e gogago šedi ya mmadi gomme e akaretša kanegelo

Mothalongwadi ke mothalo woo o laetšago gore mongwadi wa athekele ke mang

Mothalofelo ke woo o go botšago gore kanegelo e thoma kae le gona e diragala kae

Diteng (tšeo gape di bitšwago mmele) tšeo di ngwadilwego ka mokgwa wa mmolelwa(motho wa boraro) di fa dintlha (go thomiwa ka tše bohlokwa), le dintlha tše di ngwadilwego e le dipego tše di kwegago, tše bonolo. (Ngwala mantšu a bohlokwa a diteng tša gago mo.)

Temana ye e nago le **setsopolwa** seo se dirago gore kanegelo e be ya mongtaba



HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 92 2019/10/22 11:10:38



A re ngwaleng





A re ngwaleng

Kopanya mafokonolo a, go hlama mafokofokwana.
Šomiša mantšu ao a lego ka mašakaneng.

Mpša ye e lego seruiwaratwa e ruthile go putla dinoka tše tharo. E be e nyaka go latela mong wa yona. (ka ge)

Raseketswana o lekile go tšhoša mpša gore e tšhabe. O be a sa nyake gore mpša e ba latele. (gobane)

Monna yoo o be a le ka kgolegong. O kgonne go fa mpša ya gagwe dijo. (le ge)



Mpša e be e bogola ka lethabo. Monna o tlogile kgolegong. (morago ga ge)

HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TH7.indd 93 2019/10/22 11:40:39

Go namela Table Mountain



A re boleleng

Na o kile wa namela Table Mountain goba wa bala ka ga Table Mountain? Na o kile wa namela koloyanatato? Ge go le bjalo botša sehlopha sa gago gore go be go le bjang. Le ge e le gore ga se wa ka wa namela Table Mountain, o nagana gore o be o ka kgona go bona eng o le ntlhorwaneng ya thaba?





A re boleleng

Bala pukwana ye e lego mabapi le Table Mountain.

Koloyanatato e tla go iša gona ntlhorwaneng ya Table Mountain mo nakong ya metsotso ye 5. Ge o sa le tseleng ya go ya godimo, o šetše o ekwa gore mo o yago go bjang. Botlase bjo bo thwethago bja koloyanatato bo go kgontšha gore o bone mathoko ka moka, go thoma mola o tlogilego thitong ya thaba.

Ge o šetše o fihlile godimodimo o tla ipshina ka go bogela mafelo ao a makatšago a motsemogolo wo o lego kua fase.

Dimela le Diphoofolo

Table Mountain e na le mehuta ya dimela tše di fapanego tše 1 460 ka palo gomme ebile ke Lefelo la Bohwa la Lefase. Tše dingwe tša dimela tša selegae di akaretša Cape Fynbos, e lego dimela tšeo di hwetšwago fela Kapa.

Mo godimo ga thaba go na le diphoofolo tše ntši. O kgona go bona mebutla, dinoko, dipela, mehuta ya dinoga le dirurubele tše ntši. Bophelo bja dinonyana bo akaretša ditheku tša mafego a mahubedu, dintšhu le ditshetlo.

Go sepela ka go hlahliwa

Go na le mesepelo ya go hlahliwa yeo e dirwago gabedi ka letšatši. Lefelo la go kopanela ka 10:00 le ka 12:00 ke Seteišene sa kua Godimo sa Dikoloyanatato. Mesepelo e tla go sepediša dikilimetara tše 2 go hlehla le bogodimo bja thaba. Go na le mafelo a mantši a go lebelelwa, mo o ka ipshinago ka go bogela mafelo a go gakgamatša a go swana le Cape Peninsula, Devil'sPeak, Table Bay, Sea Point le Clifton. O ka kgona go bona le Lion's Head le Robben Island.

Ditirelo

Kua ntlhohlong ya Table Mountain go na le restorante ya go itsholela le mabenkejana a dimonamonane fao o ka hwetšago dino, dijo tša phepobotse le go bogela mafelo.

Mabenkelesetšo a Morathotato

Shop at the top e hwetšagala mo go ngwakwana wa go agwa ka matlapa wo o agilwego godimo ga thaba. E na le dilo tše ntši tše o ka di rekago tšeo di nago le maswao a Table Mountain mo go tšona.

- Tshedimošo go baeti e a hwetšagala
- Diaparo le dimpho tša go ikgetha
- Filimi le ditempe di a hwetšagala

Dinako tša go bula tša Morathotato

Marega

Koloyana ya mathomo go namelela – 08:30
Koloyana ya mafelelo go namelela - 17:00
Koloyana ya mafelelo ya go boa – 18:00

Selemo

Koloyana ya mathomo go namelela – 08:00
Koloyana ya mafelelo go namelela - 20:30
Koloyana ya mafelelo ya go boa – 21:30

Koloyanatato e a tswalelwa ka matšatši a diphefo go thibela dikotsi.

Theko

	Go ya le go	
Mohuta	**Go namelela**	
boa		
fela		
Bagolo	R205	R105
Bana (ka tlase ga mengwaga ye18)	R100	R53
Bana (ka tlase ga mengwaga ye 4)	Mahala	
Mahala		
Batšofadi ba SA (mengwaga ye 60 le go feta)		
– Hle laetša ID (Ka Labohlano fela)	R95	R50
Baithuti – Hle tšweletša karata ya moithuti		
(Ka Labohlano fela)	R130	R68

Go hwetša tshedimošo ye nngwe gape ka ga kgogedi ye lebelela webesaete ya semmušo yaTable Mountain: www. tablemountain.net

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 94 2019/10/22 11:10:40



A re ngwaleng

Thala methalo o nyalanye mantšu ao a kotofaditšwego le ditlhalošo tša ona. Ngwala mantšu ao a kotofaditšwego ka pukuntšung ya gago.

ekwa tatso	go sepela ka go dikologa
thwetha	bophelo bja dimela
flora/dimedi	ntši
boati	laetša tsela
hlahla	go kgwatha gannyane wa iša molomong





A re ngwaleng

Bala temana gape gomme ka morago o arabe dipotšišo tše.

Thalela dipego tše o naganago gore ke dikgopolo. Ke eng seo o se lemogago mabapi le tshedimošo ye e filwego ka gare ga pukwana?

Ge o šetše o le ka gare ga koloyanatato, na o swanetše go ya ka mo le ka mo gore o kgone go bona mathoko ohle? Efa tlhalošo ya karabo ya gago.

Bolela dilo tše tharo tšeo di ka kgahlago moeti yo a etetšego Table Mountain.

Na Table Mountain e bonagala e le noši kua thoko? Efa lebaka.

Ke ka lebaka la eng Table Mountain e bulwa nako ye telele kudu selemo go feta marega?

Dinako tša go bula di laetša gore o ka ya godimo wa ya le fase ka morathotato goba o ka ya fela godimo. Ge e le gore o ya fela godimo, o nagana gore o ka boela fase bjang?

Ke ka nako efe ye o ka se namelego Table Mountain ka morathotato? Efa lebaka.

O ka kgona go reka diaparo lebenkeleng leo le lego ntlhorwaneng ya thaba. O nagana gore o ka kgona go reka diaparo tša mohuta wo lefelong le lengwe? Hlaloša karabo ya gago.

Le lengwe le mafelo ao a gogago šedi ao o ka kgonago go a bona o le ntlhorwaneng ya thaba ke Robben Island. Ngwala methalo ye mebedi yeo ka yona o laetšago se o se tsebago ka ga sehlakahlaka.

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 95 2019/10/22 11:40:41

Ka ga Table Mountain gape



O kgopetšwe go ngwala pego ka ga ketelo ya gago Table Mountain. Šomiša tshedimošo ye e lego ka pukwaneng, o ngwale pego ya gago.

Akaretša tshedimošo ye nngwe ye o naganago gore e bohlokwa. Sa mathomo rulaganya pego ka morago o e ngwale o šomiše dihlogo tše mo tlase. Kgopela mogwera wa gago a e bale a be a e swayaswaye pele o e ngwala ka bothakga mo sekgobeng sa mo tlase.

Efa pego ya gago hlogo. Kgetha ye nngwe ya tše di latelago goba itirele ya gago hlogo.

Ka ga Table Mountain
Dilo tše di kgahlago
Nako ya go bula le tefo





Sa mafelelo, ka mo lepokising, thala mmepe wa Afrika-Borwa o laetše gabotse moo Table Mountain e lego gona.



Arola mantšu a ka dinoko tša ona ka morago o phaphathe matsogo ge o a hlaboša.

Mohlala: mo/ra/tho/ta/to dinoko tše 5

thwethwa _____ boati _____

bohwa _____ tshedimošo _____

kgahlego _____ maswao _____



HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 96 2019/10/22 11:10:41



A re ngwaleng

Thalela maina, mahlaodi le mahlathi mo mafokong a. Ngwala gore ke mohuta mang wa leina, lehlaodi le lehlathi mo go lefoko le lengwe le le lengwe. Gopola, sekafoko ke sehlopha sa mantšu ao a se nago ledirifeledi.

Dimela tše ntši dibotse di hwetšwa Table Mountain.

Tafolatuku ye e lego godimo ga thaba ke dimaka/mehlolo ya lefase.

Table Mountain e hwetšwa Kapa-Bodikela.

Profense ya Kapa-Bodikela, ke profense ye e nago le dilo ntši tša go kgahliša.

Na o bona mošemane yo a tlogago thabeng?

Sekafoko sa leina ke sehlophantšu mo lefokong seo se šomago bjalo ka leina.

Mohlala: **Joseph** o tšwa toropong

Joseph ke leina.

Buti yo mogolo o tšwa toropong

Buti yo mogolo o ile toropong. (Buti yo mogolo ke sekafoko sa leina).

Sekafoko sa lehlaodi ke sehlophantšu mo lefokong seo se šomago bjalo ka lehlaodi.

Mohlala: Nina ke morutiši **yo mobotse**. (**yo mobotse** ke lehlaodi).

Nina ke morutiši yo motelele yo mobotse. (**yo motelele** yo mobotse ke sehlophantšu sa **lehlaodi**).

Sekafoko sa lehlathi ke sehlophantšu seo se šomago bjalo ka lehlathi mo lefokong.

Mohlala: Ke dula **toropong**. (toropong ke **lehlathi**).

Ke dula **toropong kgauswi le noka**. (Toropong kgauswi le noka ke sehlophantšu sa **lehlathi**.)



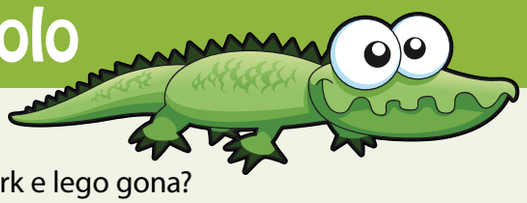
A re ngwaleng

Ngwalolla temana ye, o ngwale ditlhakakgolo mo go swanetšego.

table mountain e kua kapa-bodikela. o kgona go bona dinonyana tše di latelago mo thabeng: ditheku tša mafego a mahubedu, dintšhu gomme motho o kgona le go bona gape mafelo a a latelago: cape peninsula, devil's peak, table bay, sea point le clifton.

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 97 2019/10/22 11:40:43

Go ya Lešokeng la Diphoofolo





A re boleleng Na o tseba mo Kruger National Park e lego gona?

Na o kile wa ya Kruger National Park? Ge e le gore o a tšwa, botša sehlopha sa gago ka ga leeto leo. Bolela gore o dutše kampeng efe le gore o bone diphoofolo dife. Ge e le gore ga se wa ka wa ya Kruger National Park bolela gore ke ka lebaka la eng o nyaka go ya le gore o nyaka go bona diphoofolo tša mohuta mang.



A re baleng

Go sepela ka lešokeng la diphoofolo



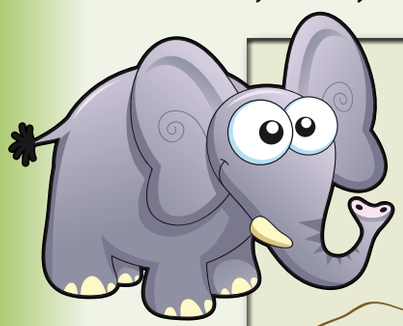
Go utolla Kruger National Park ka maoto go fapana le go hlehla ka sefatanaga. Narina Smith o tšere leeto la go hlehla le Olifants la matšatši a mararo gore a ipone a tsoga kgauswi le tšhukudu le dinobi(mohuta wa letšoba).

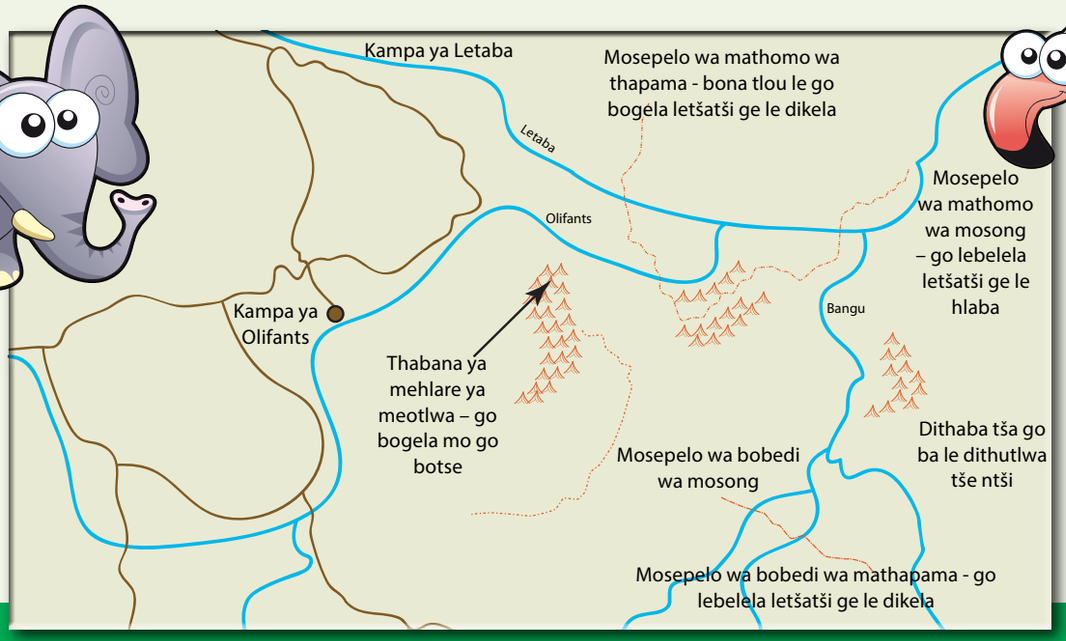
"Ke sethokgwa se sebotse. Ge e hlasela, o be ka morago ga yona," Nicol Coetzee a bolela ka go hebehebetša. Diphere tše seswai tša mahlo di kgotlotšwe ka morago ga yona. Tšhukudu ye tšhweu e fula bjang bjo botala. Yo mongwe le yo mongwe o eme a re tsi! Ke taba ye nngwe ge tšhukudu e feta e le dimetara tše tharo kgole le sefatanaga sa gago, eupša ge o e bogetše e fula bokgole bja dimetara tše hlano go tloga go wena gomme o se na tšhireletšo ya sefatanaga sa gago, maikutlo ke a mangwe. Gape, kgopolo ya gore o ka hlaselwa ke tšhukudu ya boima bja dikilogramo tše 2 500 e tšhoša kudu!

Lefase le ile la thothomela gomme lerole le ile la tupa ka morago ga tšhukudu. Ge bokgole gare ga rena le tšhukudu bo fokotšega yo mongwe le yo mongwe o ile a palelwa le ke go hema, gwa emiwa gwa re tsi!

Ge Nicol le Tsambok – bobedi bja bahlokomedi ba lešoka – ba ile ba goelela ba ba ba kgapha matsogo, tšhukudu e ile ya lemoga gore re batho, ya tšhoga ya ba ya tšhaba. Ke mohuta wa kopano yeo batho ba e dumago ba bilego ba e tšhoga ge ba sepela ka ditsejana sethokgweng.

Ditsejana tša sethokgweng ka Lešokeng la Diphoofolo la Kruger di fa batho sebaka sa mašego a mararo ba le noši ka sekgweng. Go na le mafelo a šupa, a tlhago ao a beetšwego gore go ka sepelwa go ona. Dikarolo tše gagolo ke tšeo batho ba sa yego go tšona. Lefelo le lengwe le le lengwe le na le kampa ya lona le le sego la maemo a godimo eupša go a iketlwa fao, gape go na le ditsela tše mmalwa tšeo di šomišwago fela ke sehlopha se sennyane sa bašomi ba go hlahla. Kampa ya Olifants ya Tsejana e mo leribeng la noka ya Olifants. Mesong pele letšatši le hlaba, o tsoša ke medumo ya ditšhukudu ge di šutša. Mosegare o kwa medumo ya dinonyana le ditsentsere gomme bošego o kwa go rora ga ditau.







HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 98 2019/10/22 11:10:41

Letšatšikgwedi:

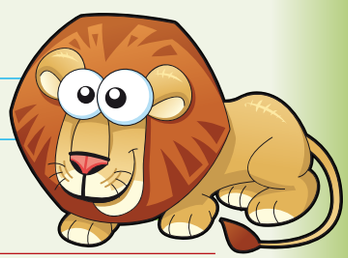




A re ngwaleng

Bala athekele ya kgatišobaka gape. Thalela karolo ya kanegelo ya athekele ka bohubedu. Ka morago thalela dintlha ka botalalerata.

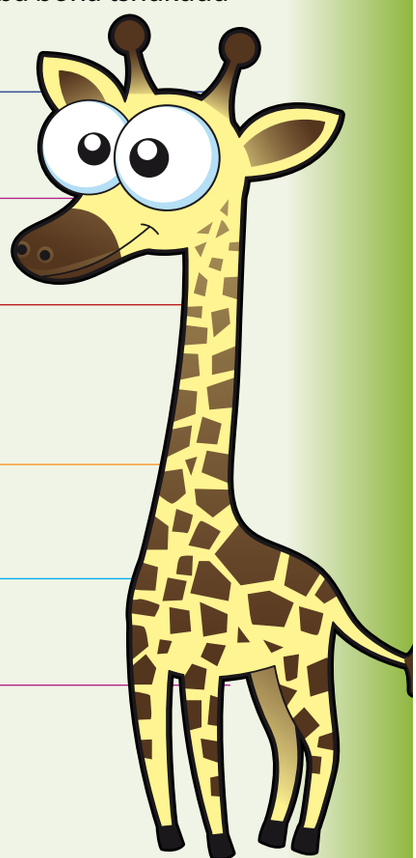
"Go sepela lešokeng" go na le ditlhalošo tše pedi. Tlhalošo ya mathomo e ra "go sepela ka sethokgweng ka maoto". Tlhalošo ya bobedi e ra gore "go boima go sepela ka tsejana yeo" Na o nagana gore go sepela mo ba go tšerego ga matšatši a mararo go be go le bonolo? Hlaloša karabo ya gago.



Lebelela mmepe. Na Narina o bone tšhukudu neng?

Ka mantšu a gago bolela gore go diregile eng ge ba bona tšhukudu.

Ke ka lebaka la eng o nagana gore batho ba ka kgahlega, gape ba ka tšhoga ge ba bona tšhukudu e ba hlasela? Wena o be o ka ikwa bjang?



Bahlokomedi ba lešoka ba dirile eng sa go tšhoša tšhukudu gore e tšhabe?

Na o nagana gore ba ka be ba dirile eng ge nkabe tšhukudu e se ya tšhaba?

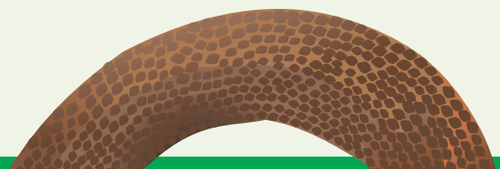
Lebelela mmepe.

Kampa ya bona e be e le kgauswi le dinoka dife tše tharo?

Lefelo le lebotse la go bona diphoofolo ke lefe?

Ba dirile kampa ya bona kae?

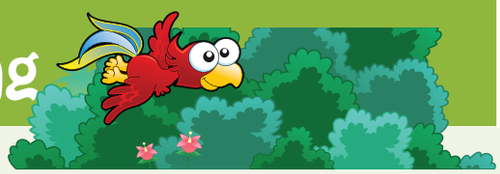






HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 99 2019/10/22 11:40:46

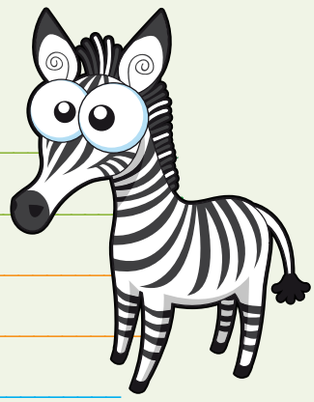
Ka ga tsejana ya sethokgweng





A re ngwaleng

O kgopetšwe go ngwala pego ka ga leeto la tsejana ya go sepela sethokgweng leo o le tšerego.
Ngwala pego ya gago ka tlase ga dihlogo tše:



PEGO

Tlhalošo ya lefelo leo le kampilego go lona _____

_____

Tiragalo ya ge le be le sepela _____

_____

Tlhalošo ya diphoofolo tše di bonwego _____

_____

Go lebelela la mafelelo _____

_____



A re ngwaleng

Thalela dikafoko tša mahlathi mafokong a a latelago.

Sekafoko sa lehlathi se bopiwa ka lebopi la lehlathi le mantšu a mangwe a go le latela ao a ka laetšago, mohlala, lehlathi la felo, la nako le la mokgwa.

Mohlala: Tšhukudu e hlasela ka pefelo.

"Ka pefelo" ke sekafoko sa lehlathi la mokgwa.

Baeti ba dutše ka tlase ga mohlare.

Bahlokomedi ba lešoka ba thala ditsejana ka pela gore batho ba kgone go sepela.

Baeti ba fihlile lešokeng e sa le ka masa.

Tšhukudu e hlasela ka pefelo.

Ba rile ba yo robala ka morago ga dijo tša mantšiboa.



A re ngwaleng

Ngwala mafoko ka go šomiša mantšu a, a tlhalošontši(pholisimi) ke gore mantšu a medumotshwano a go ba le ditlhalošo tša go fapana.

Tlhalošontši (pholisimi) ke lentšu la medumotshwano la go bitšwa go swana eupša le na le ditlhalošo tša go fapana.

hlogo _____

_____

hlogo _____

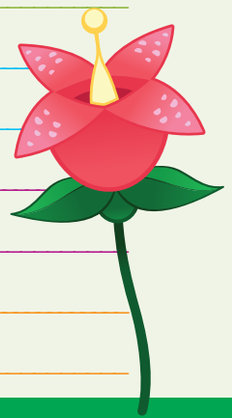
_____

letlakala _____

_____

letlakala _____

_____



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 100 2019/10/22 11:10:47

Letšatšikgwedi: _____



A re ngwaleng

Bolela gore mafoko a a latelago a ka medirišo efe go ye e latelago, modirišopego, modirišotaelo, modirišokgonego goba modirišogore.

O se ke wa sepela kgauswi le phiri. _____

Tswalela lebati pele ditšhwene di tabogela ka ngwakong.

_____

Ge nkabe ke kgwahlile ke be ke tla sepela le lena.

_____

Re sepetše leeto le letelele gore re bone naga gabotse. _____



A re ngwaleng

Na o sa gopola mantšu a medumotshwano?
Ngwala mafoko o šomiše mantšu a a latelago.

noka _____

noka _____

lema _____

lema _____

beka _____

beka _____

Modirišo ke eng?

Ke mokgwa wa go bolela maikutlo a gago mabapi le seo re se bolelago. Go na le medirišo ye meraro.

Re šomiša modirišopego ge re bolela dintlha.

Mohlala: Re feditše porotšeke ka nako.

Re šomiša modirišotaelo ge re laetša go fa taelo.

Mohlala: Sepela o yo robala.

Ge re laetša kganyogo, go gonona goba go šišinya. Lefoko la modirišogore gantši le latela lentšu le gore mo lefokong. Modirišogore ga o itaole. O laolwa ke medirišo ye mengwe.

Mohlala: Nna ke a ithuta gore ke atlege.

Tate o mo file tšhelete gore a reke dipuku.

Re mo kgopetše gore a ye le rena lešokeng la diphoofolo.



A re ngwaleng

Tšea gore o leloko la sehlopha sa go ngangišana sekolong sa lena. O kgopetšwe go ngangišana o emela pego ya go re: “Go bohlokwa go ba kua ntle lešokeng”. O tšea sephetho sa go thea polelo ya gago godimo ga athekele go thekga maemo a gago. Hlagiša ntlhakemo ya gago, eupša thoma ka go rulaganya polelo. Šomiša sekgoba se se lego ka fase.

_____

_____

_____

_____

_____

_____



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH7.indd 101 2019/10/22 11:40:48

Lenaneotekolo



KE KGONA GO		
bolela le sehlopha sa ka		
bala kanegelo		
araba dipotšišo tše di itšego tše di theilwego godimo ga kanegelo		
bontšha gore kanegelo ye ke mohuta ofe wa sengwalwa		
naganela pele gore tshedimošo e tla ba eng		
amanya tshedimošo le bophelo bja ka		
nyalanya mantšu le dikafoko tša dika le ditlhalošo tša tšona		
hlama mmepe wa monagano, go rulaganya le go ngwala ditsenywa tša pukutšatši		
šupa maina, mahlaodi le mahlathi mo mafokong		
bala lengwalo		
fa mabaka a dikarabo tša dipotšišo		
šupa phapano gare ga lengwalo la semmušo le la segwera		
nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona		
rulaganya le go ngwala lengwalo		
ngwala mašala sebakeng sa maina		
diragatša kanegelo		
araba dipotšišo ka ga baanegwa, morero le thulaganyo		
ntšha maikutlo		
fa kanegelo hlogo		
ngwala le go rulaganya lengwalo		
šomiša matlema/mabopi mo mafokong		
šomiša ditlhakakgolo		
arola mantšu ka dinoko tša ona		
ngwala kakaretšo ye nnyane ya kanegelo		
bolelela pele		
ngwala tshekatsheko ka go šomiša sebopego se se filwego		
šupa sediri le sedirwa sa lefoko		
ngwala mafoko ao a nago le kgetho ya lekgokasediri la maleba		
ngwala mafoko ka go šomiša makopanyi a go tšweletša peelano		
kgetha lentšu sebakeng sa sekafoko		
beakanya mantšu go ya ka tatelano ya alfabete		

bolela mabapi le hlogo		
bala kanegelo le faele ya dintlha		
araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga sengwalwa.		
bala ka lebelo gore o hwetše tshedimošo		
fa kgopolo le go fa mabaka a dikgopolo tša gagwe		
šupa ntlhakgolo le nepo ya athekele		
šupa ntlha le kgopolo		
araba dipotšišo tše di filwego		
fa tlhalošo ya dika		
ngwala pego ka go šomiša dihlogo tše di filwego		
šomiša polelo ya maleba		
fetolela malatodi go ba mahlalošetšagotee		
bala athekele ya kuranta le go e akaretša		
feleletša lenaneo la dintlha		
boledišana ka hlogo ya athekele ya kuranta		
gaša mahlo go pego ya kuranta, o hwetše tshedimošo ya nnete.		
šupa gore ke temana efe yeo e akaretšago pego kuranteng		
šupa kgokagano gare ga athekele le seswantšho		
nyalanya dikafoko le mantšu ao a nago le ditlhalošo tša ona		
kopanya mafokonolo go hlama mafokofokwana o šomiša makopanyi		
thala mmepe		
šupa leina, lehlaodi le lehlathi		
ngwalolla temana le go tsenya ditlhakakgolo		
arola mantšu go ya ka dinoko		

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH7.indd 102 2019/10/22 11:10:49

Diteng

Morero wa 8: Mehuta ye e fapanego ya go ngwala

Go akanya mafase
Kotara ya 4: Dibeke 5 - 6

113 Dipaesekele 104
Go bolela ka ga mehuta ye e fapanego ya dinamelwa.
Go phara ditlankana seswantšhong sa paesekela.
Go šupa tshedimošo ye bohlokwa.
Go bala athekele ya kuranta.
Go araba dipotšišo tše di amanago le athekele.
Go fa kgopolo ka mabaka.
Go feleletša mafoko ka go šomiša mantšu a gago.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.

114 Go ngwala ka ga go namela paesekele 106
Go ngwala temana ya go hlaloša.
Go šupa le go šomiša tlhaolo ka mahlaodi.
Go šomiša matlema le mabopi.
Go fetolela dipego gore di be dipotšišo.
Go šomiša mokgwa wa kganetšo.

115 Go ngwala ka ga go namela paesekele 108
Go bala mmepe wa Afrika-Borwa le go ahlaahla dintlha ka ga diprofense tša bona.
Go bala mmepe wa lefase le dintlha tše di lego pampiring ka ga dinaga tše di fapanego.
Go araba dipotšišo ka ga mmepe.
Go nyalanya diema le ditlhalošo tša tšona.

116 Go ngwala ga go hlaola 110
Go rulaganya le go ngwala ditemana tša go hlaloša ka ga selemo le marega.
Go nyalanya dika le ditlhalošo tša tšona.
Go ngwala mafoko ka go šomiša dika.
Go šupa dithabeina.
Go bea mantšu ka tatelano ya alfabete.
Go ngwala mafoko.

117 Mohuta wo mongwe wa paesekele 112
Go bolela ka ga ditlošabodutu le dikgahlego.
Go bala temana ka ga paesekela le go araba dipotšišo.
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.
Go araba dipotšišo ka ga temana.
Go ntšha maikutlo.
Go ngwala temana ya mafelelo e le go feleletša kanegelo.

118 Paesekele ya ka 114
Thala seswantšho sa paesekela.
Go ngwala ditemana tše pedi tša go hlaloša ka ga paesekela.
Go ngwala sereto ka go šomiša tshwantšhanyo le tshwantšhišo.
Go arola mantšu ka dinoko.

119 Mokgalabje wa lešaedi 116
Go boledišana ka ga seswantšho.
Go bala kanegelo le go araba dipotšišo.
Go hlagiša maikutlo.
Go fa temana hlogo.
Go ngwala temana ya go fetša.

120 Moanegwa wa ka 118
Go nyalanya mantšu le ditlhalošo tša ona.
Go beakanya le go ngwala kanegelo.

Ditaelo
Kotara 4: Dibeke 7 - 8

121 Hlama folaga ya go amogela 120
Go bolela ka ga go bala le go se latele ditaelo.
Go bala ditaelo tša go dira folaga ya go amogela.
Go araba dipotšišo ka ga ditaelo.
Go hlagiša maikutlo.
Go feleletša mafoko.

122 Go ngwala ditaelo 122
Go šupa malatodi.
Go ngwala ditaelo bjalo ka lenaneo.
Go šomiša modirišotaelo.
Go šupa dihlogo le meselana.
Go dira mafoko.
Go šomiša phetošo ya maina.
Go ngwala mafoko ka go šomiša madiri a maleba.

123 Go latela ditaelo 124
Go bala ditaelo tša go dira pheta ya Seegepeta.
Go bala ditaelo tša mokgwa wa go dira matapola ao a kgotlilwego.
Go šupa diphapano gare ga dingwalwa.
Go hwetša gore ke sefe sa dingwalwa tše tše pedi se se kwagalago ebile se efa mabaka.
Go hlagiša maikutlo
Go šupa nepo ya dingwalwa tša go laela.

124 Go ngwalolla ditaelo 126
Go ngwalolla ditaelo ka go šomiša mantšu a go swana le sa mathomo, ka morago, se se latelago.
Go nomora ditaelo le go šomiša ditaelo.
Go šupa dithabekutu le dithabenyana.
Go šupa dikafoko.
Go šupa mopeleto wa maleba wa mantšu.
Go ngwala mafoko.

125 Mmele wa gago wo mobotse 128
Go fa ditaelo tše di kwagalago.
Go ngwala dikgakollathuto tša go rulaganya ditaelo.
Go bala sengwalwa se se lego mabapi le ka mo mmele o šomago.
Go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga sengwalwa.
Go ngwala tshwantšhanyo.
Go hlagiša maikutlo.
Go ngwalolla tshedimošo ye e lego lenaneo la ditaelo tše di nomorilwego.

126 le 127 Go itokišetša go ngwala kanegelo
Go ahlaahla dikanegelo tša go fapana tše a ratago go di bala.
Go hlama mmepe wa monagano.
Go beakanya kanegelo.
Go ngwala kanegelo.



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH8 W113-116.indd 103 2019/10/22 11:41:58

Dipaesekele



A re boleleng

Na o na le paesekele?

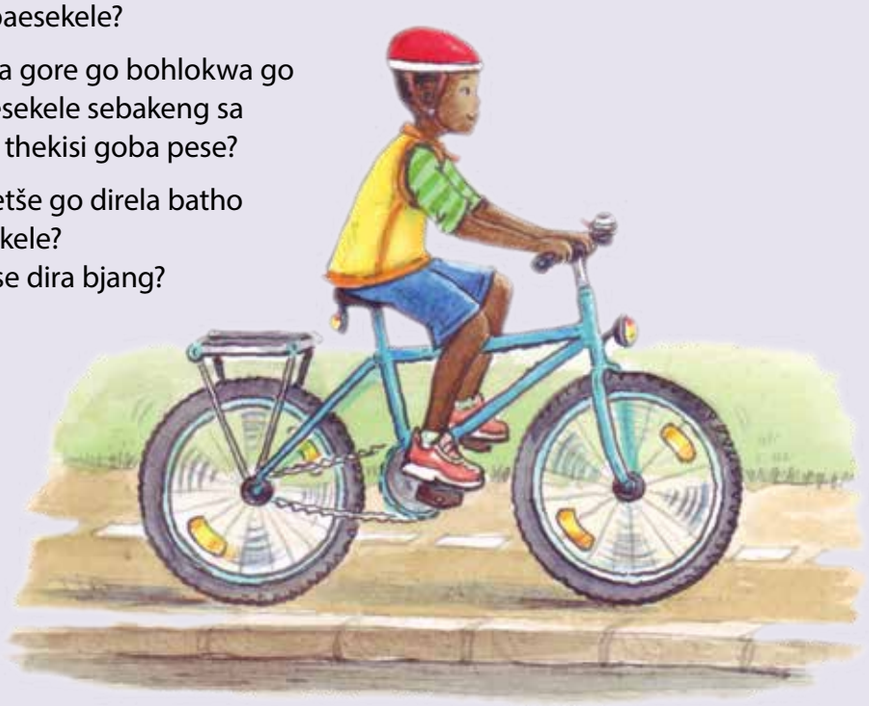
Na o nagana gore go bohlokwa go namela paesekele sebakeng sa sefatanaga, thekisi goba pese?

Na o nagana gore mmasepala o swanetše go direla batho gore go be bonolo go namela dipaesekele?

Na o nagana gore se ba ka se dira bjang?



A re baleng



Phara ditlankana mo seswantšhong se, ka mantšu a.

manki	paki ya go ba le dipanyapanyi
helmete	mabone
pele	tselathokwana

Re ka dira bjang gore go namela dipaesekele go bolokege? Swaya dintlha tše o naganago gore di bohlokwa. Monamela paesekele yo mongwe le yo mongwe o swanetše go:

_____ba le pele paesekeleng ya gagwe, _____ otlela mo go tselathokwana _____rwala helmete _____otlela ditsejaneng tše di kgethilwego _____se hlokomologe diroboto _____ba le mabone paesekeleng ya gagwe _____apara diaparo tša go panyapanya _____lokela dilo ka manking.

Bjale bala athekele ye ya kuranta

Rwala helmete ge o le tseleng

Mongwadi ke: Roy Mann

Dinyakišišo di laetša gore baotledi ba otlela go feta disentimetara tše 6 ba batametše boradipaesekele ba ba rwelego dihelmete go feta sebaka sa bao ba bego ba di rwala, ka lebaka la gore ba ba tšea gore ba na le maitemogelo. Banamedi ba dipaesekele ba basadi ba fiwa sekgala se segolo go feta sekgala sa ba banna.

Dinyakišišo di dirilwe ke mosaekholotši wa go tšwa MMR Motse-Kapa, yo a rego o dirile dinyakišišo tša gagwe a šomiša temošo ya bokgole goba bokgauswi. O lemogile gore ge a rwele helmete baotledi ba otlela kgauswi kudu le yena go feta ge a se a rwala helmete.

Baotledi ba nagana gore, "O tseba seo a se dirago, a ka se dire selo sa go makatša." Eupša seo se kotsi kudu, ka gore monamelapaesekele yo mongwe le yo mongwe o swanetše go rwala helmete.

Le ge baotledi ba difatanaga, ba be ba otlela gampe, baotledi ba dipese le ba ba otlelago dilori ba be ba otlela gampe go fetiša. Ba be ba sa fe monamelapaesekele sekgoba sa go otlela le gannyane.

Ge mosaekholotši a be a rwele wiki baotledi ba be ba nagana gore ke mosadi, ba mo fa sekgoba sa go feta ka disentimetara tše 12 sa go otlela.

Mosaekholotši o nyaka gore dinyakišišo tša gagwe di oketše temošo ya dikotsi tšeo banameladipaesekele ba lebanego le tšona. Banameladipaesekele ba bantši ba a gobala mo ditseleng tša Afrika-Borwa. Ditsebi di bea molato koketšegong ya dikgobalo godimo ga palo ye kgolo ya banameladipaesekele ba ba se nago maitemogelo, e le ge ba nyaka gore mebele e be gabotse.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W113-116.indd 104 2019/10/22 11:12:00

Go feta difatanaga go bonwa e le selo se kotsi kudu go banamedi ba dipaesekelee ka gore baotledi ka nako ye nngwe ga ba ba bone.

Mosaekholotši o rile ge nyakišišo ye e dira gore baotledi ba be le tlhokomelo go feta ka ga go otlela kgauswi le banameladipaesekele mo tseleng e tla ba taba ye botse. Le ge dinyakišišo tša gagwe di le gona banamedi ba dipaesekele bao ba rwalago dihelmete ba na le kgonagalo ye ntši ya go ba phološa thulanong le sefatanaga, gomme go phologa kotsi go ka ba bohlokwa go na le go amega kotsing.



A re ngwaleng Lebelela hlogo ya athekele ye. O bona e makatša? Efa lebaka.



_____.

Ke mang yo a dirilego dinyakišišo? _____.

O dirile dinyakišišo tšeo kae? _____.

O dirile dinyakišišo tšeo bjang? _____.

O dirile dinyakišišo tšeo ka lebaka la eng? _____.

Feleletša mafoko a ka go šomiša mantšu a gago.

Baotledi ba feta ba le kgauswi le banamedi ba dipaesekele ba ba _____.

Ba dira seo ka lebaka la gore ba nagana gore banamedi ba dipaesekele ba _____.

Baotledi ba fa sekgoba se segolo go _____.

_____ ba batamela banamedi ba dipaesekele go feta baotledi ba difatanaga.

Batho ba bantši ba thomile go namela dipaesekele go _____.

Banamedi ba dipaesekele ba ba rwalago dihelmete ba na le sebaka sa go _____.

O nagana gore banamedi ba dipaesekele ba swanetše go tlogela go rwala dihelmete? Efa lebaka.

_____.



A re ngwaleng Nyalanya lentšu leo le kotofaditšwego ka go la nngele le lentšu leo le nago le tlhalošo ya lentšu ye e nyakilego go swana le ya lona go ya le ka fao le šomišitšwego mo athekeleng. Khalara lentšu le o le kgethilego ka bohubedu.

dinyakišišo	boitekelo/ eksperimente	teko	diphatišišo	thuto
difatanaga	ditširogo	ditšhošetšo	dikoloi	go wela
makatšago	gabotse	thabišago	kganyogegago	kgotsišago
dithulano	dithapo	dikotsi	dikgohlano	dipeakanyo
kgole	mašemo	tselaphefo	paesekele	kgakala



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W1113-1161.indd 105 2019/10/22 11:42:01

Go ngwala ka ga go namela paesekele



A re ngwaleng

Ngwala temana yeo ka yona o hlalošago paesekele ye o tla ratago go e reka. Sa pele beakanya temana ya gago.

Go o nyaka o ka no šomiša tše dingwe tša dikafoko tše tša go hlaloša.

bohubedu ka methalo ye mepinki
go phadima
silibera

maotwana a masomaso
manakana a maphepholo a go phadima
pele ye talalerata ya go phadima

disepaeke tša silibera tša
diterapa tša





A re ngwaleng

Bala temana ye ka morago o thalele mahlaodi ka moka. Mosetsana yo monnyane o nametše paesekele a theogela fase ka paesekele ya gagwe ye mpsha ya go phadima. O e hweditše e le mpho ya matswalo a gagwe. O be a na le moriri wo motelele wo motsotho wa go tšhophagana, wo o bego o phaphamala mo phefong ye e fokago ka lebelo. Sa mathomo o bone kgomo ya sethole ya mohuta wa Senguni, ka morago ga moo o bone nku ye tšhweu, ya boya bjo bontši. Lebala le be le tletše matšoba a maserolane. Leetwana la gagwe ka paesekele le ile la fela. A letšatši le lebose bathong!

Bjale šomiša a mahlano a mahlaodi a, mo mafokong a gago.



HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TH8 W113-116.indd 106 2019/10/22 11:12:02

Feleletša mafoko a, ka go kgetha lentšu la maleba go ao a lego ka mašakaneng.


A re ngwaleng

Gabotse ke be ke nyaka paesekele (ye/e) khubedu e le mpho ya matswalo a ka eupša ba mphile ya mmala (wo/o) motalalerata. Paesekele (tšeo/yeo) e be e le ya Raleigh. Raleigh e tloga e le mohuta wa paesekele (wo/o) mobotse kudu.
Na o na le dinaletšana (tše/ye) dingwe (tše/ye) o ka (e/di) mamaretšago mo go yona? Naledi (tša/ya) yona e wele.


A re ngwaleng

Fetola dipego tše di be dipotšišo ka go šomiša mantšu ao a lego ka mašakaneng.

Paesekele ye talalerata ye e lego ya mosetsana wa moriri wo motsotho wa go tshophagana. (mang)

O be a nyaka dinaletšana tša go tlaleletša gore a di mamaretše mo go paesekele ya gagwe. (ka lebaka la eng)



Ke tla hwetša paesekele ya mmala wa silibera e le mpho ya ka ya matswalo. (eng)

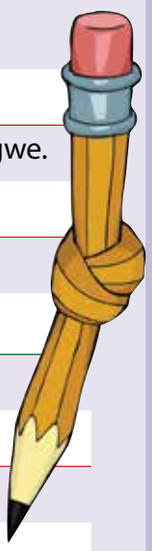
Ke tla hwetša paesekele ge ke fetša mengwaga ye lesometee. (neng)

Ke tlile go namela paesekele ya ka ye mpsha mo motheogeng. (kae)


A re ngwaleng

Fetola mafoko a a latelago gore a be ka kganetšo.

O tla wa mo paesekeleng ya gago ge o ka putla mmila ka lebelo.



O tla lla ge a ka hwetša paesekele ya mmala wo motalalerata e le mpho ya matswalo a gagwe.

Ka moka le swanetše go yo otlela kua kgole le motse.

O na le pele (bell) ka fao o tla kgona go lemoša batho ge a etla.

Pula e a na ka fao re **swanetše** go dula ka gae.

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTS W1143 1146.indd 107 2019/10/22 11:42:02

Go ngwala ka ga go namela paesekele



A re boleleng

Lebelela mmepe wa Afrika-Borwa. Boledišana le sehlopha sa gago ka ga profense ya lena. Bolelang ka ga maina a ditoropo a profense ya lena, klaemete ya profense le dilo tše kgolo tše di gogago šedi.



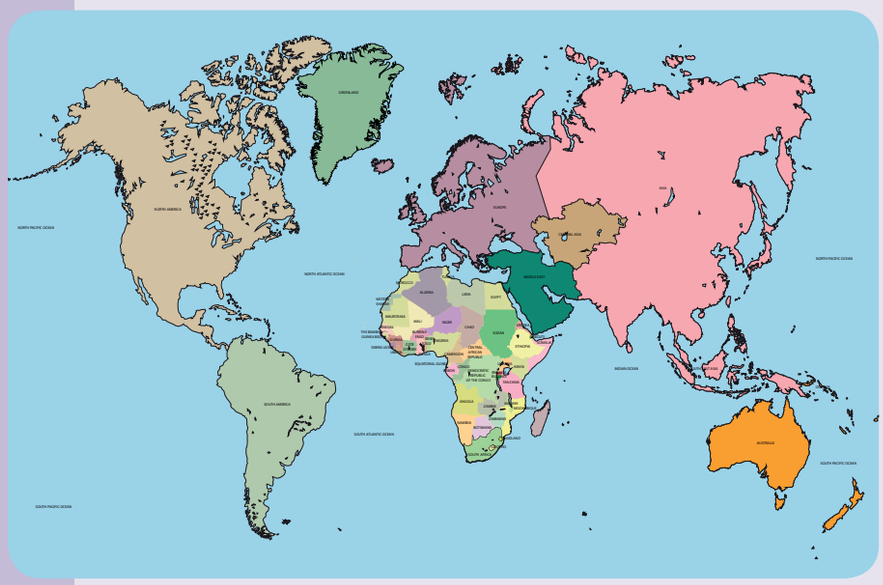






A re baleng

Bjale lebelela mmepe wa lefase.



Leina la naga	Badudi ka dimilione	ka km.
Afrika-Borwa	50,59	1 221 037
Zimbabwe	12,97	390 757
Malawi	14,39	118 484
Mozambique	23,70	801 590
Algeria	37,90	2 381 741
Egepeta	83,67	1 002 000
Nigeria	162,5	923768
Uganda	34,13	241550
Argentina	40,12	2 780 400
Tšhaena	1,344 bilione	9 706 961
Hong Kong	7,18	1 104
Brazil	201,03	8 514 877
Dinaga-Kopano	313,9	9 629 091
Australia	22,32	7 692 024
New Zealand	4,48	270 467
United Kingdom	62,74	242 900

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W1113-1161.indd 108 2019/10/22 11:12:04

Letšatšikgwedi: _____





A re ngwaleng **Lebelela mmepe wa Afrika-Borwa**

Go na le diprofense tše kae ka Afrika-Borwa? _____

Leina la profense ya geno ke lefe? _____

Leina la motsemogolo wa profense ya lena ke lefe? _____

Ke diprofense dife tše di lego kgauswi le lewatle? _____

Na go na le dinoka profenseng ya geno. Efa maina a tšona. _____

Ke dilo dife ka profenseng ya lena tše di tanyago šedi ka tša boeti?

Bjale lebelela mmepe le dipalopalo tše dingwe tša dinaga tša lefase.



Ke naga efe ye e nago le badudi ba bantši go feta? _____

Na Egepeta e na le badudi ba bantši go feta goba ba bannyane go feta ge o e bapaetša le Hong Kong? _____

Badudi ba Dinaga-Kopano ba feta badudi ba Afrika-Borwa ka bokae?

_____

Ke naga efe ye e lego ye nnyane go feta? _____

Na Malawi ke ye kgolo go feta goba ye nnyane go feta ge e bapetšwa le United Kingdom? _____



Ke naga efe ye e lego kgauswi go feta le Afrika-Borwa? _____

Ke naga efe ye e lego kgole go feta le Afrika-Borwa? _____

Ke naga efe ye e lego kgauswi go feta le Dinaga-Kopano? _____

Ke dinaga dife tše o naganago gore di tonya go feta? _____

Ke dinaga dife tše o naganago gore di fiša go feta? _____



A re ngwaleng Nyalanya diema tše tša sebjalebjale le ditlhalošo tša tšona.

Go tšea motse ka moka go godiša ngwana.	Mathata a tlela mang le mang ka nako efe goba efe.
Pula ga e nele tlhaka ya ntlo e tee fela.	Se go bonalago go le bothata go se fihlelela bophelong bja nnete, e tle e be sona se sekaone go feta.
Moba o bose kudu mo dinokong.	Ga se bohlale go kitimela go dira selo o se wa nagana kudu ka ga sona.
Ke setlaela fela se se hlotletšago go iša ga meetse ka maoto a mabedi.	Ge o sa šomiše tsebo ye o nago le yona, o ka se letele go buna se sengwe ka yona.
Tsebo e swana le tšhengwana: ge e sa hlagolelwe, e ka se bunwe.	Motho yo mongwe le yo mongwe mo motseng o swanetše go ba le maikarabelo a go thuša go godiša ngwana.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W113-146.indd 109 2019/10/22 11:42:05

Go ngwala ga go hlaola



A re ngwaleng

O ile go ngwala ditemana tša go hlaloša ka ga dihla tše pedi: selemo le marega. Pele o di ngwala, o swanetše o di beakanye. Go ye nngwe le ye nngwe, ngwala matlhaloši ka bontši bjo o ka bo naganago.

Gape leka go šomiša bonnyane tshwantšhišo goba tshwantšhanyo mo go ditlhalošo tša gago.



A re ngwaleng

Go beakanya



Selemo

Marega





A re ngwaleng

Nyalanya dika tše le ditlhalošo tša tšona.

Go ba le pelo		Go thabiša pelo ka ga sejo se sebose goba taba ya go thabiša ka morago ga taba ye mpe.
Go kgaoga pelo		Go šokwa.
Go hlatswa pelo		Go ikgotsofatša.
Go kgoka pelo		Go kgotlelela.
Go kgebiša pelo		Go se itlwaetše go duma.



HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TTS W113-116.indd 110 2019/10/22 11:12:06



Kgetha tše tharo tša dika tša ka godimo gomme o ngwale mafoko ka se sengwe le se sengwe go laetša gore o kwešiša ditlhalošo tša tšona.



A re ngwaleng

Thalela dikafoko tša leina mo lefokong le lengwe le le lengwe gomme o bolele ge eba ke sediri goba sedirwa mo lefokong.

Sekafoko sa leina ke sehlopha sa mantšu seo se sa kgonego go ikemela ka bosona fela se kgona go ba sediri goba sedirwa sa lefoko.

Mosadi yo mokopana o re file dijo.

Bana ba bannyane ba fihlile gae ba swere dilo tše ba di thopilego diphadišanong.

Ngwana yo bohlale o ithuta mmetse letšatši le lengwe le le lengwe.

Motho yo a bolelago ka ga Tšhaena o tseba se a se bolelago.



Mdi. Makwela yo a rutago sekolong sa Praemari sa Mamabolo o tseba go šoma le bana ba bannyane.

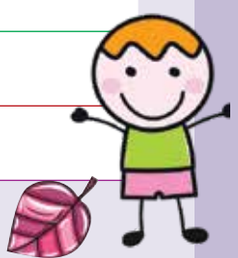


A re ngwaleng

Ngwala mantšu a, ka tatelano ya maleba ya alfabete gomme ka morago o ngwale mafoko ka go šomiša a mabedi a mantšu ao.

tlwaela tlwaelo tlala tlema tlou





HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTS W113-146.indd 111 2019/10/22 11:42:06

Mohuta wo mongwe wa paesekele



A re boleleng

Na o tle o kwe o tennwe?
O dira eng ge o tennwe?
O dira eng go fediša go dula o tennwe?

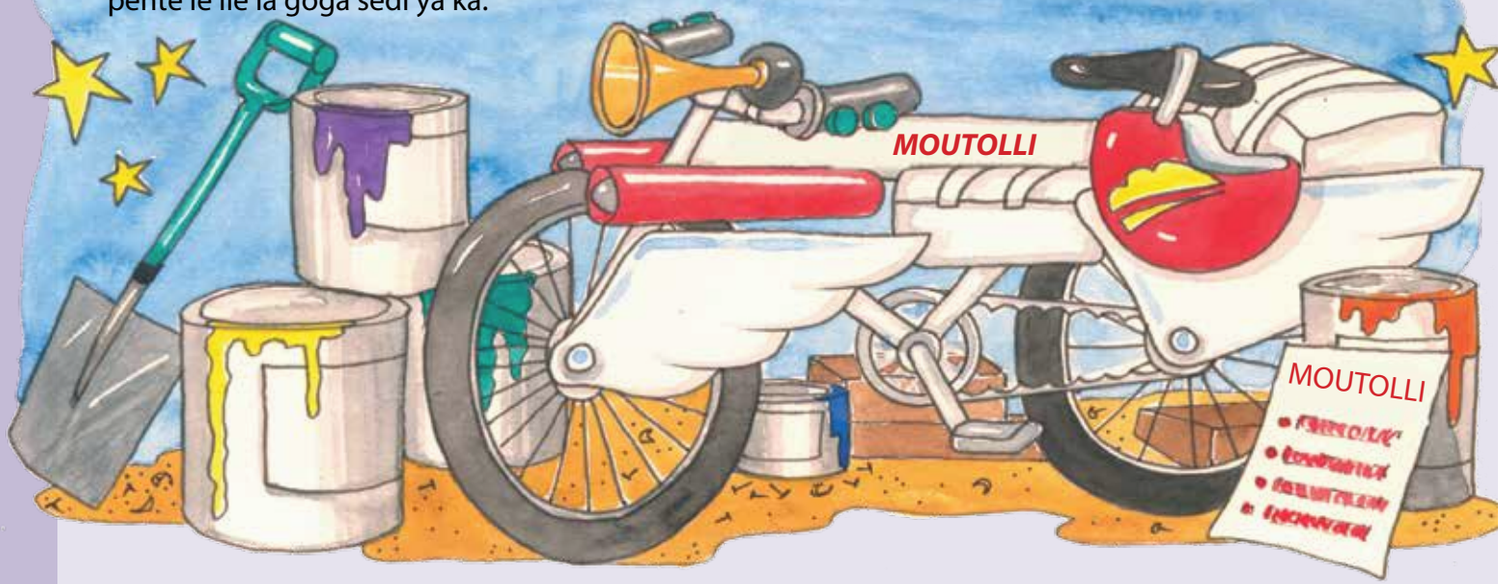
Botša sehlopha sa gago gore o na le ditlošabodutu tša mohuta mang le gore dikgahlego tša gago ke eng.





A re baleng Bjale lebelela mmepe wa lefase.

Ke be ke na le mengwaga ye lesometee ge ke e bona la mathomo ka **karatšheng ya go se šomišwe** ya lerole ya kgale. E be e le selo se se ilego go fetola bophelo bja ka bja go leša bodutu. Mma o be a mpotša letšatši le le lengwe le le lengwe gore nka se lewe ke bodutu ge nka leka ka maatla gore ke be le kgahlego go dilo. Ka nako, ge ke bula dipuku tša morutiši wa ka yo a sa tsebego gore **a direng**, a mphile tšona ka kholofelo ya go **thibolla** mohutana wa kgahlego go nna, ke ile ka nagana gore go lewa ke bodutu mo, go ka se be bjalo go ya go ile. Ka morago ga karatšhe go be go na le paesekele. Mantšu a mahubedu a go kganya ka tlase ga sala a be a balega ka tsela ye: MOUTOLLI. Paesekele e be e kganya ka bošweu gomme e na le dikonopi tše ntši tša go makatša mo manakaneng. Leswao la go bonala gabotse le le **hlomilwego** godimo ga thini ya pente le ile la goga šedi ya ka.



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W1117-120.indd 112 2019/10/22 11:12:13



MOUTOLLI

Paesekele ye ke moswananoši ka diporiki, sa mathomo o e nyaka ka nako ya maemo a tšhoganyetšo: mohlala, manakaneng (a paesekele), ka tlase ga sala, mo tselanathokwaneng, godimo mohlareng . . .

Go na le dibopego tše ntši:

- Mafego a sa phuthulogego(a mabedi morago, a mabedi pele)
- Mesebe (ye ga e bolaye, e no ba le dikolo tša go nkga ka gare ga tšona)
- Lenakana (ge tsela e na le mekoti; go wela)
- Nakana ya sefatanaga le difounu tša ditsebe (dilo tša go meta bogolo bja lešata)
- Mekotlana ya moya le helmete ya go thibela go wa
- Dikobo le mesamelo (tša maeto a bošego)
- Dinamoneiti le khoukhou ya go fiša (ye e bolokegilego ka gare ga ditšhelo (tše di bolokilwego ka ditšhelong mo (tlhakong/foreiming)
- Sebaledi sa ka potleng, pukutšatši le puku ya go thalathala
- Pharašutu
- Poraše ya meno le sešepe sa meno.

ELA HLOKO: O se ke wa šomiša sefe goba sefe sa dibopego tše di kgethilwego ka ntle le ge o tseba gore ke tša go dira eng.

Emily Labran (mengwaga 10) amantšwe



A re ngwaleng

Thala methalo go nyalanya mantšu a ka go la nngele le ditlhalošo tša ona ka go la mmagoja.

mpsha		kelo sa go meta lešata
hlobogilwe		dibetša
ntšha dihlase		thekgilwe
moswananoši		mesebo
ga e šomišwe		tšweletša
itlhoboga		e sa šomišwego
bonoši		ikgetha



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W1417-1201.indd 113 2019/10/22 11:42:15

Paesekele ya ka



A re thaleng

Mo sekgobeng se sa mo tlase thala seswantšho sa paesekele ye o dumago go ka ba le yona.





A re ngwaleng

Bjale ngwala ditemana tše pedi tša go hlaloša ka ga paesekele ya gago.



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W4147 420.indd 114 2019/10/22 11:12:16

Tshwantšhanyo ke sekapolelo se se swantšhanyago goba seo se bapišago selo se le sela ka lebaka la go nyaka go swana ka dika. Re šomiša mantšu a go swana le, **bjalo ka** le **swana le**.
Mohlala: Boati o rata maswi bjalo ka katse.
Tshwantšhišo e bapetša dilo tše pedi ka ntle le go šomiša bjalo ka goba swana le. Yona e re selo se, se bitšwa ka sela.
Mohlala: Monna ke tau.



A re ngwaleng

Ngwala sereto sa go itlhamela ka ga Afrika-Borwa, o šomiše tshwatšhanyo le tshwantšhišo.

Thoma ka go nagana ka ga ditshwantšhanyo le ditshwantšhišo tše o ka di šomišago ka ga Afrika-Borwa. Šomiša mantšu a go šalwa morago ke: "bjalo ka", goba leina la go latelwa ke "ke".
Kgetha mantšu go tšwa lenaneong la ka tlase, gomme o a ngwale ka go kholomo ya gare.

thelela bjalo ka
kgang bjalo ka
homotše bjalo ka
fiša bjalo ka
golola bjalo ka



Mo go kholomo ya boraro ngwala maina a go feleletša tshwantšhanyo. Kgetha go tšwa lenaneong le goba o šomiše dikgopolo tša gago.

mollo
nku
mogolodi
mogokolodi
hlapi
katse
pudi



Ka go kholomo ya mathomo ngwala lentšu leo
le bapetšwago. Kgetha go tšwa go lenaneo goba šomiša dikgopolo tša gago.

monna
mošemane
ngwana
sekepe
boati
mosadi



Afrika-Borwa e		
fiša bjalo ka Ke	bolo ya letšatši katse	leganateng la lešabašaba



A re ngwaleng

Arola mantšu a go ya ka dinoko tša ona gomme o phaphathe matsogo ge o bitša lentšu le lengwe le le lengwe.

Mohlala: ma/tla/ka/di/be: dinoko tše hlano.

profense _____ theilwe _____

Mpumalanga _____ Soweto _____

Gauteng _____ Limpopo _____



HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTS W1417-120.indd 115 2019/10/22 11:42:17

Mokgalabje wa lešaedi



A re boleleng

Lebelela seswantšho se gomme o bolele ka ga sona sehlopheng sa lena.

A re ngwaleng

Mna. Tlhafi e be e le monna wa go ba le maledu a mantši. Sefahlego sa gagwe ka moka, ka ntle le phatla le mahlo le nko se be se tletše maledu a mantši. Moriri wo o lego mo sefahlegong sa Mna. Tlhafi o be o sa gole o le boleta o bile o patlame bjale ka ge o tle o be bjalo mo go banna ba nago le maledu a mantši. O gola ka dithorwana tšeo di kgomaretšego di rile thwi bjalo ka boditsi bja poraše ya go gohla manala. Mna. Tlhafi o be a hlapa sefahlego sa gagwe sa go tlala meriri gakae?

Karabo ke LEGATEE, ke ra le ka Lamorena.

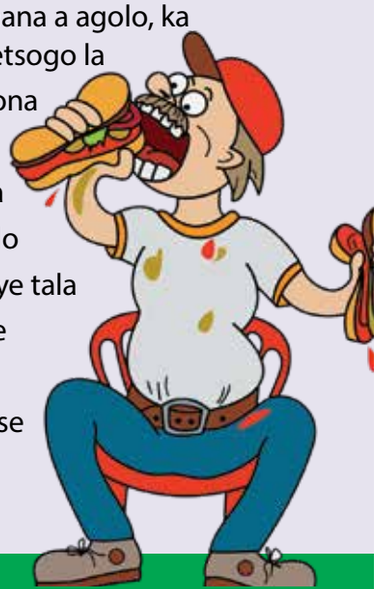
Ditedu tša ditšhila

Bjale ka ge o tseba, sefahlego se se tlwaelegilego sa go se be le maledu sa go swana le sa gago goba
sa ka se no ba le **dipatso** tša ditšhila ge se sa hlapiwe ka mehla gomme ga go na selo sa go šišimiša bjalo ka sona.

Eupša sefahlego sa boya ke taba ye e sa swanego le tše dingwe ditaba. Dilo di kgomarela mo maledung, gagolo dijo. Dilo tša go swana le moro di kgona go sobelela ka gare ga maledu gomme tša dula gona moo.

Nna le wena ge re šoma ka tlhokomelo re ka ja dijo tša rena ka ntle le go wišetša dijo mo gohle, ka ntle le go phara dijo difahlegong tša rena. Eupša lebelela ka tlhokomelo, ka moso ge o bona monna wa go tlala maledu a eja dijo tša gagwe tša letena o tla lemoga gore le ge a ka bula molomo ka maatla, ga go kgonagale gore a lokele dijo, le ge e le ka lehwana le tee ka ganong ka ntle le gore tše dingwe di šalele mo ntšhuthung ya maledu.

Mna. Tlhafi o be a sa itshwenye ka go bula molomo ge a eja. Ka lebaka leo (gape ka gore ga a ke a hlapa), go no dula go na le makgolokgolo a marathana a dijo tša kgale tšeo di kgomaretšego mo maledung a a lego mo sefahlegong sa gagwe. Le ge go le bjalo e be e se marathana a agolo, ka gore o be a tlwaetše go a phumola ka bomorago bja seatla sa gagwe goba ka letsogo la hempe ya gagwe ge a dutše a eja. Eupša ge o ka lebelela ka tlhokomelo o ka kgona go bona marathana a mannyane a dilo ka moka tša go šišimiša tšeo Mna.



Tlhafi a bego a rata go di ja. Ge o ka tloga o lebelela o le kgauswi go a kgonagala gore o ka bona dilo tše kgolo tšeo a paletšwego ke go di tloša ge a iphumola, dilo tšeo di bego di le gona mowe, nako ya dikgwedikgwedi, tša go swana le tshese ye tala le dikhonofoleikisi tša mouta tša kgale goba le disaratine tša ka tshitswaneng tše sesane tše telele.

Seo ke lekago go go botša sona ke gore Mna. Tlhafi e be e le mokgalabje wa go se ithate. E be e le motho wa go šišimiša, bjalo ka ge o tla lemoga seo e se kgale.

Mongwadi ke Roald Dahl (e amantšwe)

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W1117-120.indd 116 2019/10/22 11:12:18



A re ngwaleng Bala kanegelo gape ka morago o arabe dipotšišo.

Efa temana ye hlogo.

Mongwadi wa kanegelo, o theile moanegwa wa gagwe Mna. Tlhafi. Ka mantšu a gago, bolela gore o nagana gore tlhafi ke eng.

O nagana gore Mna. Tlhafi o tloga a hlwekile le gona o hlokomela mmele wa gagwe? Efa lebaka.

Go diragala eng ge batho ba go ba le maledu a ntšhuthu ba eja?

O nagana gore go diragala eng ka marathana a dijo tšeo di kgomarelago mo maledung a Mna. Tlhafi?

Mna. Tlhafi o be a sa ke a phumula sefahlego sa gagwe ka sebiete. O be a šomiša eng sebakeng sa sebiete?

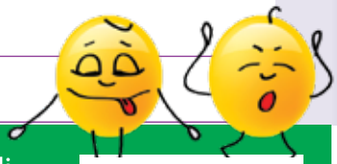
Na o nagana gore mongwadi o rata Mna. Tlhafi? Efa lebaka.



O ka rata go dula ka ntlong ya Mna. Tlhafi? Efa lebaka.



Mongwadi o re botša gore Mna. Tlhafi o dira selo se sengwe se sebe. Ngwala temana fao o hlalošago selo se sebe seo Mna. Tlhafi a ka bego a se dirile.



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W1417-420.indd 417 2019/10/22 11:42:19

Moanegwa wa ka



Nyalanya mantšu ao a lego ka go la nngele le mantšu goba dikafoko tše di lego ka go la mmagoja. Ngwala mantšu ao a kotofaditšwego ka pukuntšung ya gago.

ntšhuthu		di bonala mo go bodilego
diboko		botala bja go laetša go senyega
mouta		se a redimoša
thelela		setsekana sa dijo
marathana		dilo tša go kgobokana ka bontši





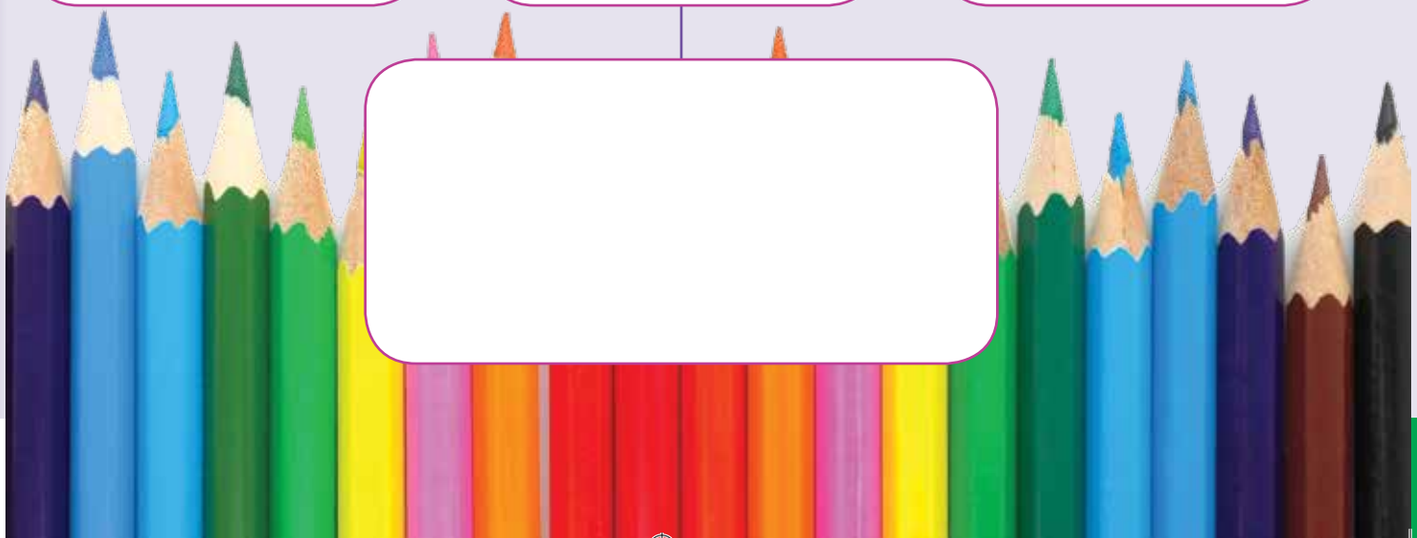
O ile go ngwala kanegelo ya gago ka ga motho yo mongwe yo o mo tsebago goba motho yo o inaganelago yena. Kanegelo ya gago e swanetše go ba le bonnyane ditemana tše nne.

Sa pele beakanya kanegelo ya gago ka go šomiša mmepe wo wa monagano.





Moanegwa wa ka



HL_Gr5_SepediTxtbg_BK2_THS W117-120in.dd 118 2019/10/22 11:12:20



A re ngwaleng

Bjale, ngwala kanegelo ya gago. Ge o e ngwadile, kgopela mogwera wa gago gore a e bale gomme a go thuše go e rulaganya.







HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TTS W1117-120.indd 119 2019/10/22 11:42:22

Hlama folaga ya go amogela



A re boleleng

Na o kile wa ka wa reka selo se o bego o nyaka go se dira gomme wa tšea sephetho sa go se latele ditaelo? Botša bamphato gore e be e le eng le gore go diregile eng. Na selo seo o bego o se nyaka se tšweletše go ya le ka fao o bego o nyaka ka gona?



A re baleng

O kwele gore mosetsana yo mofsa o tla ka phapošing ya lena. Ka moka ga lena le kwane go mo direla folaga ya go mo amogela. Latela ditaelo tše.

Sa mathomo dira tshwantšho ka mebala le mahuto.

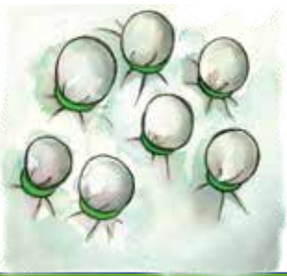
O swanetše go ba le:



- mebala ya go fapana ya tae ya mašela (tae ya meetse a go tonya)
- mapantana a raba
- ditlelafo tša raba
- dimabolo
- meetse a pompo
- setseka sa lešela le lešweu la bogolo bja sekweremetara se 1
- thapo
- mebala ye e fapanego ya diswai tša seruri
- seteipolara le diseteipolo

Se o swanetšego go se dira:

Bofa lešela la gago go ya ka paterone ye o e nyakago. Lebelela dipaterone mothalong wa mathomo wa diswantšho. Mothalo wa bobedi o go laetša ka fao o dirago dipaterone tšeo.

		
fišwa ke letšatši	methalo	didiko
		
mmabolo le mapantana a raba a mmalwa	mapantana a raba fela	dimabolo le lepantana le tee la raba wo mongwe le wo mongwe

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W121-124.indd 120 2019/10/22 11:12:26

Tswaka tae go ya ka ditaelo. Apara ditlelafo tša raba go šireletša diatla tša gago, ka ge tae e ka senya letlalo la gago. Latela dikeletšo tša **polokego**.

Bea setsekana sa lešela ka gare metsotso ye bonnyane 20.

Ge lešela le ka dula ka gare ga tae nako ye telele, le tlo ba le leso go feta gomme mmala wowe o tla tiba. Tloša lešela mo taeng gomme o le tšokotše ka meetseng a go tonya a elago go fihla ge meetse a dula a hlwekile. Ka tlhokomelo tloša diraba tša go bofa le memabolo gore o bone moakanyetšo (tisaene) wa gago.

Ga go na meakanyetšo ye mebedi ye e ka swanago! O tla hwetša ditlamorago tša go fapana ka **go hlakanya** mekgwa ye e fapanego.

Bjale ngwala molaetša

O nyaka go ngwala molaetša wo. "O amogelegile ka phapošing ya rena". Ngwala tlhaka e tee ya molaetša mo go sekwere sa gago. Šomiša dipene tša go direla mmala sa ruri o ngwale ditlhaka.

Dira lemeno la sentimetara e 1 bogodimong bja sekwereng sa gago. Le sware mo le lego gona ka disteipolo. Bea disekwere ka moka gore di dire molaetša wo o rego "O amogelegile ka phapošing ya rena". Ohla seripana sa thapo se fete ka mo memenong go hlakanya disekwere. Lekeletša molaetša.



A re ngwaleng Lebelela ditaelo.



O nyaka go dira didiko. O tla šomiša eng go di dira?

Go diragala eng ka mmala ge o bea lešela nako ye telele ka gare ga tae?

Na o ka hwetša bjang mmala wo mosehla?

Ge motho yo mongwe a ka fihla ka phapošing ya lena, o dira eng gore motho yoo a ikwe a amogelegile?



Feleletša mafoko a ka go šomiša mantšu a gago.

Tshwantšho ka mebala le mahuto di taya lešela metsotso ye 20 _____

Ba dira se ka gobane ba nyaka _____

Ge ba nyaka mmala wo o tagilego gannyane ba ka _____

Tshwantšho ka mebala le mahuto ke _____

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTS W121-124.indd 121 2019/10/22 11:42:27

Go ngwala ditaelo



Nyalanya lentšu le lengwe le lengwe le le kotofaditšwego ka lelatodi la lona. Thalela lelatodi.

fapana	ntši	tee	nyaka	swana
saruri	saruri	nakwana	kgotlelela	bonagala
tee	fela	ntši	yuniti	ntoo
lerato	lethabo	lehloyo	tlhokomelo	šetle
kopanya	bopa	aroganya	hlakanya	tswaka





Ngwala lenaneo la ditaelo tša go dira folaga ya go amogela. Šomiša taelo. Kgonthišiša gore ditaelo di ka tatelano ya maleba.

1. Bofaganya setseka sa lešela ka diraba tša go bofa le dimabolo.
2.





Dira sediko go dihlogo le go meselana mo go lentšu le lengwe le le lengwe gomme o hlame mafoko ka go šomiša mantšu ao.

morutišigadi lebatwana sekolwana motsana

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W121-124.indd 122 2019/10/22 11:12:27



A re ngwaleng

Thala mothalo go kopanya leina le lengwe le le lengwe la ka go la nngele go lentšu leo le amanago le lona. Ka morago ngwala mafoko ka mantšu a mararo go tšwa go la nngele.

Methonimi/Phetolaina
ke ge re šomiša leina la selo o era se sengwe seo se amanago le seo kudu. Mohlala: "Eya ofising" fao "ofisi" e emelago leina "hlogo ya sekolo".

hlogoputswa		lesea
maleme		ANC
matsogo		dipolelo
mekgatho		bašumi
Luthuli House		motho yo a tšofetšego



A re ngwaleng

Ngwalolla mafoko a o diriša mantšu a maleba.



Bontši bja didirišwa (tša/tše) kgwele ya maoto ke tša mo motseng.

Kuranta e fihla mesong (e/ye) mengwe le ye mengwe ka iri ya 6.

Disangwetše tša potoro ya dimake (di/e) bose kudu.



Barutwana (di/ba) fihla dithutong ka nako.

Ofisi (ye/e) tšwaletšwe ka pela lehono.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W121-124.indd 123 2019/10/22 11:42:28

Go latela ditaelo



A re boleleng

Na o kile wa dira selo ka diatla? Botša phaposi gore o dirile eng le gore o se dirile bjang.

A re balen





PHETA YA KA YA SEEGEPETA

Seo o swanetšego go ba le sona.

- ditšhupu tša phasta
- thapo
- tšhwaana ya lešoba le legolo
- dipente tša mebala ya go fapana

Thoma ka go ripa seripana sa thapo yeo e tlago go putla godimo ga hlogo ya gago ye e lego ya botelele bjo bo lekanego gore o ka bofa mafelelo a yona.

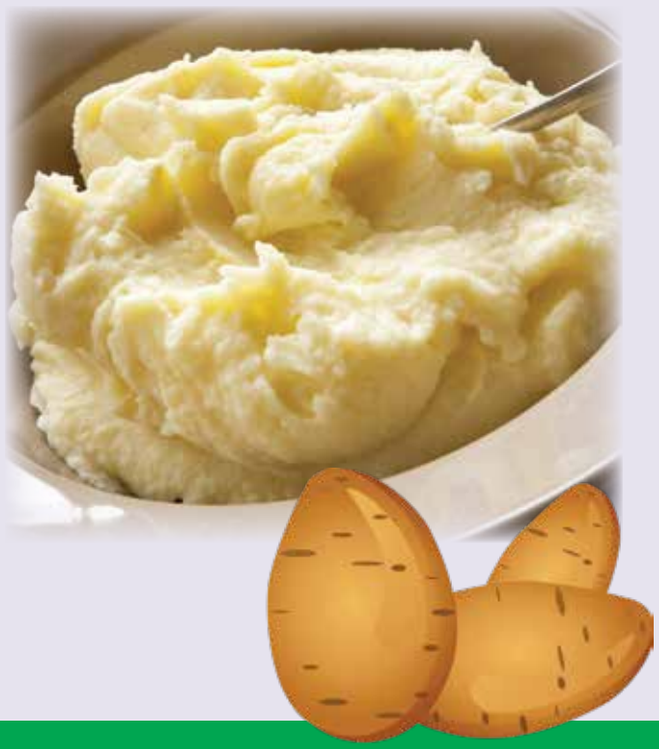
Bjale penta ditšhupu tša phasta gore di swane le dipheta. Baegepeta ba kgale ba be ba rata mmala wo mothekhwese. Hwetša diswantšho tša dipheta tša kgale tša Seegepeta le maseka go lebelela gore go be go šomišwa mebala ye mebjang.

Follela thapo mo tšhwaaneng ya lešoba le legolo.

Ka morago ga ge pente e omile mo godimo ga dipheta tša phasta follela pasta ka tshwanelo mo thapong go tlatša botelele bja yona. Gopola go tlogela thapo ye e itšego e se na selo mafelelong a mangwe le a mangwe a thapo. Bofaganya mafelelo o feleletše pheta ya molaleng.

Mokgwa wa go dira matapola ao a hutšweditšwego

1. Ebola matapola a mabedi gomme e be ditsekana tše nnyane.
2. Khupetša matapola ka meetse gomme o a bediše metsotso ye 15 goba go fihla a eba a boleta.
3. Bea matapola ao a bedišitšwego ka sebjaneng le seripana sa potoro, kotara ya komiki ya maswi le letswai le lennyane
4. Hutšwetša matapola ka sehutšwetšamatapola goba leho go fihla ge a le boleta le boreledi.



HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W4121 4241indd 124 2019/10/22 11:12:30



A re ngwaleng

O ile go dira dilo dife tše pedi?



Na disete tše, tše pedi tša ditaelo di swana ka mokgwa mang?

Na disete tše, tše pedi tša ditaelo di fapana ka mokgwa mang?

Na ke disete dife tša ditaelo tšeo o hwetšago di kwagala? Efa lebaka.

Na o ka apara pheta ya molaleng ya go dirwa ka ditšhupu tša phasta? Efa lebaka.

Na o ka khalara dipheta tša gago tša phasta ka mmala wo mobjang? Bolela gore ke ka lebaka la eng o ka kgetha mmala wowe.

Ke ka lebaka la eng o swanetše go tlogela thapo ye e lekanego kua mafelelong ge o dira phetha ya molaleng?

O nagana gore nepo ya go dira dingwalwa tša ditaelo ke efe? Swaya tshedimošo yeo o naganago gore ke ya maleba.



- ☐ Ditaelo le ditshepetšo di fa selo tlhahlo kgato ka kgato.
- ☐ Di ngwaletšwe go re thuša gore re dire selo gabotse.
- ☐ Ditaelo le melawana di ka ngwalwa ka mekgwa ye e fapanego.
- ☐ Dithalwa le diswantšho di ka akaretšwa.
- ☐ Ditaelo di bolela kanegelo.
- ☐ Ditaelo di go botša ka ga motho yo a ngwalago ditaelo.

Bjale, bolela gore ke ka lebaka la eng o nagana gore tshedimošo ye o sego wa e swaya ga se ya maleba.

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W121-124.indd 125 2019/10/22 11:42:30

Go ngwalolla ditaelo



A re ngwaleng

Lebelela ditaelo tša go dira phetana ya molaleng ya Seegepeta.
Ngwalolla ditaelo o šomiše mantšu a a latelago:

Sa mathomo _____

_____

_____

Ka morago _____

_____

_____

Se se latelago _____

_____

_____

Bofelong _____

_____

_____

Bjale ngwalolla tshedimošo ka tatelano ya maleba, e le ditaelo tše di nomorilwego.
Šomiša ditaelo.

1. Sega _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TTS W1121-1241.indd 126 2019/10/22 11:12:30



Thalela thabekutu gomme o dire sediko mo go thabenyana mo go lefoko le lengwe le le lengwe.

Ga ke nyake go ya ge wena o sa ye.

O kitimetše ka phapošing ya gagwe gore a goge mokotlana wa gagwe.

Ka ntle ga thušo ya mogwera wa ka yo mogolo nkabe ke se ka kgona go dira phetana ya molaleng ya Seegepeta.

O hutšweditše matapola ao a bego a le ka pitšeng.

O dirile phetana ya gagwe ya molaleng ka ntle gore e swane le ya Seegepeta.



Le lengwe le le lengwe la mafoko a, le na le sekafoko sa go thekga seo se fago tshedimošo ye nngwe gape ka ga sediri. Bea fegelwana ka mathoko ohle a thabenyana.

Mosetsana wa sekolo yo a kgomaretšego mokotlana wa gagwe wa sekolo swine, o be a kitima mo phasetšeng.

Dimilione tša batho le batho ba bafsa ba ithuta go šomiša sematefounu.

Mohlare wo o bego o tekumela ka mo le ka mo o wele.

Kgopolo ya ka ya mafelelo ke go khalara pheta ya ka ya molaleng ka pente ye khubedu.

Makhutšo a dikolo ka nako ya dikgwedi tša selemo a a thabiša.



Swaya lentšu la maleba go tšwa go dipara tša mantšu ao a lego mo fase. Ka morago, ngwala mafoko ao a lego a gago ka a mararo a mantšu ao.

mohlomongwe/mohlangmongwe bjalobjalo/bjalebjale ye itšego/e itšeo

tlhahlobo/hlahlobo ditukišo/ditokišo fitile/fetile

Thabe ke sehlopha sa mantšu ao a nago le sediri le lediri.

Thabe **ya go ema ka noši** e ka ema e le noši e le lefoko le le feletšego ka gore e hlama kgopolo ye e feletšego.

Mohlala: Ke opela ka pafong.

Thabenyana e na le sediri le lediri eupša ga e hlame kgopolo ye e feletšego.

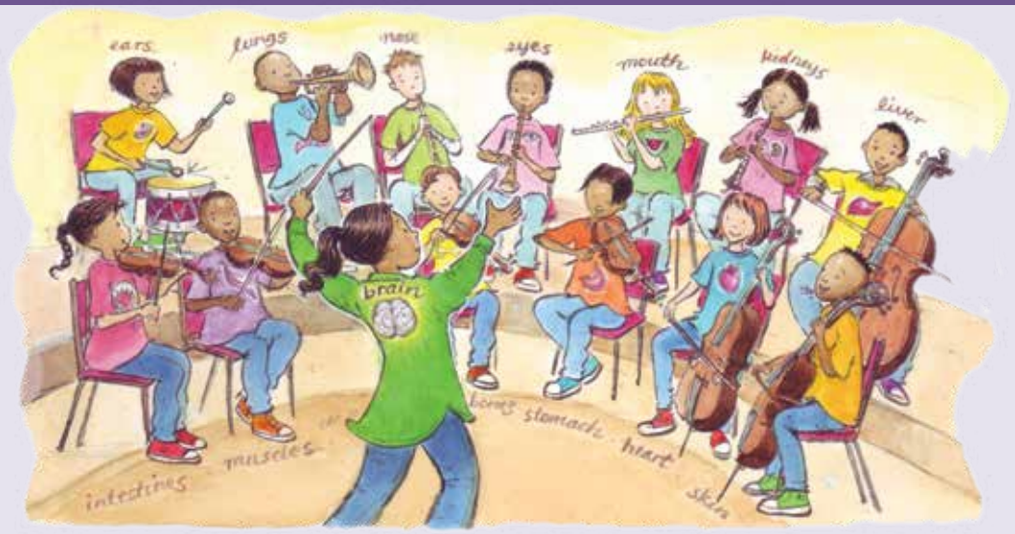
Mohlala: Paesekopo **ye ke e bonego mafelelo a beke** e be e se bose go swana le dithuthupe.

Sekafoko ke sehlopha sa mantšu seo se ka emago legatong la leina. Se ka ba sediri goba sedirwa.

Mohlala: Mosetsana **yo mobotsana** o ja bogobe bja go se butšwe.

HL_Gr3_Sepedi Lang_LB2_TTS W121-124.indd 127 2019/10/22 11:42:30

Mmele wa gago wo mobotse





A re boleleng

Ke dijo dife tšeo o ipshinago ka go di ja?
Botša sehlopha sa gago gore dijo tšeo tša gago tša mmamoratwa di apeiwa bjang.
Efa ditaelo tše di kwagalago.
Na bohle mo sehlopheng sa gago ba kwešišitše ditaelo tša gago?



A re baleng

Mogodu wa gago ga o na selo, ka fao, o romela molaetša go bjoko bja gago wo o rego, "Ga ke na selo, ke bile ke swerwe ke tlala!" Bjoko bja gago **ka bjako**, bo romela molaetša go mmele ka moka, wo o rego: "Ke nako ya dijo tša letena. Sepela o ye go ja dijo tša gago gore mogodu wa gago o se hlwe o sa swerwe ke tlala." Maoto a gago a go romela bohlapelong gore o hlape diatla tša gago gomme o ye khitšhing, o je. A kobega mo matolong gore o kgone go dula tafoleng. Mahlo a gago a bona dijo tše di lego tafoleng; nko ya gago e dupelela dijo, gomme bjoko bo re go mogodu, "Fela o dule o letile. Dijo di a tla." Mogodu ka mokgwa wo o thakgetšego ka gona, o ikgama ka **tetelo**. O kwa go ikgama, gomme o a tseba gore tlala e go swere bjang.

Bjoko bo bona dijo mo poleiting ya gago, gomme bja romela molaetša go mogodu wa gago. Legano la gago le thoma go ba le **mare**, ka fao o a metša, gomme mogodu wa gago o thakgala le go feta. Bjoko bja gago bjale bo swere mošomo wa go botša ditho tše di fapanego tša mmele wa gago gore di dire eng ka yona nako yeo. Matsogo a gago a a šutha gore o kgone go topa thipa le foroko. Diatla tša gago di a šutha gore o ripe dijo gore di be ditsekana. Matsogo a gago a iša dijo ka molomong wa gago. O sohla dijo ka meno a gago, mola leleme la gago le latswa dijo gore le "kwe" ditatso tša go fapana: tatso ya swikiri, ye bohla, ya letswai le ya go baba. Leleme la gago le pshikološa dijo ka molomong wa gago, go kgonthišiša gore dijo di boleta, le gona ke tše nnyane kudu gore di ka metšwa. Mogolo wa gago o iša dijo ka mogodung wa gago, woo o di šilago gore di be tše nnyane gore di ka tsena ka maleng, ka morago go ditho tše di fapanego tša mmele wa gago.

Ka dinako tše ka moka, ge o dutše o dira dilo tše ka moka, o ka fela o bolela, o theeletša, o lebelela o bile o ekwa. Maswafo a gago a hemela moya ka ntle le ka gare, pelo ya gago e a pompa, gomme madi a gago a ya dithong ka moka tša mmele. Bjoko bja gago bo swana le mohlahli wa okhesetara ye kgolo, ye botse ya dikarolo ka moka tša mmele wa gago ka moka di kgonthišiša gore dilo ka moka di šoma mmogo.

HL_Gr5_Sepedi Lang_FR2_TTS W125-128.indd 128 2019/10/22 11:12:39



A re ngwaleng

Araba dipotšišo tše di lego mabapi le temana.

Hlaloša gore go diragala eng ka mogodu wa gago ge o swerwe ke tlala.

Bjoko bja gago bo swana bjang le mohlahli wa okhesetara?

Ngwala dilo tše di fapanego tše o ka di dirago ge o dutše o eja.

"Mmele wa gago ke okhesetara" ke tshwantšhišo. Mmele wa gago o bapetšwa le okhesetara ka ntle le go šomiša "bjalo ka" goba "swana le". Fetolela tshwantšhišo ye gore e be tshwantšhanyo gomme o e šomiše mo lefokong la gago.

O nagana gore go diragala eng ge tše dingwe tša ditho tša mmele wa gago di ka se šome gabotse ka gore ga o di hlokomele?

Bala setsopolwa gape gomme o ngwale tshedimošo yeo e thomago ka nako ya ge o thoma go hlapa diatla tša gago. Ngwala sete yeo ya gago ya ditaelo. O se ke wa lebala go nomora ditaelo tša gago le go šomiša modirišotaelo. Re go diretše ditaelo tše pedi.

1.	Hlapa diatla tša gago!
2.	Dula fase mo tafoleng!
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	

HL_Gr3_Sepedi Lang_BK2_TTS W125-128.indd 129 2019/10/22 11:42:39

Lenanetekolo

KE KGONA GO		
bolela ka ga go se latele ditaelo		
bala ditaelo		
araba dipotšišo		
go fa dikgopolo		
feleletša mafoko		
šupa malatodi		
ngwala ditaelo ka mekgwa ya go fapana		
šomiša modirišotaelo		
šupa dihlogo le meselana		
hlama mafoko		
šomiša phetolaina		
ngwalolla mafoko gomme ka kgetha lekgokedi la maleba		
šupa diphapano magareng ga dingwalwa		
bolela gore ke sefe sa dingwalwa tše pedi seo se kwagalago go feta se sengwe, le go fahlela maemo a ka		
šupa maikemišetšo a dingwalwa tša taelo		
šupa thabekutu le dithabenyana		
šupa dikafoko		
peleta mantšu ka tsela ye e nepagetšego		
fa ditaelo tša go kwagala		
ngwala dintlhakgakollo ge o beakanyetša go ngwala ditaelo		
hlaloša ka ga dikanegelo tša go fapana tše ke ratago go di bala		
hlama mmepe wa monagano, go beakanyetša le go ngwala kanegelo		

O yo bohlokwa.
Mmele wa gago o bohlokwa.
Mmele wa gago ke wa gago fela!



GO SE BE MOTHO yo a kgwathago Maponapona a gago.

O swanetše go botša yo mongwe ge motho yo mongwe a kgwatha maponapona a gago.

O swanetše go botša yo mongwe ge motho yo mongwe a dira gore o dire dilo tše o sa nyakego go di dira.



Bao o swanetšego go ba leletša mogala ge o nyaka thušo:

Mogala wa Tšhireletšo ya bana: 0800 05 55 55

Mogala wa Maphodisa wa Thibelo ya Bosenyi: 086 00 10111

Mogala wa Maphodisa wa tšhoganyetšo: 10111

Mogala wa Thušo go Batho: 0861 322 322

Yuniti ya Tšhireletšo ya Bana: 012 393 2359/2362/2363

HL_Gr5_Sepedi Lang_BK2_TH8 W125-128.indd 130 2019/10/22 11:42:43